బొయ్యిన గాలి వీస్తోంది. ఆ గాలికి చెట్లు ఫెళ ఫెళమంటూ, కీచుకీచుమంటూ రొద చేస్తూ ఊగుతున్నాయి. కుండపోతగా వర్షం కురుస్తోంది. కరంటు తీగలు జుంయ్యిమని మోగుతున్నాయి.

ఒక చిల్లుల గుడిసెలో చిరుగుల అంగీ పిల్లవాడు శరీరాన్ని కోత పెట్టే గాలికి కెవ్వున కేకేశాడు. చీకటి నిండిన గుడిసెలో మెరుపు మెరిసినప్పుడల్లా కప్పు నుండి కారే నీటి ధారలకు ఒక పేద తల్లి మట్టి మూకుల్లు పెడుతోంది.

తలుపు రెక్క కిరకిరలాడుతూ ఊగి దబెలున పడిపోయింది

మధ్యావర్తులు

— అల్లంరాజయ్య

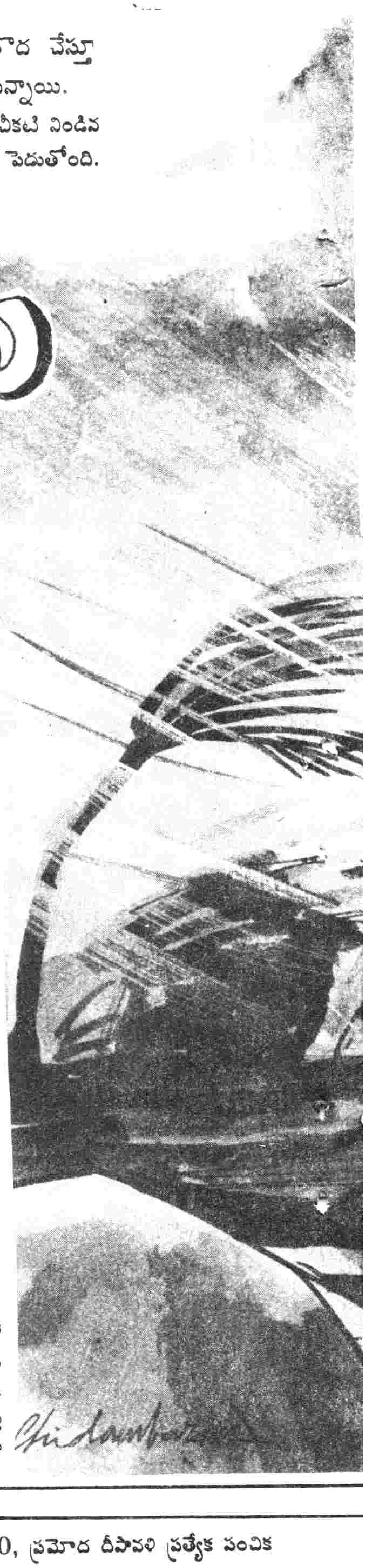

పిల్లవాడు ఆ చిమ్మంచీకట్లో నేలంతా బురదైపోయిన ఆ గుడిసెలో "అవ్వా... అవ్వా" అంటూ ఏడుస్తున్నాడు. ఎక్కడో ఫెళ ఫెళ చెట్లు కూలిన శబ్దం. "అవ్వా" దిక్కులు పిక్కటిల్లే లాగున పిల్లవాడు అరుస్తున్నాడు.

"ఇక్కన్నేరా నాగేంద్ర" తల్లి ఏడుపు గొంతుతో చేతులు చాచి అరుస్తోంది. కాని ఆ అరుపు ఆ చీకట్లో, ఆ తుఫాను హోరులో పిల్లవాన్ని చేరడం లేదు.

"అవ్వా... అవ్వా" పిల్లవాడు గుడిసంతా వెతుకుతున్నాడు. దబెల్లున గుడిసె కూలిన పెద్ద శబ్దం.

డాక్టర్ నాగేంద్రం హఠాత్తుగా లేచి కూర్చున్నాడు. బయటి వాతావరణం కల్లోలంగా, బీభత్సంగా వున్నది. తుఫాను గాలి రొద పెడుతోంది. బంగళా కిటికీ రెక్కలుకొట్టుకొని వాటికి అమర్చిన గాజు పలుకలు పగిలి పోయాయి.

నాగేంద్రం ఇంకా కల నుండి తేరుకోనేలేదు. అతనుముందు గదిలో ఒక బల్ల మీద శద్దరు మాత్రమే పరుచుకొని పడుకున్నాడు. కిటికీల నుంచి వచ్చిన జల్లుకు పక్కంతా అప్పటికే తడిసిపోయింది.

బయట గాలి రొద పెడుతోంది. చిమ్మ చీకటిలో నేషనల్ హైవే మీద కాబోలుచెట్లు కూలుతున్న చప్పుళ్ళు. కరంటు ఎప్పుడు పోయిందో తెలియదు. ఉండీ ఉండీ ఫెళ ఫెళ ఉరుముతోంది. ఆ వెనువెంటనే తళుక్కున మెరుపు. వర్షం కుండపోతగా కురుస్తున్న మోత- కిటికీలో నుండి చూస్తే తెల్లగా నీటి ప్రవాహం. ఆ తుఫాను గాలిలో వేనవేల గుడిసెలునేలమట్టమై లక్షలాది గొంతులు రోదిస్తున్నట్లుగా వున్నది. కల నుండి తేరుకొని 'నా జన్మలో చూడనంత తుఫాను' అనుకున్నాడు నాగేంద్ర. ఈ పాటికి ఇస్లాంపురా, స్పిన్నింగ్ మిల్లు ఏరియా జలమయమైపోయి వుంటుంది" అనుకున్నాడు.

ఆ వర్షంలో- ఆ తుఫాను గాలిలో తడిసి ముద్దైపోయిన రెండేండ్ల కొడుకును చంకలో వేసుకొని, నల్లగా, బీద బీదగా వున్న ఒక తల్లి చేతులు చాచి తన్ను పిలుస్తున్నట్లుగా అన్పించింది. తను పూర్తిగా చిక్కని చీకటిలో తుఫాను గాలిలో చిక్కుకుపోయాడు.

కిటికీ రెక్కలు ఇంకా కొట్టుకుంటూనే వున్నాయి. నాగేంద్రం లేచి వాటిని మూయడానికి తంటాలు పడ్డాడు. ఇంకా వార్నీసు వాసన పోని తలుపులను మూయడం కూడా తనకింకా అలవాటు కాలేదు. ఇల్లు కట్టి అందులోకి ప్రవేశించి ఇంకా మూడు నేలలన్నా కాలేదు. తనుఇంతకుముందు ఇలాంటి ఇంట్లో నివసించినవాడు కాదు. మూయని కిటికీ రెక్కలు నాగేంద్రంను అపహాస్యం చేస్తున్నట్టుగా కొట్టుకుంటున్నాయి.

లేచి తడుముకుంటూ హాలులోకి వచ్చాడు. హాలులో ఫర్నీచర్. చీకట్లో ఈ ఫర్నీచర్ అరణ్యాన్ని ఛేదించడం కష్టమే. రెండు అడుగులు వేసేసరికి ఫ్రిజ్ తాకింది. దాని ప్రక్క డైనింగ్ టేబుల్. గోడకు వెయ్యానిస్తే శాంపుల్ మందు సీసాలుఒకదానికొకటి తాకి శబ్దం

వేశాయి.

టార్చిలైటు ఎక్కడున్నదో? ఇలాంటి వస్తువుల మీద పూర్తిగా తన కంట్రోల్ పోయింది. ఏ వస్తువు ఎందుకు వచ్చిందో? అవసరమా కాదా అన్న విషయం అట్లా వుంచి- ఆ వస్తువులన్నిటినీ ఎట్లా ఉపయోగించాలో నేర్చుకొనే ఓపికా, తీరికా లేని బతుకు. వస్తువులు పెరిగిన కొద్దీ తను వాటి మధ్య చిక్కుకపోతున్నాడు.

గుడ్డివానిలాగా గోడలు తడిమాడు. ''కొడుకా నాగేంద్రా!'' బయట గాలి ముద్ద ముద్దగా పిలుస్తున్నట్లనిపించింది. కిటికీలు ఇంకా కొట్టుకుంటూనే వున్నాయి.

వెతకగా వెతకగా ఎట్టకేలకు నాగేంద్రంకు అగ్గిపెట్టె దొరికింది. అదీ మెత్తబడి రెండు పుల్లలుగీకినా వెలుగ లేదు. మూడో పుల్ల వెలిగింది. ఆ గుడ్డి వెలుతురులో చిందర వందరగా వున్న వస్తువులన్నీ కాలుతున్నట్టుగా కనిపించాయి. కొవ్వొత్తైనా దొరికితే బావుండును. మరో పుల్ల గీకి తనెక్కడున్నాడనేది చూశాడు. బెడ్‌రూం గుమ్మంలో. విశాలమైన పక్క. దాని మీద కుర్లాన్ పరుపులు బోసిగా వున్నాయి. ఆ పక్క మీద తనకు నిద్ర పట్టదు. కిటికీల నుంచి జల్లు కొట్టి పక్క తడిసినట్టుగానే వున్నది. ఆ గది కిటికీలు మూయడానికి ప్రయత్నం చేసి విఫలమయ్యాడు.

అన్ని గదుల్లో గోడ గడియారాలున్నాయి. టైం చూశాడు ఒంటి గంట ఏడు నిమిషాలయ్యింది.

గాలి రొద ఇంకా హెచ్చినట్లున్నది. బొయ్యిమని శబ్దం. కొమ్మలు రాసుకునే శబ్దం- కరెంటు తీగల మోత- వాన నేల మీద బాదే శబ్దం. భూమి ఆకాశం హోరాహోరీ యుద్ధం చేస్తున్నట్టుగా వున్నది. ఉరుములు- మెరుపులు. ఈ శబ్దాలన్నింటిలో కరెంటు తీగల మోత గొంతు పొలమారి ఏడుస్తున్న చిన్న పిల్లవాని ఏడుపులాగా వున్నది.

కిటికీలు తపా తపా కొట్టుకుంటూనే వున్నాయి. కాలెండర్లు పరపర చిరిగిపోతున్నాయి. గాలి విసురుతో తోసుక వచ్చిన జల్లు ఇల్లంతా తడిపేలాగునున్నది.

నాగేంద్రంకు కడుపులో మండి వణుకు తన్నుకు వచ్చింది. తను తడిసి ముద్దైపోయినట్లుగానే అనిపిస్తున్నది.

ఈ తుఫాను ఎప్పుడు ఎక్కడ ప్రారంభమైనదో? ఎప్పుడు ఆఖరవుతుందో తెలియదు.

నాగేంద్రం అగ్గిపుల్ల గీకి ముందు రూంలోకి వచ్చాడు. కిటికీ నుంచి బయటకు చూశాడు. చీకట్లో ఇంత తుఫాను గాలిలో కూడా కప్పలు చిత్ర విచిత్రమైన గొంతులతో బెక బెక లాడుతున్నాయి. మెరుపు వెలుగులో ట్రంకు రోడ్డు కావల ఇంకా కట్టడంలో వున్న సినిమా టాకీసు ఒక పెద్ద రాకాసిలా నిలుచున్నది. అది ఢిల ఢిల కూలిపోతుందేమో నని నాగేంద్రం భయ పడ్డాడు.

అప్పుడు నర్సింగ్ హోం జ్ఞాపకం వచ్చింది. పేషెంట్లు ఎంత గాభరా పడుతున్నారో? డాక్టర్ సూర్యా రావు రాత్రి డ్యూటీకి వచ్చాడో లేదో? ఆపరేషన్ జరి

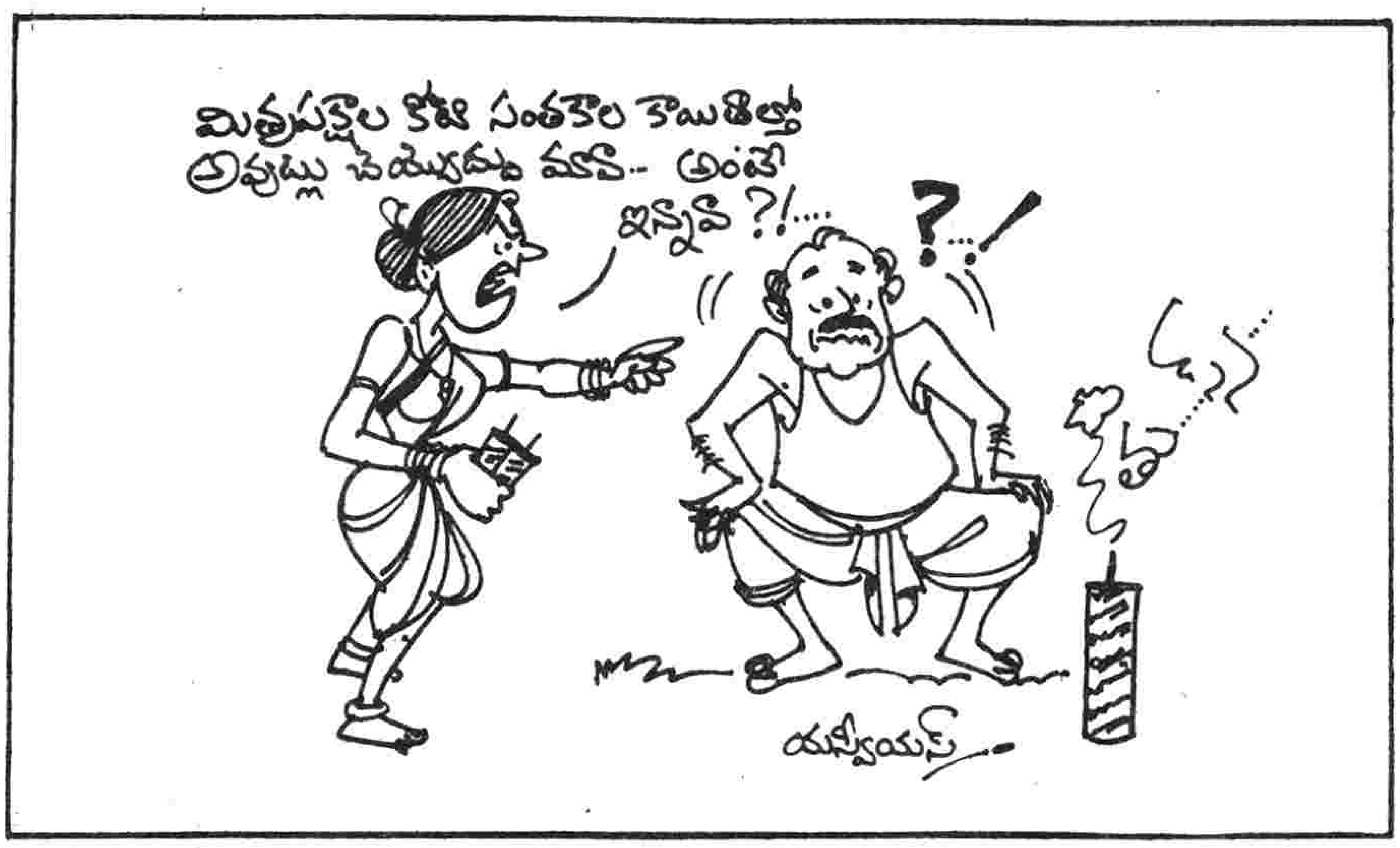

ఆ జ్ఞాపకాలను, శకలాలను అందరి లాగా తనూ ఎందుకు దూరం చేయలేదు? ఏ రకమైన ఫీలింగ్ లేకుండా డబ్బు, వస్తువులు, ఆస్తులు కొనడమనే పరుగు పందెంలో ఊపిరి సలపకుండా తనెందుకు లీనం కాలేదు? ఏ నిష్ఠ లేకుండా తను బొత్తిగా ఎడారిలా ఎందుకు తయారవుతున్నట్టు? ఇలాంటి ప్రశ్నలనేకం అతని మెదడులో ఉరుముల్లా, మెరుపుల్లా రేగుతున్నాయి.

నాగేంద్రంకు ప్రతి ప్రశ్నకూ ప్రతిసారీ జవాబు కూడా తెలుస్తున్నట్లుగానే వుంటుంది. కానీ ఆ జవాబుల్ని తను ఆమోదించలేదు. ఆమోదించడమంటే ద్వంద్వంలో దేన్నో ఒకదాన్ని సమర్థించడమన్నమాట. దేన్నో ఒక దాన్ని సమర్థించడమంటే ఇంకో దాని ఉనికిని తిరస్కరించడమన్నమాట-

ఇంట్లో భార్య, బయటి మిత్రులూ, చదివిన చదువూ, చేపట్టిన వృత్తీ తన మీద గోబెల్‌లా దాడి చేసి పదే పదే చెప్తుంటాయి. "నువ్వు డాక్టరువి! నువ్వు డాక్టరువు కావడానికి నీ నిరంతర శ్రమ, పట్టుదలే కారణం. నీ స్వయం కృషి, స్వంత తెలివి. కనుక నీ కష్టానికి ప్రతిఫలంగా సంపాదించు, విలాసంగా జీవించు, మరింత పేరు ప్రఖ్యాతులు సంపాదించు. నువ్వు ఏ భయంకర పరిస్థితుల నుండి వచ్చావన్నది కాదు. నువ్వు ఎంత సుఖంగా బతుకుతున్నావనేదే ముఖ్యం" ఎన్ని రకాల తిప్పి చెప్పినా సారాంశం ఇదే. పైగా ఈ దారిలో నాగేంద్రం వెనుకబడికూడా లేడు. ప్రాక్టీసు చేయకుండా వుండ లేని, సంపాదించకుండా వుండలేని, డబ్బు, వస్తువుల ముట్టడిలో చిక్కుకుపోకుండా వుండలేని, ఊపిరి సలు పని హోదాలో నాగేంద్రం బతుకుతూనే వున్నాడు. ఈ పరుగుపందెం సాంతం తన కృషి ఫలితమేనా? స్వయంకృషి పేర జరిగిన విధ్వంసమా ఇది?

నాగేంద్రంకు రాత్రి నిదుర పట్టదు. అతనికి తీయని కలలు రావు. వచ్చే కలలన్నీ పీడకలలే. ఒకసారి ఇసుక తుఫానులో చిక్కుకున్నట్లు, మరొకమారు ఎలుగడిపడిన అడవిలో దిక్కు తోచక పరుగెత్తుతున్నట్లు, మెత్తటి పరుపు అంపశయ్యలాగా తోస్తుంది. భార్య సరసన పడుకున్నప్పుడు చెప్పరాని దుర్మార్గమేదో కొండ చిలువలాగా చుట్టుకున్నట్లు, రూపాయి నోట్లను కావలించుకున్నట్లు భావనలు.

తన దగ్గరికి వచ్చే రోగుల ముఖాలలో మరీ ముఖ్యంగా కళ్ళలో బీద బీదగా మృత్యువు దోబూచు లాడుతూ వుంటే తనకెక్కడో కలుక్కుమంటుంది. తన చిన్నతనం, పల్లె బతుకు, తండ్రి ముఖం ముట్టు ముడతాయి.

ద్వంద్వంలో ఒకటి చదువు- అడుగడుగునా మనిషిని చిన్న చిన్న ముక్కలుగా విడగొట్టే పరీక్షలు. రెండవది బీదతనపు అవశేషాల నుండి వ్యక్తమైన పల్లె జ్ఞాపకాల నుండి వచ్చిన నాగేంద్రం బతుకు. రెండు ఎదురు బొదురుగా నిలబడి యుద్ధం చేయడం భరించవచ్చు. కానీ... కానీ ఇవి సమాంతరంగా సాగి సాగి నిరంతరం సంఘర్షించడమే భరింపరానిది.

గిన రోగి పరిస్థితి ఎట్లా వుందో? అతని స్మృతిపథంలో ఒక్కొక్క పేషెంటూ మెదిలాడు. అక్కడికి నర్సింగ్ హోం రెండు వందల గజాలే. కాని తుఫానులో అక్కడికి చేరడం కష్టమే. కడుపులో నుండి 'దవ' తన్నుక వస్తోంది. తను సాయంత్రం భోజనం చేయలేదని జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఉదయం తను లేచేసరికి ఇంటి ముందు పేషెంట్లు తయారు. వాళ్లను పొమ్మనలేదు. అప్పటి నుండీ నటన మొదలౌతుంది. వాస్తవం డాక్టరు చెప్పజాలడు. అందరికీ నమ్మకం కలిగించాలి. తగ్గినా, తగ్గకపోయినా తగ్గుతుందనే చెప్పాలి.

గాలి రొద అంతకంతకూ హెచ్చుతోంది. ప్రకృతి పిచ్చెత్తినట్టుగా వున్నది.

ముందు గదిలో పడక కుర్చీలో కూలబడ్డాడు. కండ్లు మండుతున్నాయి. మనసులో ఎక్కడో తుఫాను రేగుతోంది. కళ్ళు మూసుకున్నా నిదుర రాదు. చిరచిరలాడే ముఖంతో నాగేంద్రం భార్య సులోచన రూపుకట్టింది. కొడుకు జ్ఞాపకం వచ్చాడు.

అన్నయ్యలిద్దరూ వేరు కాపరాలు పెడుతున్నారని, తల్లి నగల్లో తనకు వాటా రావాలని తల్లి గారింటికి వెళ్లింది సులోచన.

పోయే ముందుజరిగిన గొడవ జ్ఞాపకం వచ్చింది. "ఓ అచ్చటా... ముచ్చటా- జన్మకో శివరాత్రంట. కలసి సినిమా అయినా..."

నాగేంద్రం ఈ రొటీన్ మాటలను జ్ఞాపకం తెచ్చుకోదలుచుకోలేదు. లాభం లేదు. ఈ కుర్చీలో కూర్చుండి కళ్లు మూసుకుంటే ఇలాంటి జ్ఞాపకాలే వస్తాయి. లేచి నిలబడి పచార్లు చేయసాగాడు.

రాను రానూ తను ఒంటరివాడై పోతున్నాడు. తుఫాను గాలిలో చిక్కుకున్న ఒంటరి పక్షి లాగా తడిసి ముద్దైన రెక్కలు. చేతి నిండా డబ్బు- చుట్టుపక్కల గల వంద గ్రామాల్లో నుండి పేషెంట్లు. ఈ టౌన్‌లోనే ఏ డాక్టరుకు లేని ప్రాక్టీసు, అనేక మంది ప్రముఖుల మధ్య కూడా తను ఎడంగా ఒంటరిగా ఎందుకు వుంటున్నాడో తెలియడం లేదు.

మరొక మారు గాలి వీచి కిటికీలు కొట్టుకొని పగలకుండా మిగిలిన ఒకటి రెండు గాజు పలకలూ పగిలిపోయాయి... ఈ బిల్డింగ్ సాంతం దిగబడిపోయినా తనేం చేయజాలడు. ఈ వస్తువులను తను కొనగలడే గాని వాటి మీద అధికారం సంపాదించలేకపోయాడు.

తన తోటి డాక్టర్లంతా డబ్బుతో, హోదాతో చాలా సంతోషంగా బతుకుతున్నట్టుగానే తోస్తున్నది. టౌనంతా ఇళ్ళ స్థలాలు కొంటున్నారు., నర్సింగ్ హోంలు కడుతున్నారు. అందరి నర్సింగ్‌హోంల్లోకి ఏ పెద్ద కేసు వచ్చినా తను వెళ్లవల్సిందే. అందరి కన్నా ప్రాక్టీసు తనకే ఎక్కువ. అయినా తనకు రోజు రోజుకూ మనసులో ఖాళీ పెరుగుతోంది? ఎందుచేత?

ఈ ఇంట్లో ఇలాంటి ఆలోచనలకన్నా, ఏ ఆలోచనలూ లేకుండా తుఫాను గాలిలో బయట తిరగడమే సుఖంలా తోచింది. స్పష్టం కాని వేదనలు, వెతుకులాటలు చాలా వున్నాయి. తుఫాను గాలిలో కూలిపోయిన గుడిసె శకలాలను తీసిన విధంగా కాలి కూలి పోయిన గ్రామంలో అమూల్య వస్తువులను వెతికిన విధంగా - తన ముప్పయారు సంవత్సరాల బతుకులోని కావలసిన వాటిని ఒక క్రమ పద్ధతిలో పెట్టడం సాధ్యం కావడం లేదు. అయినా కమురు వాసనల పొగలో అవి శకలాలు శకలాలుగా మనసులో రూపు కడుతూనే వుంటాయి.

చదువు- పరీక్షలు పాసవ్వడం ఎప్పుడూ ఫస్టే- స్కాలర్ షిప్పులతోనే ఎం.డి.ఫిజీషియన్ పాసయ్యాడు. చదువు కసితో మాత్రమే చదివాడు. బీదతనం మీద కసి- తనకు లేకుండా చాలామందికి వున్న సౌకర్యాల మీద కసి- అయితే బుల్‌ను రెచ్చగొట్టి ఆహ్వానించే ఎర్ర దస్తీలాగా తనను రెచ్చగొట్టి ఆహ్వానించింది. సాలీడు ఈగను తన ఉచ్చులోకి ఆకర్షించినంత నేర్పుగా రెచ్చ గొట్టి ఆకర్షించి కొద్ది కొద్దిగా మొత్తంగా చదువు తనను చప్పరించింది... తను డాక్టరయ్యాడు. సంపాది స్తున్నాడు. కసితోనే పరుగెత్తాడు. ఇప్పుడిక్కడ తను దిక్కు తోచని ఒంటరి, మనుషులువారి సామూహిక సుఖదుఃఖాలు, ప్రేమలు లేని కీకా రణ్యంలో చిక్కుక పోయాడు.

తన అందమైన కలల ప్రపంచం ఏది? తనతో పాటు రక్తం పంచుకు పుట్టిన తన వాళ్ళు ఏరి? ఈ సుదీర్ఘ భయంకర ప్రయాణపు మజిలీల్లో తనలాగే వచ్చి చేరిన డాక్టర్లు, ఇంజనీర్లు, జడ్జీలు, లాయర్లు,పోలీసాఫీసర్లు వగైరా వగైరా చాలా మంది తన చుట్టూ వున్నారు. కానీ కన్న తల్లి, అన్నయ్య, తమ్ముడు, ఊరు, ఊళ్లోని మనుషులు, చెట్లు, పక్షులు, గాలి, వాన, ఎండ ఇంకా చాలా లేవు.

నాగేంద్రం ముఖం రుద్దుకున్నాడు. వెచ్చని టీ తాగుతే బావుండును. వర్షంలో తడిస్తే బావుండును. అరుస్తూ పరుగెత్తితే- పాట పాడితే కనీసం ఏడవనన్నా ఏడిస్తే తన బరువు దిగిపోవును.

మళ్లీ కల జ్ఞాపకం వచ్చింది. పిల్లవాడి ఏడుపూ బయట కురిసే వర్షంలా , తుఫాను గాలి రొద లాగా విచిత్రమైన, భయంకరమైన, ఇలాంటివేవీ కాని విషాదం కన్నా విషాదంలాగా మారుమోగుతోంది. తనకు పెళ్లైన కొత్తలో- సులోచనా తనూ బెంగుళూరు వెళ్లారు. తాము దిగిన హోటల్ కింది నుండో,. వీధిలో నుండో రేడియోలోనో, టేప్ రికార్డర్‌లోనే ఒక పాట వినిపిం చింది. ఆ పాట కోసం లుంగీతోనే హోటల్ పైఅంతస్తు నుండీ కిందికి పరుగెత్తుకొచ్చాడు. ఫలానా అని చెప్పలేడు గాని ఆ సంగీతం అర్ధరాత్రి అందరూనిదుర పోయినప్పుడు కుటుంబాన్ని ఒక్కతే భరించలేక తన తల్లి ఏడ్చినట్లుగానే వున్నది. ఆ పాట తన్ను నిరంతరం వెంటాడుతూనే వున్నది.

నాగేంద్రం పడక కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. ఈ ఆలోచనలు ఇట్లాగే కొనసాగితే తనకు పిచ్చెక్కేది ఖాయం. కణతలు రెండు చేతులతో ఒత్తుకుంటూ- వర్షాన్నీ, తుఫానునూ తప్ప ఏదీ వినకూడదనుకున్నాడు. నిద్రా, మెలుకువ కాని స్థితిలో నాగేంద్రం తుఫానును వింటూ కూర్చున్నాడు.

*   *   *   *

దబదబ తలుపు చప్పుడు. ఉలిక్కిపడి లేచాడు నాగేంద్రం. తలుపు తీశాడు.

తెల్లారిపోయింది. వాన వెలిసింది. ఆకాశంలో మబ్బులు ఉరుకులు పరుగుల మీదున్నాయి. ఎదురుగా కాంపౌండర్ గోపాల్.

"నర్సింగ్‌హోం నిండా ఎమర్జెన్సీ రోగులే సార్. రాత్రి తుఫానులో గుడిసెలు కూలి కాళ్లు చేతులు విరిగిన వాళ్లే సార్." గోపాల్ తన కాంపౌండర్ భాషలో చెప్పుక పోతున్నాడు.

నాగేంద్రం బట్టలు వేసుకుని స్కూటర్ బయటకు తీశాడు. "గోపాల్ తలుపులు వేసేయి. కిటికీల తలు పులు చూడు. కార్పెంటర్ దగ్గరికి అటెండర్‌ను పంపు"

నాగేంద్రం నర్సింగ్‌హోం ముందు స్కూటర్ ఆపాడు. అప్పటికే చాలా మంది రోగులున్నారు. డాక్టర్లు, నర్సులు హడావుడి పడుతున్నారు. సీదా ఆపరేషన్ జరిగిన రోగి దగ్గరికి వెళ్ళి 'కె' షీట్ చూశాడు. ఇంకా సెలైన్ ఎక్కిస్తున్నారు. రోగికి పర్వాలేదు. తర్వాత కన్సల్టింగ్ రూం కేసి నడిచాడు. ఇద్దరు డాక్టర్లూ రోగు లను చూస్తున్నారు.

"ఎనీ ఎమర్జెన్సీ" నాగేంద్రం అడిగాడు.

"అంతా తుఫాను తాకిడే- ఒక పిల్లవాడికి ఎముక ఛాతీలో దిగిపోయింది. సునీల్ ఆపరేషన్ రూంలో వున్నాడు" డాక్టర్ సూర్యారావు.

నాగేంద్రం ఆపరేషన్ థియేటర్ కేసి వెళ్ళబో యాడు.

"హి కెన్ మానేజ్" మళ్ళీ సూర్యారావే.

ఇక్కడ తనకేమీ పని లేదు. "ఒ.కె. నేను టౌన్ లోని మిగతా నర్సింగ్‌హోంలు చూసొస్తాను. వెంక టేశ్వరలో ఒక హార్టు పేషెంట్ సీరియస్‌గా వున్నాడు. ఈ రోజు మీరు మానేజి చేయండి. ఎనీ అర్జెన్సీ ఐ షల్ కమ్. ఈ రోజు నా కోసం చూడవద్దు" నాగేంద్రం జవాబు వినకుండానే బయటపడ్డాడు.

నిజం

కళ్ళలో అతుక్కుపోయిన నీ రూపం ...
చింపిరి తల,
చిరుగుల చీర,
గుంటల కళ్ళు,
ఎముకలపై ఆరవేయబడిన ఒళ్ళు...

చెవుల్లో గడ్డ కట్టుకపోయిన నీ ఆర్తనాదం
గుండెలో న్యాటుక పోయిన నీ రైలు పాట
ఫుట్‌పాత్ మీది వేణుగానం-
గుడి మెట్ల మీద
రాతివెండి గిన్నె మీద దరువు వేస్తూ
నువ్వు పాడే బతుకు పాట
వినదిస్తున్నది ఒక నిజం ...
ఈ దేశం బట్టతల మీద
ఎగురుతున్నది
దోపిడీ బావుటా!!

పాకాల

హార్టు పేషెంటును చూశాడు. నాగేంద్రం కోసమే ఆ పేషెంటు ముగ్గురు కొడుకులూ ఎదురు చూస్తు న్నారు. బాగా డబ్బున్నవాళ్ళు, టౌనుకు పది కిలోమీటర్ల దూరంలో భూస్వామి- అతని ఇంటి మీద ఎనిమిది రోజుల క్రితం గిరిజనులు కరువు దాడిచేసి ధాన్యం ఎత్తుకపోయారు. ఆ తతంగం చూసి 'ఎటాక్' వచ్చింది. పోలీస్ కేసు. ప్రమాదం దాటింది. సరైన సమయానికి ట్రీట్‌మెంట్ అందింది.

"సార్" భూస్వామి పెద్దకొడుకు సారా కాంట్రా క్టరు.

డాక్టరుకు వుండకూడదని చదువులో నేర్చుకున్న దేదో ఎదురు తిరుగుతోంది. "ఎంతమందిని చంపుకు తిన్నాడో? చావు దగ్గరికి వచ్చేసరికి విచిత్రం తను, తన సేవలు, చదువుకున్న జ్ఞానం ఇలాంటి వాళ్లకే ఎక్కువ ఉపయోగపడుతున్నాయి. తను అంత కసిగా చదివింది వీళ్లకు సేవలు చేయడానికేనా? చాలా గమ్మత్తైన సంగతి.

"సార్ మా బాపుకు..." ఇంకో కొడుకు.

తన ముఖంలో ఇలాంటి నీడలు బయటి వాళ్లకు తెలియరాదు.

"సో ప్రమాదం దాటినట్లే. పేషెంటును మాట్లాడ నియ్యవద్దు. ముఖ్యంగా రెండు రోజుల దాకా పోలీసులు కనపడకుండా వుంటే మంచిది." అంటూనే నర్సింగ్ హోం అధిపతి డాక్టర్ రెడ్డికి నిలబడే 'ప్రిస్క్రిప్షన్' రాసి ఇచ్చాడు.

నాగేంద్రం బయటపడేసరికి నంగనాచిలా ఎండ కాస్తోంది. "ఔరా నాగేంద్ర, డాక్టరీ చదువుతున్నవట!" తమ ఊళ్ళో దొర అపహాస్యం చేస్తూ అన్న మాటలు గుర్తొచ్చాయి.

మృత్యు ముఖం నుండీ బయటపడిన రోగి ముఖం లాగున్నది ఆకాశం. ఎడతెరిపి లేని ముసురులో ఆకలితో ముగ్గిపోయి- ఉరిసిన గుడిసెలో వనుకుబట్టి- ఒక్కసారి ఎండను చూసి పిచ్చెత్తి పరుగులు పెట్టిన బరిబాత పిల్లలు జ్ఞాపకం వచ్చారు. ఆ పిల్లల్లో తను వున్నాడు. బొబ్బలు కొట్టే వాగు, మురికి నీటి ప్రవాహంలో కొట్టుక వచ్చే అడవిలోని కర్ర దుంగలు- వాటి కోసం పోటీలు పడి ఈదులాడే మనుషులు జ్ఞాపకం వచ్చారు.

ఆ జ్ఞాపకాలను పొడిగించే ఇష్టం లేక, సాహసం లేక స్కూటర్ స్టార్టు చేశాడు. హైవే మీద కొంత దూరం పోయేసరికి రోడ్డుకు ఆ పక్క, ఈ పక్కన గల పచ్చిరిక చెట్లు వేళ్లతో సహా పెకలించబడి రోడ్డు కడ్డంగా పడి వున్నాయి. బారులు తీరి లారీలు ఆగిపోయి వున్నాయి. డ్రైవర్లు, క్లీనర్లు ఆ చెట్ల చుట్టు కాలుగాలిన పిల్లిలాగా తిరుగుతున్నారు.

ఎటు చూస్తే అటు నీళ్ల తెల్లగా ఇంకా పారుతూనే వున్నాయి.

స్కూటర్ వెనక్కు తిప్పుకుని సందుల గుండా ఇస్లాంపురా వెళ్లాడు. అక్కడ ఏడుపులు సుళ్ళు తిరుగు తున్నాయి. అట్టలతో, రేకులతో కట్టిన చాలా గుడిసెలు కూలిపోయి అక్కడ బుల్‌డోజర్ తొక్కినట్లుగా అయి పోయింది.

"యా అల్లా! పూరా సత్తెనాశ్ హోగయా!" స్త్రీలు

ఏడుస్తూ కూలిన గుడిసెల మరమ్మత్తుల్లో పడి పోయారు. సాయెబులు మురికి లాగులు తడిసి తపాతపా కొట్టుకుంటుండగా దిక్కు తోచక అక్కడి కక్కడికి తిరుగుతున్నారు.

నాగేంద్రంను దాదాపు అందరూగుర్తుపట్టి చుట్టు ముగారు.

''దేఖోసాబ్! హమారా పాస్ కోయీనయీఆయా! హిందూ మొహల్లేమే సానామంది సాయం చేస్తుండ్లు. ఇక్కడికి ఎవలు... ఏమనుకున్నాడో ఏమో - అతను చెప్పేది విన్పించకుండా అతని చంకలోగల నల్లటి అమ్మాయి ఆకలికి తాళలేక ఏడుస్తోంది. ''ఆప్ దేఖో సాబ్ ఇన్సాఫ్ (న్యాయం మీరే చూడండి)'' ఆఖరి మాట అనేశాడు.

ఎటు చూసినా మురికి పిల్లలే. వారి ఏడుపులు, బురద, తొక్కిసలాట. వీళ్ళ బతుకు ఛిన్నాభిన్నం కావడానికి పెద్ద వర్షం చాలు. ఆ ఏడుపులు తనను చుట్టుముడుతున్నాయి. అక్కడ తను ఒక్కడూ చేయ గలిగిందేమీ లేదు. అనంతమైన దరిద్రం సహాయాలకు లొంగేది కాదు.

''ఏదైనా ఇంతెజాం చేయాలి. కనీసం ఈ పూట తిండైనా'' అనుకుంటూ అక్కడి నుండి బయులు దేరాడు.

దారిలోనే, స్పిన్నింగ్ మిల్ కాలనీ.

అక్కడ యమ సందడిగా వున్నది. చాలా మంది వలంటీర్లు తమ తమ సంస్థ బ్యాడ్జీలు ధరించి వున్నారు. తెలుగుదేశం, కాంగ్రెస్, కమ్యూనిస్టు, జనతా పార్టీ లాంటి రాజకీయ పార్టీలూ వాటి అనుబంధ సంస్థలూ రంగంలో వున్నాయి. ఎవరి గ్రూపు నాయకులు వారికే పనులు పురమాయిస్తున్నారు. లారీలు వచ్చి నిలుచు న్నాయి. స్త్రీలూ పిల్లలూ ముసలీ ముతకనూ స్కూళ్ళు, సత్రాలల్లోకి తరలిస్తున్నారు.

నాయకులు నాగేంద్రంను గుర్తు పట్టారు.

''ఇస్లాంపురాలో ఇంకా భారీ నష్టం జరిగింది. అక్కడి పరిస్థితి ఘోరంగా వున్నది. అక్కడ ఒక్క కార్యకర్త కూడా లేదు'' నాగేంద్రం మాట పూర్తి కాకుండానే.

''అంత మందిని పోటీ మీద ఎందుకు కనాలెసార్'' అన్నారెవరో?

ఒక చోటా లీడరు ఈ గొడవేం పట్టకుండా దిక్కులు చూస్తున్నాడు. అతనికి ఈ సహాయ కార్యక్రమాలకన్నా రాని విలేకరుల మీదే వున్నది కన్ను. తన మనుషులను ఫోటోగ్రాఫర్ల కోసం పంపాడు కూడా.

అక్కడా, తను చేసేదేమీ లేదు. తను అక్కడి ఏదో పార్టీకి చెందకుండా ఏది చెయ్యనియ్యరని తేలిపోయింది.

నాగేంద్రం అక్కడి నుండి తమ క్లబ్బు ప్రెసి డెంటు ఇంటికేసి స్కూటరు పరుగెత్తించాడు.

ఒక అందమైన అధునాతనమైన బిల్డింగు ముందు స్కూటర్ ఆపి హారన్ మోగించాడు. హారన్ విని నౌఖరు పరుగెత్తుకొచ్చి గేటు తీశాడు.

పాల మీగడలా తెల్లగా వున్న పామెరిన్ జాతి బొచ్చుకుక్క పరుగెత్తుకొచ్చి నాగేంద్రం కాళ్ళు నాకింది. దాని వీపు మీద ప్రేమగా రాసి ఇంటి ముందు గల గార్డెన్‌లోకి అడుగు పెట్టాడు.

పూలతోట గాలి వానకు చిందర వందర అయి నందుకు ఎర్రగా, బొద్దుగా వున్న ఆ ఇంటి ఇల్లాలు నౌఖర్ల మీద చిరాకు పడుతూ కన్పించింది.

నాగేంద్రంను చూడగానే చిరునవ్వు పులుముకొని ''రండి అన్నయ్యగారు'' అని ఇంట్లోకి వెళ్ళిపోయింది.

నాగేంద్రం వరండాలోగల కేన్ కుర్చీలో కూర్చుండి వరండా రిల్స్‌కు అల్లుక పోయిన మనీ ప్లాంటు ఆకుల మీద మెరిసే నీటి బిందువులు చూస్తున్నాడు.

కాసేపటికి ఆవులిస్తూ నిద్ర మొహంతో ఎగ్జి క్యూటివ్ ఇంజనీరు శాస్త్రి వచ్చాడు. నాగేంద్రం పక్క తనోకేన్ కుర్చీలో కూలబడి ''నిన్నటి దాక 'చీఫ్' టూర్, చేపుక తిన్నాడనుకో'' అంటుండగానే పది సంవత్సరాల వయసుగల పనిపిల్ల ఇద్దరికీ కాఫీ తీసుకు వచ్చింది.

ఆ ఇంటి ఆహ్లాదకరమైన వాతావరణం, పచ్చగా ఏపుగా పెరిగిన పూలతోట, దర్జాగా కేన్ కుర్చీలో కూర్చున్న బొచ్చు కుక్క, ఇంటావిడ పచ్చటి ముఖం, మనీ ప్లాంటు పచ్చదనం అన్నీ కలిసి ఇక్కడ బురదా, రొచ్చూ, కూలిన గుడిసెలూ, ఏడుపులూ పెడ బొబ్బల ప్రస్తావన తేవద్దని చెప్పకనే చెప్పతున్నట్లు న్నాయి.

''రాత్రి ఏం తుఫాను. నా జన్మలో ఇలాంటి తుఫాను చూల్లేదు. డాక్టర్! మీరు పాలగుమ్మి పద్మ రాజుగారి 'గాలివాన' కథ చదివారా? మార్వలెస్ స్టోరీ. మొత్తం జలమయమై పోగలదేమోననిపించింది డాక్టర్!'' శాస్త్రి కాఫీ కప్పు కింద పెదుతూ అన్నాడు.

శాస్త్రికి దేనినీ వర్ణించే భాష లేదు. అతను ఆఫీసు భాషలో తప్ప ఇతరత్రా నాలుగు మాటలు మాట్లాడ లేదు.

నాగేంద్రంకు 'గాలివాన' కథ జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఆ కథ మీద నాగేంద్రంకు అనేక సందేహాలున్నాయి. ముఖ్యంగా బీభత్సంలో రొమాన్సు, క్వయిట్ అన్నాచు రల్- ఎనీ హౌ ఊళ్ళో రాత్రి సంభవించిన తుఫాను బీభత్సం గురించి శాస్త్రికి చెప్పాలనుకున్నాడు.

శాస్త్రి సిగరెట్టు ముట్టించి నోటిలో నుండి పొగలు కక్కుతూ ''డాక్టర్ నువ్వు కారెప్పుడు కొంటావ్? ఎంబాసిడర్, ఫియట్ ఓల్డు ఫ్యాషన్ - నావేదేస్ మారుతి ఈజ్ సూపర్బ్'' తుఫానుతో తమకేమిటి

నదికి సముద్రంలో అస్తిత్వం లేదు

కడుపులో ఆకాశాల్ని కదిలించుకుంటూ
జీవనపు మలుపుల్లో
తడి పాటల్ని ఆలపించుకుంటూ
ఒడ్డున పెరిగిన పచ్చదనంతో
సంధ్యా సమయాల్లో సౌందర్య రహస్యాల్ని
విప్పకుంటున్నప్పుడు
ఏ నది అస్తిత్వం దానిదే —
గమనంలో ఒక చోట పరిమితి విశాలమై
ఆనందం ఒడ్డులొరిసి ప్రవహిస్తున్నప్పుడు
ఒక చోట జీవితం సన్నబడిపోయి
విచారం ఏకధారగా నడిపిస్తున్నప్పుడు
ఏ నది అస్తిత్వం దానిదే —
కొండలెక్కి లోకాన్ని శాసిస్తున్నట్లు
జలపాత ధ్వనుల్తో కన్నుమిన్ను కాననప్పుడు
లోయల్లో పడి జీవితపు అంచుమీద నుండి
జారి పడిపోయినట్లు
తల వంచుకుని మౌనంగా
నడిచిపోతున్నప్పుడు
ఏ నది అస్తిత్వం దానిదే —
ప్రకృతి తెచ్చే చిత్ర విచిత్ర కష్టాల్ని
తట్టుకోలేక నిలువునా కన్నీరై
ఆత్మహత్యకై గుంటల్నీ గోతుల్నీ
వెదుక్కుంటూ
సుళ్ళు తిరుగుతూ సాగిపోయేటప్పుడు
ఏ నది అస్తిత్వం దానిదే —
జీవన పీడన
సహజంగా లొక్కుపోయి
సముద్రంలో సంగమించినప్పుడు
అన్ని నదులూ ఒకే ఒక ఉద్యమంలో
ఏకమౌతై —
అన్నింటి గొంతులూ ఒక్కటే నినాదమై
భయంకర సముద్ర ఘోషలో లీనమౌతై
వేరువేరు అస్తిత్వాలు
ఒకే ఒక్క చైతన్యంగా
కెరటాల పతాకాల్ని ఎగరేస్తూ
కాలంమీద తిరుగుబాటు ప్రకటిస్తై!

— అద్దేపల్లి రామమోహనరావు

పనన్నట్లుగా అన్నాడు.

"శాస్త్రిగారూ రాత్రి తుఫానుకు మన టౌన్‌లో ఫిఫ్‌టీ పర్సెంటు గుడిసెలు కుప్ప కూలిపోయినయ్. అన్ని రకాల పార్టీల వాళ్ళూ తమకు తోచిన సహాయం చేస్తున్నారు. తిండిలేక నిర్వాసితులు గగ్గోలై పోతున్నారు. మన క్లబ్బు తరఫున నిర్వాసితులకు భోజనం ఏర్పాట్లు చేస్తే ఎట్లా వుంటుంది?" నాగేంద్రం అర్థాంతరంగా అతు కు లేసినట్లుగా చెప్పకొచ్చాడు.

శాస్త్రి బొచ్చుకుక్కను చేతుల్లోకి తీసుకొని "యూనో డాక్టర్ అవర్ క్లబ్బు ఈజ్ ఫ్యూర్‌లీ నాన్ పొలిటికల్ - మునిసిపాలిటీ వున్నది. ఓట్ల కోసం వెంప ర్లా డే పొలిటికల్ పార్టీలున్నాయి. ఇంకా చాలా రకాల ఆర్గనైజేషన్స్ వున్నాయి. మనకు అంత పెద్ద పని సాధ్యం కాగలదా? డబ్బు ప్రాబ్లమ్ కాదు. మనకు కార్యకర్తలు ఏరీ? మనం డబ్బు ఇచ్చామనుకోండి. పేరు ఇతర ఆర్గనైజేషన్స్‌కు పోతుంది. అయినా ఐ క్యాంపులూ, డెంటల్ క్యాంపులంటే మనం మానేజ చేయవచ్చు" అన్నాడు.

"అంతకన్నా ఇది ముఖ్యం కాదా?" నాగేంద్రం క్లబ్బుకు వైస్ ప్రెసిడెంటు అయినా ఓటమి గొంతుతో.

"ఓకే - హఠాత్తుగా జరిగిందిది. మనిద్దరమే డెసిషన్ తీసుకోలేము కదా! పైగా బిగ్ జాబ్ - కనీసం బాడీనన్నా పిలవాలి" శాస్త్రి.

"కానీ ఈ సమయంలో మనం కూడా ఏదైనా చేయకపోతే బావుండదు శాస్త్రీ సాబ్. ఎనీహౌ ఇది నా వ్యక్తిగత అభిప్రాయం"

"ఓకే ఐ విల్ ట్రై" శాస్త్రి.

నాగేంద్రం ఇంక అక్కడ చేసేదేమీ లేక బయట పడ్డాడు.

'తను డాక్టర్ కనుక తనతో పని కావలసే తనకు వైస్ ప్రెసిడెంటు పదవి ఇచ్చారనిపించింది. బీద ప్రజానీకం తన పేషెంట్లు కాకపోతే ఈ ప్రపోజల్ శాస్త్రే పెట్టేవాడు. చదువులు నేర్పిన తెలివి తేటలు కదా" అనుకున్నాడు నాగేంద్రం.

* * *

రెండు రోజులు డాక్టర్ నాగేంద్రం తుఫాను బాధితులతోనే గడిపాడు. స్కూళ్ళల్లో చేర్చిన వారికి భోజన సదుపాయాలు చేశాడు. వర్షంలో తడిసి తుఫానులో గాయపడ్డ వారికి మరో ఇద్దరు ఎంబిబిఎస్ డాక్టర్లను వెంటేసుకొని చికిత్సలు చేశాడు.

అయినా నాగేంద్రం మనసులో తుఫాను చల్లారలేదు. తన మనసులోని తుఫాను స్వరూప స్వభావాలేమిటో స్పష్టంగా తెలియడంలేదు. అన్ని జబ్బులకు, కారణాలు, మందులు తెలిసిన నాగేంద్రంకు తన మానసిక ఆందోళనకు కారణాలూ, మందూ తెలియవు. ప్రశ్నలు లేకుండా ప్రపంచం ఎట్లా వడి తిరిగితే అట్లా వడి తిరిగి పోవాలని, అందిన కాడికి స్వంతం చేసుకోవాలని దైనందిన జీవితం, వృత్తీ శాసిస్తాయి. కాని మనసు అందుకు సిద్ధం కాదు. ఈ ద్వంద్వం తను డాక్టర్ కోర్సులో చేరిన దగ్గరి నుండీ పెరుగుతూ వచ్చిందే కాని తరుగలేదు. ఈ తుఫాను తగ్గేదెప్పుడో తెలియడం లేదు.

తన స్వంత క్లినిక్‌లో కూర్చుండి ఇలాంటి ఆలోచనలు చేస్తున్న నాగేంద్రం క్లినిక్ ముందు మారుతికారు ఆగింది.

చిల్డ్రెన్ స్పెషలిస్టు నంద కుమార్ ఆదరబాదరగా "డాక్టర్ సాబ్ మీరింకా ఇక్కడే వున్నారా? టౌన్ హాల్లో మీటింగ్. మంత్రిగారు వచ్చారు. మీరు మన క్లబ్బు తరఫున మాట్లాడాలని మరిచి పోయారా?" అన్నాడు.

"నేనా దేన్ని గురించి?" నాగేంద్రం కుర్చీలో నుండి లేస్తూ అడిగాడు.

"అదంతా దారిలో మాట్లాడుకుందాం ముందు కారెక్కు" తొందర చేశాడు నంద కుమార్. నాగేంద్రం క్లినిక్‌లో పేషెంట్లు లేరు. అయిష్టంగానే కారెక్కాడు.

"తుపాను తాకిడికి మన టౌను సగం అతలాకుతలం అయ్యింది. ఆస్తి నష్టం అట్లా వుంచు. ఆరుగురు చనిపోయారు. రెండు రోజుల నుండి నువ్వు అవన్నీ చూస్తున్నావు. నిర్వాసితులకు ఏదన్నా సహాయం అందేలా సిఫార్సు చేయాలి" నందకుమార్.

నాగేంద్రంకు ఆశ్చర్యంగా వున్నది. మొన్న వీళ్ళందరి చుట్టూ తను తిరిగాడు. ఎవరూ ముందుకు రాలేదు. మంత్రి రాకతో వీళ్ళే హడావిడి పడుతున్నారు. గవర్నమెంటు కన్నీటి తుడుపుగా ఏమన్నా చేస్తుందో లేదో తెలియదు. ఆ చేసేది తమ అభ్యర్థన మేరకే చేసినట్లుగా వీళ్ళకు పేరు కావాలి. అభ్యర్థన తను చేయాలి.

నాగేంద్రంకు ఊళ్ళో దొర జ్ఞాపకం వచ్చాడు. దొర గ్రామాన్ని అందిన కాడికి దోచేసి ఏడాదికో మారు పురాణం చెప్పించి గుళ్ళో పూజలు చేసేవాడు. ఆ దెబ్బతో దొర పుణ్యాత్ముడు. ఊళ్ళో దొరకాళ్ళ కింద నలిగి పోయిన వాళ్ళు దొరధర్మ బుద్ధికీ, అన్న సంతర్పణకూ పొంగి పోతారు. అధికార్లూ డాక్టర్లూ తమకు అందిన మేరకు ప్రజల నుండి పిండుకొని కష్ట కాలంలో ఆదుకున్న పేరుతో బతికేస్తారు.

నందకుమార్ ఇంకా ఏదో చెప్తున్నాడు. మంత్రి గారికి స్వాగత తోరణాలు దారి పొడుగునా కట్టారు. రోడ్డుకు ఆ పక్క ఈ పక్క అలిసి పోయిన ముఖాలతో పోలీసులు నిలుచున్నారు.

కారు టౌను హాలు చేరుకునే సరికి టౌను పెద్దలూ, వ్యాపారస్తులూ అన్ని రకాల అధికారులూ, పార్టీ కార్యకర్తలూ హడావిడి పడుతున్నారు.

తమ క్లబ్బు ప్రెసిడెంటు శాస్త్రి ఎదురొచ్చి "ఇంతాలస్యమా?" అన్నాడు.

మంత్రి ఇంకా రాలేదు. మంత్రి సహాయక శిబిరాలను సందర్శించి వస్తున్నారట.

నందకుమార్, నాగేంద్రం వేదిక ముందు భాగంలో గల విఐపీ సీట్లలో కూర్చున్నారు.

మరో అరగంట తరువాత మంత్రిగారు మందీ మార్బలంతో వచ్చారు. ఆయన వెంట కలెక్టరూ, ఎస్.పి. వచ్చారు.

వేదిక మీద మునిసిపల్ ఛైర్మన్, పట్టణ పార్టీ

మధుమతి

ప్రొద్దు పొడుపు నుండి ప్రొద్దు వ్రాలిన దాక
ఒడలు గుల్ల గాగ బడలి వచ్చి
మధువు మధురరుచులు మరగితినే యను;
దోషమేమి ఆత్మపోషణమున?

ఎపుడు మధువుపుట్టె? ఎవ్వడు గిట్టును?
ఏల నాకు పనికిమాలు చింత?
అందినంతవరకు ఆస్వదించుట మేలు
సిరులు విషయగతుల నవల నెట్టి

ఎన్ని పేరులున్న ఎన్ని రూపములున్న
మధువు మధువు కాక మారిపోదు;
మదికి నచ్చినట్టి మధురూపమెంచుకో!
మరి మరి స్మరియించు మనసు తీర.

పెద్ద మాటలేల? మొద్దువారిన మేను
చురుకుపొంద ఒక్క చుక్క చాలు;
తెలివి గలుగువాడు కలికి బుగ్గలలోన
సిగ్గులెన్ను నేని నెగడు మేలు

మధువు చప్పరింప, మనసు నొప్పరికించి
మనికి చప్పబడును మనసు తోడ;
పెదవు లానినంత నెదల నానినయట్లు
కాదు కాదు — పెరుగబోదు పాదు

మధువునందె మమత, మధువునందే ప్రేమ,
మధువె నాకు నధువు, మధువె గురువు,
మధువొకండె నాకు మనసైన దిను సెల్లి,
మధువు కాక లేదు మరియొకండు

మధువు కమలజాడ మనసులోపలి మాట
ఉన్న దున్నయట్టు లుట్టిపడును;
మధువు గొంతు దిగిన మాలిన్యమనుమాట
పొడయు గానరాక కడుగబడదె?

మధువు చేయుమేలు మాటల కందునా?
మనసు మాత్రమేమి మానవౌను?
అనుభవైక వేద్య మనితరసాధ్యము;
ప్రాప్తి యుండవలయు పడయుటకును

మధురసంబులోని మాదకత్వముచేత
మధురమయ్యె వేణుమంద్ర రవము;
మధుర మధుర అయ్యె మధువు నారాధించి;
మధువు నిండు విభుడు మాధవుండు

స్ఫూర్తిశ్రీ

అధ్యక్షుడూ, వర్తక సంఘం అధ్యక్షుడూ వగైరా చాలా మంది కూర్చున్నారు.

అందులో ఒకరు బొంగురు గొంతుతో మంత్రి గారికి స్వాగత వచనాలు పలికారు.

మంత్రి చేతులు జోడించి అలవాటుగా చిరునవ్వు నవ్వి వేదిక మీదికి ఎక్కారు.

మంత్రిగారిని అన్ని సంఘాల వాళ్ళూ పోటీపడి పూలమాలలతో ముంచెత్తారు. మంత్రిగారికి సన్మానం జరుగుతున్నదో? తుపాను నిర్వాసితుల పరామర్శ జరుగుతున్నదో నాగేంద్రంకు అర్థం కాలేదు.

హాలంతా కలియ చూశాడు. ఆ సభలో మురికి బట్టలవాళ్ళు, తుపాను బాధితులు ఒక్కరన్నా లేరు. అందరూ అంతో ఇంతో చదువుకున్న వాళ్ళలాగే కనిపిస్తున్నారు.

మీటింగు ఆరంభమయ్యింది. ఎమ్మెల్లే మంత్రిగారిని తను నేర్చుకున్న భాషలో పొగిడాడు. మంత్రిగారు బీద కుటుంబం నుండి వచ్చినట్లుగా గుర్తు చేశాడు. మంత్రి హరిజనుడని చెప్పకనే చెప్పాడు. చదువు ద్వారా నేర్చుకున్న భాష ఎంత దగుల్బాజీ భాషో నాగేంద్రంకు అర్థమయ్యింది.

మంత్రి కింకా నలభై సంవత్సరాలు నిండ లేదు. ఇంకా మంత్రి పదవికి అలవాటు పడినట్లుగా లేదు. ఆ పొగడ్తలకే మంత్రి ముఖంలో దరహాసం.

ఆ తరువాత మునిసిపల్ ఛైర్మన్ తన సుదీర్ఘ ప్రసంగంలో తన కులం వాళ్ళు నివసించే ప్రాంతాలల్లో తుపాను తాకిడి గురించి చెప్పకొచ్చాడు.

నాగేంద్రం పక్కనే కూర్చున్న నందకుమార్

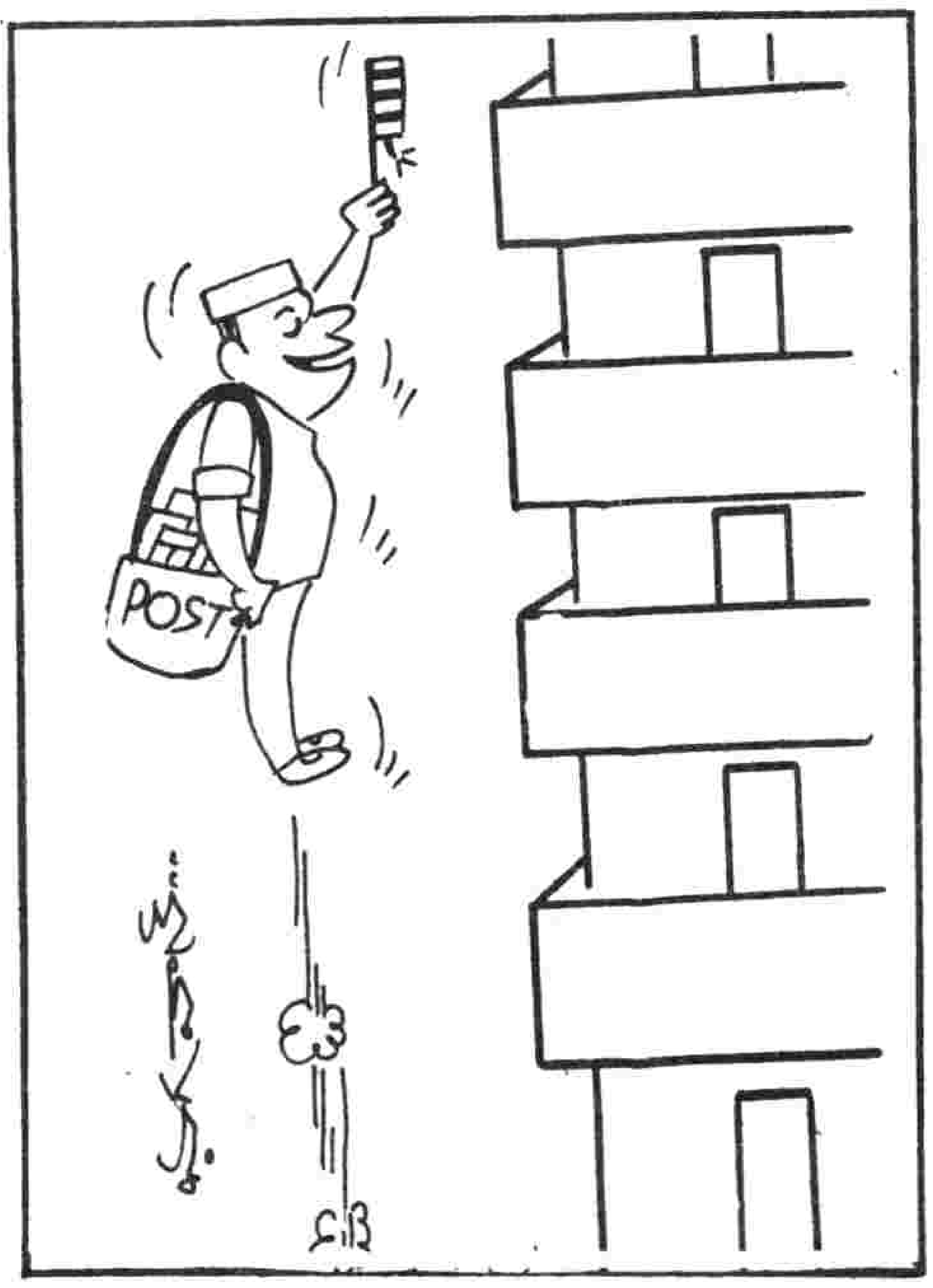

"మీట్ అవర్ ఎస్.పి." అన్నాడు హఠాత్తుగా.

నాగేంద్రంకు ఎడమ పక్కన సివిల్ డ్రెస్సులో గల ముప్పయి రెండు సంవత్సరాల యువకున్ని చూపిస్తూ "హీ ఈజ్ అవర్ కొలీగ్ మిస్టర్ నాగేంద్ర ఎం.డి. ఫిజిషియన్" నందకుమార్.

నాగేంద్రం ఎస్.పి.తో చేయి కలిపాడు.

"నైస్ - "ఎస్.పి. పోలీసు నవ్వుతో.

"థాంక్యూ సర్" నాగేంద్రం.

ఉపన్యాసాలు జోరుగా సాగుతున్నాయి.

ఉపన్యాసంలో ఒకరినొకరు పొగుడుకుంటున్నారు. పొడిమాటలు. ఒకరినొకరు మోసం చేసుకోవడానికి విఫల ప్రయత్నాలు - ఆ మాటల్లో తుపాను వారికి దొరికిన ఒక మంచి అవకాశంగా నాగేంద్రంకు తోస్తున్నది. తుపాను బీభత్సం గురించి రవ్వంత ఆర్తి ఆ మాటల్లో లేదు. ఎవరి కక్కుర్తి వాళ్ళదే.

తుపాను బీభత్సంలో గుడిసెలు కూలి గొడ్లలాగా నిర్వాసితుల క్యాంపుల్లో రోదిస్తున్న దురదృష్టవంతుల ఏడుపు ఇక్కడి వాళ్ళకెవరికి పట్టదు! వీళ్ళు, చదువు మాయా జాలంలో తప్పిపోయిన వాళ్ళు.

"ఇంత మంది చదువుకున్న వాళ్ళు?" నాగేంద్రంకు ఏదో స్పష్టమైనట్లనిపించింది. వీరందరి మాటలూ, సంస్కారం ఒక్కటే. సారూప్యం ఎక్కడ? ముక్క ముక్కలుగా తెగిపోయి - పోటీ ప్రపంచంలో ఎవరికి అందినది వారు ఒడుపుతో చేజిక్కించుకోవడమే. అద్భుతమైన, శక్తివంతమైన మాటల్లో చెప్పవీలుగాని సామూహిక మానవ సంఘ జీవితం నుండి వీళ్ళంతా ఎందు కిట్లా స్వార్థపరులుగా ఒకొక్కరుగా - ఒక్కరు మళ్ళీ అనేక చిన్న చిన్న ముక్కలుగా విడిపోయారు? ఇంత పకడ్బందీగా వీరికి శిక్షణ ఇచ్చిన శక్తేది? తనదగ్గరికి చుట్టు పక్కల గ్రామాల నుండి రైతులూ ఘాట్ల నుండి గిరిజనులూ వస్తారు. అక్కడ ఎవరికన్నా ప్రమాదం జరిగితే గ్రామం, ఘాట్ యావత్తు తల్లడిల్లి పోతుంది. ఇక్కడ ఒకని కాళ్ళ కింద భూమి మరొకడు తొలిచే కుయుక్తి ఎట్లా వచ్చింది?

ఉపన్యాసాలు నడుస్తున్నాయి. నాగేంద్రం అప్పుడే మనుషులను చూస్తున్నట్లుగా తనకు కన్పించిన ముఖాన్నల్లా పరిశీలనగా చూశాడు.

మైకులో "ఫలానా క్లబ్బు తరపున డాక్టర్ నాగేంద్రం మాట్లాడతాడు" అని విన్పించింది.

నాగేంద్రం వేదిక ఎక్కుతుంటే తుపాను రాత్రి వచ్చిన కల. తల్లి, తమ్ముడు, ఆక్సిడెంట్లో చనిపోయిన అన్నయ్య, కుటుంబం గడవక ప్రైవేటు స్కూల్లో టీచర్ పని చేస్తున్న వదిన - పెళ్ళీడు కొచ్చిన అన్నయ్య కూతురూ- జ్ఞాపకం వచ్చారు. మైకు ముందు నిలబడినప్పుడు జొన్నకళ్ళం దగ్గర పాము కరిచి నురుగులు కక్కుతూ చనిపోయిన తండ్రి ముఖం అస్పష్టంగా మెదిలింది.

రెండు నిమిషాలు పూర్తిగా మాటలు మరిచిపోయిన వానిలాగా అసలు మాటలేమీ నేర్చుకోని వానిలాగా నిలుచున్నాడు.

సభలో అలజడి కొద్దిగా - నాగేంద్రం వెనుక కుర్చీలో కూర్చున్న మునిసిపల్ ఛైర్మన్ "డాక్టర్ సాబ్!" అన్నాడు గుసగుసగా.

నాగేంద్రం ఉలిక్కిపడి అప్పుడే అక్కడికి పరుగెత్తుకొచ్చిన వానిలాగా అందరి ముఖాలూ చూసి -

"గౌరవనీయులైన మంత్రిగారికీ, పెద్దలు, పురప్రముఖులు, అధికారులూ అందరికీ నా వందనాలు. ఈ సభ తుపాను బాధితుల గురించి మంత్రిగారి పరామర్శ సందర్భంలో ఏర్పాటు చేసుకున్నాం. మొన్న రాత్రి సంభవించిన ఘోరమైన తుపానులో మన పట్టణంలో దాదాపు సగభాగం దెబ్బతిన్నది. వేలాది మంది దిక్కుతోచక పాఠశాలల్లో నిర్వాసితులుగా వున్నారు. నిర్వాసితులకు అందవల్సిన సహాయం గురించి అధికారులూ పురప్రముఖులూ ఇక్కడ ఇంతదాకా తర్జన భర్జన పడుతున్నట్లుగా నాకు అర్థమయ్యింది.

నిర్వాసితులకు ఏం కావాలో మనం నిర్ణయించడానికి ఇక్కడ సమావేశమయ్యాం. గమ్మత్తేమిటంటే తుపాను

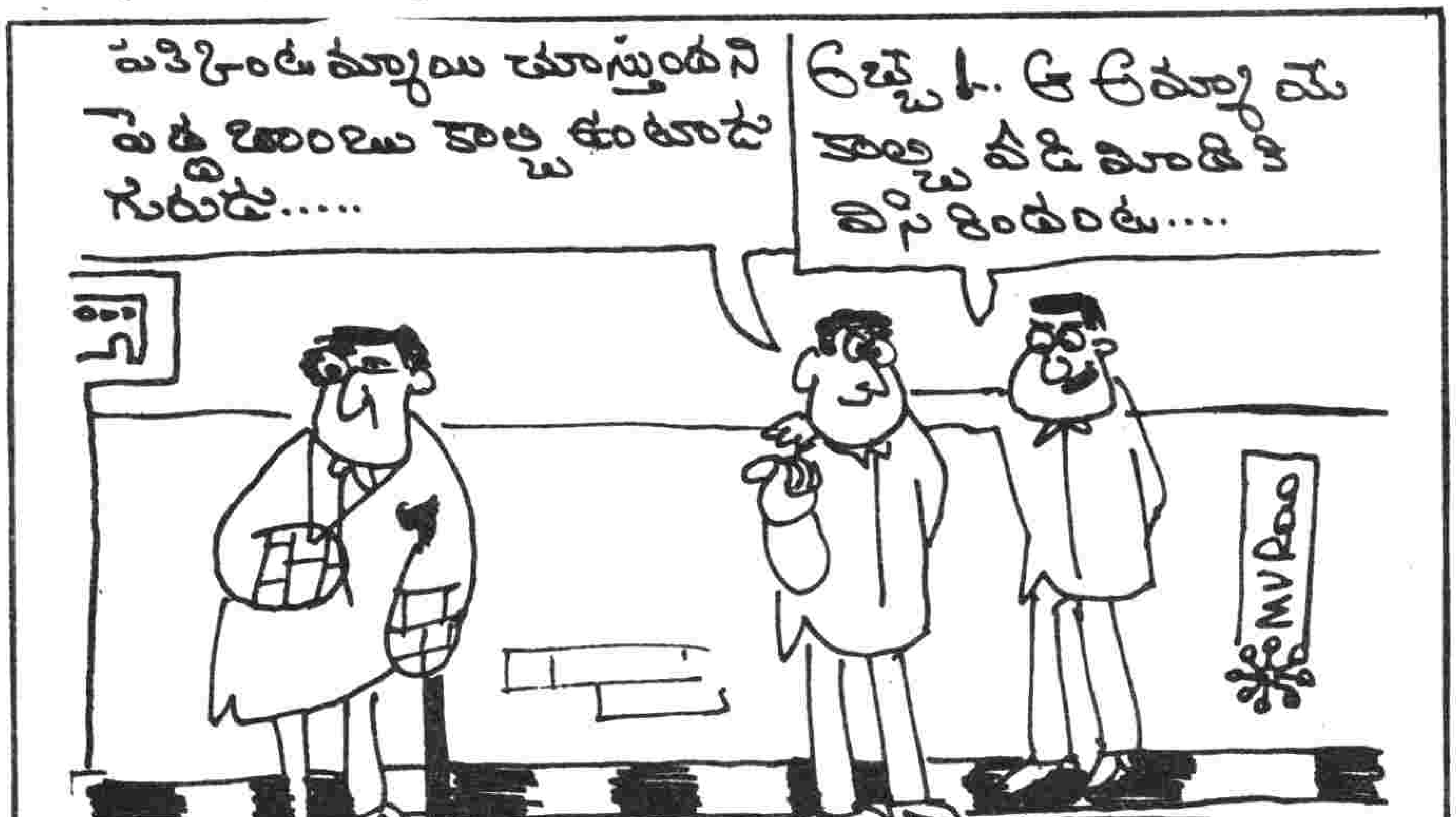

బాధితులు తమకేం సహాయం కావాలో పెద్దలకు చెప్పుకోవడానికి ఒక్కరన్నా ఈ సభకు వచ్చారేమోనని సభంతా కలియ చూశాను. కానీ వాళ్ళు ఇంతదాకా రాగలిగిన స్థితిలో లేరనుకుంటాను.

ప్రజలు తుపానులకూ, దరిద్రానికీ చిక్కే ప్రజలు - మనకు పాలూ పెరుగుతో ఆరోగ్యం, తెలివితేటల చదువూ, ఓట్లతో మంత్రిగారికి మంత్రి పదవీ, నాబోటి వానికి డాక్టరు వృత్తీ ఇప్పించి తాము మాత్రం నిత్యం దరిద్రంలో మగ్గిపోయే పేద ప్రజలు - ఇక్కడ కూర్చున్న వాళ్ళందరం మన దేశంలోని ప్రజల తరపున చదువుకొని జ్ఞానవంతులమయ్యాం. ప్రతిఫలంగా మన జ్ఞానంతో వాళ్ళ కష్టసుఖాలు చూస్తారనుకున్నారు." ఈ మాటతో నాగేంద్రం కంఠం వణికింది. తల్లి జ్ఞాపకం వచ్చింది. చిత్రంగా వేన వేల మాటలు పోటెత్తుతున్నాయి. డాక్టర్ సంస్కారం గొంతు నొక్కుతోంది.

"టౌను సగం శిథిలమయ్యింది. అధికారులూ - మంత్రిగారూ చూసి వచ్చారు. మనం మన గొప్పపనుల్లో - బాధ్యత గలిగిన బతుకుల్లో తల మునకలై వున్నాం. నిజమే! కనీసం తుపాను బాధితులు కోలుకోవడానికి మన వంతు బాధ్యతగా కాకున్నా సహాయంగానైనా ఎంతో కొంత చేయాలని నేను అనుకుంటున్నాను. నాకీ అవకాశం కల్గించిన పెద్దలకు మరో మారు నమస్కారాలు తెలుపుకుంటున్నాను"

నాగేంద్రం వేదిక దిగి వచ్చి తన స్థానంలో కూర్చున్నాడు.

అక్కడ కూర్చున్న చాలా మందికి అర్థం అయ్యిందో? అర్థమైనా పట్టించుకోకూడదనో, మొత్తానికి ఎవరూ ప్రతిస్పందించలేదు.

మరో నాయకుడు తన సహజ ధోరణిలో మాట్లాడాడు.

టౌన్ హాల్ బయట వర్షం ఒక్క పెట్టున వచ్చింది. బయట నిలబడిన వాళ్ళు హాల్లోకి తోసుక వచ్చారు.

పక్క సీట్లో ఎస్.పి. లేచి వెళ్ళాడు.

ఆ ఉపన్యాసాలు నాగేంద్రం భరించలేకపోయాడు. ఎట్లాగో సందు చూసుకొని బయట పడ్డాడు.

వరండాలో ఎస్.పి. అడిషనల్ ఎస్.పి.తో, ఇద్దరు డియస్పీలతో ఏదో మాట్లాడుతున్నాడు. వర్షం కురుస్తోంది.

డియస్పీలిద్దరూ కింది కులం నుండి డక్కా మొక్కీలు తిని పైకి వచ్చిన వాళ్ళలాగా వున్నారు.

కొంచెం వయసు మళ్ళిన డియస్పీ "చదువుకున్న వాళ్ళంతా ప్రజలకు ద్రోహం చేస్తున్నారని డాక్టరు సాబ్ కోప్పడ్డారు" అని ఇంగ్లీషులో ఎస్.పి.కి చెప్పాడు.

"ఐ.సీ. ఆసక్తిగా వుందే" ఎస్.పి. ఇంగ్లీషులోనే.

"ఇది నా అనుభవం సార్ - ఎవరిని నేను వేలెత్తి చూపలేదు సార్" నాగేంద్రం.

"నిజమే. కానీ మీ పరిశీలన కొత్తగా వున్నది" అడిషనల్ ఎస్.పి."ప్రజల డాక్టరు కదా!" ఆ టౌను డియస్పీ.

"ఓ ఐసీ..." ఎస్.పి.

నాగేంద్రంకు వాళ్ళ మనసులో గల భావం అర్థ

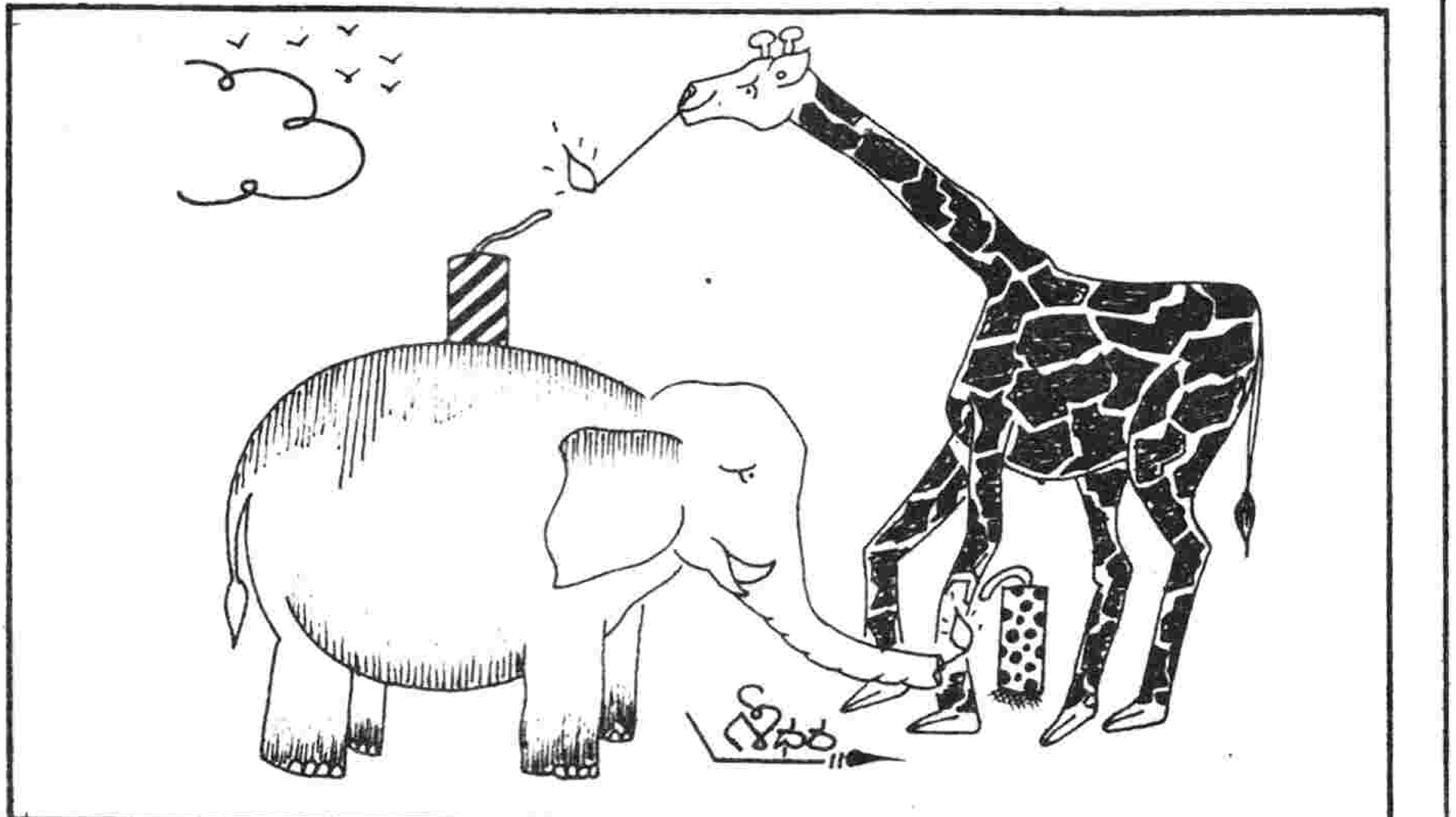

మయ్యింది. ఎస్.పి.కి అర్థం కాదు. కాని డియస్పీలు కింది నుండి వచ్చిన వాళ్ళు - 'బీదతనపు తల్లి పేగు సంబంధం తెంచుకొని వచ్చిన వాళ్ళు - వాళ్ళ బంధువులకూ తల్లి దండ్రులకూ వ్యతిరేకంగా పాలితుల తరపున అధికారులుగా మారే క్రమం ఎక్కడున్నది? ఇది ఒక క్రమ పద్ధతిలో జరిగిన తంతేనా?

వాన తగ్గింది. తుంపర పడుతున్నది. పోలీసు అధికారులు లోపలికి నడిచారు. నాగేంద్రం తుంపరలో తడుస్తూ బయటకు నడిచాడు.

* * *

ఉదయం పదకొండు గంటలయ్యింది. నలుగురు కొడుకులూ ఒక కూతురుండీ కూడా ఒక్కర్తె డయాబెటిస్ పేషెంటు వచ్చింది. పాత పేషెంటే. ఆమెకు రోగ తీవ్రత కన్నా తన కన్న కొడుకులు తనను పట్టించుకోవడం లేదనే బాధ ఎక్కువ.

ఆ మాట చెప్పకోవడానికి ఆమెకు మనిషి లేదు. బాగా ధనవంతులు. గొణుగుతుంది తనలో తానే.

నాగేంద్రం యాంత్రికంగా మాట్లాడుతూ మందులు రాస్తున్నాడు.

"డాక్టర్ సాబ్ మీకు అమ్మ వున్నదా?" పేషెంటు.

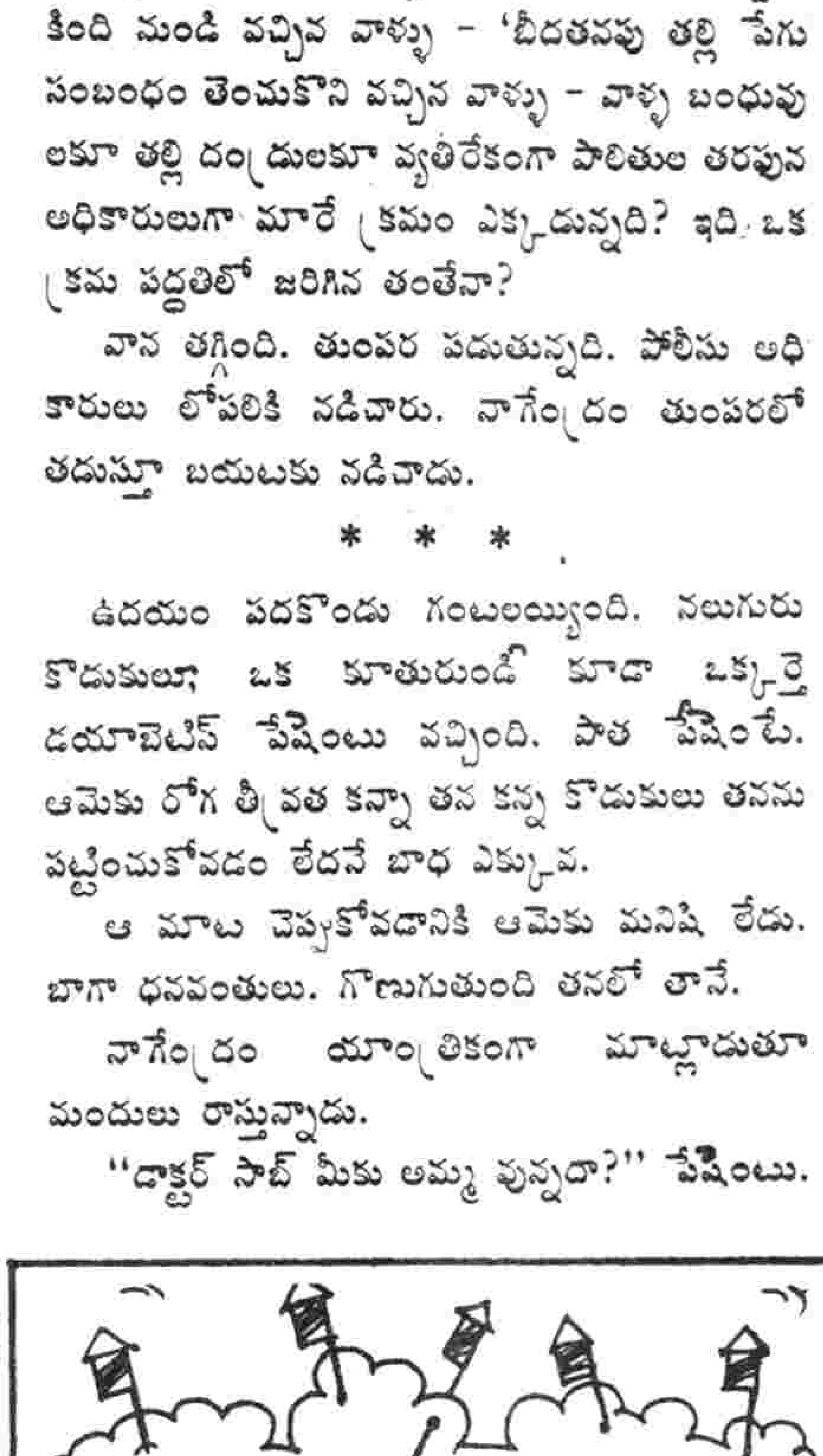

నాగేంద్రం పేషెంటు ముఖంలోకి చూశాడు. ఆవిడ కళ్ళనిండా నీళ్ళు.

"ఉందమ్మా..." నాగేంద్రం.

ఆమె మాట్లాడకుండా లేచి వెళ్ళిపోయింది. ఆమెకు ప్రేమ కావాలి. మందుల కాగితం కాంపౌండర్ కిచ్చి పంపాడు.

గడియారం చూసుకున్నాడు. పదకొండూ అయిదు నిమిషాలు. నర్సింగ్ హోంకు ఒకరెండు వెళ్ళాలి. నర్సింగ్ హోం నలుగురు కలిసి పెట్టారు. సర్జన్ వర్కింగ్ పార్టనర్. మిగతా ముగ్గురికీ వారి వారి స్వంత క్లినిక్ లున్నాయి.

లేద్దామనుకునే సరికే ఫోను మోగింది.

"హలో జడ్జి శంకర్రావును మాట్లాడుతున్నా. మొన్న - అదే వారం రోజుల క్రితం టౌన్ హాల్లో మీటింగు జరిగింది కదా! కాంట్రవర్సియల్ గా మాట్లాడారు. డాక్టర్ మీరనుకున్నట్టు ప్రజలు తెలివి తక్కువ వాళ్ళు కాదు. చాలా తెలివైన వాళ్ళు" జడ్జిగారు తన భాషలో చెప్పతున్నాడు.

అతనికి ఉద్యమాలంటే కోపం - ప్రతి ఉద్యమాన్నీ కూడా ఉన్నత కులాల సృష్టి అంటాడు. ఉన్నత కులాలవాళ్ళు లేవనెత్తి హరిజనులను బలి పశువులను చేస్తారంటాడు. ఏయేయే ఉద్యమంలో ఎంతెంత మంది హరిజనులు చనిపోయారో లెక్కలు చెపుతాడు. ప్రజలంటే అతని భాషలో పై కులాలవాళ్ళు.

"నేను సిన్సియర్ గా ఫీలయ్యింది చెప్పాను సార్"

"ఉత్త అబద్ధం. మొన్నటి తుపానులో హరిజన వాడను ఏ పొలిటికల్ పార్టీ, గవర్నమెంటూ కూడా పట్టించుకోలేదు యూనో" అది జడ్జిగారు చెప్పదలుచుకున్న పాయింటు.

"అసలు ఎవరిని కూడా పట్టించుకోలేదు సార్" నాగేంద్రం శాంతంగా.

"అబద్ధం. హిందువులను హిందువులూ, ముస్లింలను ముస్లింలూ"జడ్జిగారు వాదనలోకి దిగారు.

పోనీ హరిజనుల బతుకులు బాగు పడాలంటే ఏమి

చేయాలి? అనే మాట అడుగక ముందే జడ్జిగారు చెప్పుకొస్తారు.

"హరిజనులు చదువుకోవాలి. చైతన్యం పొందాలి"- ఇదే ధోరణి.

హరిజనుడైన జడ్జిగారు హరిజనులకు చేస్తున్నదేమిటి? ఎవరి తరపున ఎవరికి శిక్షలు ఏ కారణంగా వేస్తున్నాడు?

తను రైతు కుటుంబం నుండి వచ్చిన వాడే - తను డాక్టరుగా ఎవరికి సేవలు చేస్తున్నాడు? తను తీసుకునే ఫీజు - రాసే మందులు ఎవరికి అందుబాటులో ఉన్నాయి? తనెక్కడ ప్రాక్టీసు పెట్టాడు?

నాగేంద్రం ఇట్లా ఆలోచిస్తుండగానే జడ్జిగారు తన గ్యాసు ట్రబుల్ గురించి చెప్పి ఫోను పెట్టేశాడు.

మనసంతా అతలాకుతలం అయ్యింది. నర్సింగ్ హోంకు పోదామనుకున్నాడు కానీ లేవలేదు. వారం రోజుల్లో శారీరకంగానే కాక మానసికంగా కూడా బాగా అలసిపోయాడు.

తను కసితో చదివాడు. ఎవరి మీద కసితో? పల్లెలో చదువుకుంటున్నప్పుడు తన మురికి గుడ్డల మీద కసి - తనకన్నా మంచి గుడ్డలు కట్టినవాళ్ళ మీద కసి - తండ్రి ఉన్నవారి మీద కసి - దొరల మీద కసి - దొరల పిల్లల మీద కసి - ఆ కసిలో పరీక్షలు పాసయ్యాడు. స్కాలర్‌షిప్పులో చదివాడు. తను తన క్లాసు విద్యార్థులకన్నా ఎక్కువ చదవాలి. తండ్రి గల పిల్లలకన్నా ఎక్కువ చదవాలి. ఒక్కొక్క మెట్టే ఎక్కుతున్నకొద్దీ తనలో పట్టుదల పెరిగింది. ఎన్నో

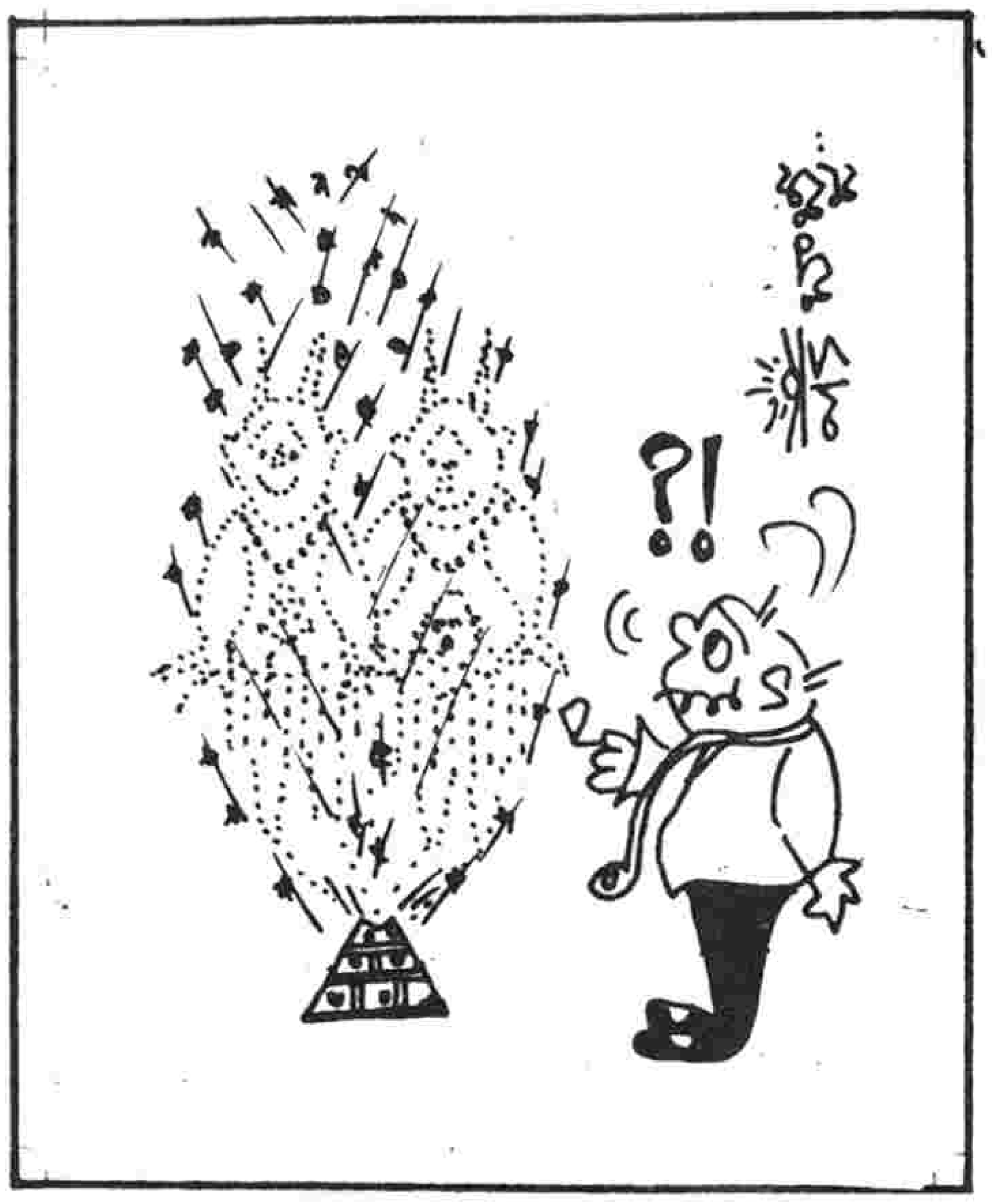

ఎదురు దెబ్బలు తిన్నాడు. ఒక్కొక్క ఎదురు దెబ్బ తనను రెచ్చగొట్టింది. తనిప్పుడు హోదా పొందగలిగాడు. ఒకప్పుడు ఈ టౌనులో ప్రాక్టీసు పెట్టినప్పుడు చింకి చాపా, అర్ధాకలి! ఎవరు పిలిస్తే వారి వద్దకు వెళ్ళి వైద్యం చేశాడు. ఇప్పుడు తనకన్నీ ఉన్నాయి. కాని దేనికోసమైతే పరుగెత్తాడో అది ఒక గాజు భవనం లాగా తోస్తున్నది. రామరామా తనకు తక్కువమంది దగ్గరైతే ఎక్కువ మంది దూరమౌతున్నట్టుగా తోస్తు న్నది.

ఒక యాభయ్యేండ్ల ముస్లిం పేషెంటు దగ్గుతూ వచ్చాడు. అతను తనతో పాటు తెచ్చిన రెకమండేషన్ లెటర్ యిచ్చాడు. దాని ప్రకారంగా అతను యాభై కిలో మీటర్ల దూరంలో గల ఒక మండలాఫీసులో ప్యూను.

పేషెంటు దగ్గుతూ నిలబడలేకున్నాడు. తెల్లగా పాలిపోయి వున్నాడు.

నాగేంద్రం అతన్ని కూర్చుండమని సైగ చేశాడు. అతను బొల బొల ఏడుస్తూ నాగేంద్రం కాళ్ళ మీద పడిపోయాడు.

"ఎట్లనన్న బత్కియ్యాలెసార్. అయిదుగురు పిల్లలు చిన్న పిల్లలు సార్." ఉర్దూలో చెప్పాడు.

అతన్ని లేవనెత్తి కూర్చుండబెట్టి పల్సు చూశాడు.

ఎక్స్‌రే, రక్త పరీక్ష, తెమడ పరీక్షలకు చిట్టీ రాసి చేతికిచ్చాడు.

"సార్ ఇవ్వన్నిటికీ ఎంతవుతుంది సార్."

"యాభై రూపాయిలు" నాగేంద్రం.

ఆ పేషెంటు లేవలేదు. ముఖంలో చెప్పరాని దైన్యం. బీదతనాన్ని తను గుర్తుపట్టగలడు.

కాంపౌండరును పిలిచి అతనితో పేషెంటును పొమ్మన్నాడు.

"పైసే సాబ్?" పేషెంటు.

"తర్వాత చూద్దాం. పరీక్షలు తీసుకొనిరా" నాగేంద్రం.

ఎదురుగా పోస్టుమన్ - మెడికల్ జర్నల్స్ - మందుల క్యాటలాగులు, అందులో ఒక ఉత్తరం.

Cable : "SUDHA"
Telex : 0473-268

PHONES : 379 223 234

SUDHA AGRO OIL & CHEMICAL INDUSTRIES LIMITED

Post Box No.9, **SAMALKOT** 533 440.
East Godavari Dist., Andhra Pradesh.

A Solvent Extraction Plant of 200 Mts. capacity per day with Latest Machinery and Extraction Techniques.

Manufacturers of Ricebran Oil & Ricebran Extraction of International specifications and Exporters of Ricebran Extractions to U.K., West Germany and Other East European Countries.

ఉత్తరం విప్పి చూశాడు. ఊరి నుండి తమ్ముడు రాసింది.

"ఈసారీ వానలు ముంచిపోయినయ్. మన ఇల్లు గోడ ఒక పక్క పడిపోయింది. చెరువు తెగిపోయి మన పొలంలో అర ఎకరం దాకా ఇసుక మేట వేసింది. ఇయ్యేడు ఎట్లా గట్టెక్కుతామో తెలువదు. అవ్వ, వదిన, పిల్లలు బాగానే ఉన్నారు. అవ్వ నీకు ఈ సంగతులు రాయకుమన్నది." ఉత్తరం సారాంశం.

నాగేంద్రం గత మూడు సంవత్సరాలుగా ఊరికి పోలేదు. తల్లిని చూడలేదు. అదే కోపం. తల్లి బీదగా ఉంటుంది. తల్లిని తన దగ్గరికి ఎప్పుడూ తీసుకు రాలేదు. తనుండేది పోష్ లొకాలిటీ. తిరిగేది పైఅంతస్థు వాళ్ళతో - తన బీద తల్లిని చూసి... తనను అంచనా కడుతారేమోనని సందేహం - ఎవరైనా వచ్చి నప్పుడు తల్లికి కొత్తబట్టలు కొని పంపిస్తూ తృప్తి పడతాడు. కాని నాగేంద్రం తల్లి లసుమవ్వ నాగేంద్రం పంపిన ఒక్క చీరా కట్టలేదని నాగేంద్రంకు తెలియదు.

తన లోపల పేరుకుపోతున్న అసంతృప్తి ఇలా విడి వడటం వల్ల వచ్చిందేమో?

నాగేంద్రం ఆ జ్ఞాపకాల నుండి, ఆ అసంతృప్తి నుండి బయటపడడానికి స్కూటరెక్కి నర్సింగ్ హోంకు వెళ్ళాడు. అక్కడ పేషెంట్లను చూసేసరికి పావు తక్కువ పన్నెండు అయ్యింది. భోజనానికి బయలుదేరుదా మనుకునే సరికి పదిహేను కిలోమీటర్ల దూరం నుండి ఒక పేషెంటును ఎడ్లబండి మీద తీసుకు వచ్చారు.

ఆ పేషెంటు ఒక గిరిజన స్త్రీ - ముప్పయి సంవత్సరాల వయస్సు ఉంటుందేమో?

పేషెంటు స్పృహలో లేదు. పేషెంటుతో పాటు ఒక ముసలివాడు, ఒక నడి వయస్సు మనిషి, ఏడాది దాటని పసిపిల్ల, ఆ పిల్లను ఎత్తుకొని ఇంకో స్త్రీ వచ్చారు. పసి పిల్ల తల్లి పాల కోసం పెడ బొబ్బలు పెడుతున్నది.

డాక్టర్ సునీల్ వాళ్ళనేదో అడిగాడు. వాళ్ళకు గోండీ భాష తప్ప సరిగా తెలుగురాదు.

వచ్చీ రాని తెలుగులో ముసలివాడు ఏదో చెప్పాడు. నిన్న పగలు కడుపులో నొప్పని పడిపోయిందట. ఆమె భర్త లూటీ కేసో మరేదో కేసు వల్ల జైల్లో ఉన్నాడట - వాళ్ళిద్దరు బంధువులట - వాళ్ళ దగ్గర అంతా కలుపుతే నూరు రూపాయిలు లేవట. ఆ స్త్రీ కాళ్ళ కడియాలు వెండివి - మరేవో చూపుతున్నారు.

"ఇది ప్రైవేటు నర్సింగ్ హోం. గవర్నమెంటుది కాదు." సునీల్.

సర్కారు దవాఖానలో ఈ కేసు తీసుకోలేదన్నారు వాళ్ళు.

"సునీల్ - డబ్బు సంగతి తరువాత - అల్సర్ కేసులాగున్నది" మౌనంగా కూర్చున్న నాగేంద్రం.

"డాక్టర్ సాబ్!" సునీల్ చేతిలో పెన్ను గిరి గిర తిప్పుతూ - ఆ గొంతులో 'ఇట్లా చేస్తే మన నర్సింగ్ హోం మూతపడగలదనే' ధ్వని నాగేంద్రంకు విన్పించింది.

నాగేంద్రం నిట్టూర్చి పేషెంటును లోపలికి తీసుకు రమ్మన్నాడు.

కడుపు బాగా ఉబ్బి ఉన్నది. కళ్ళు కళ తప్పాయి. పరీక్షలు అన్నీ జరిగే సరికి ఒంటిగంటయ్యింది. సర్జన్ అయిష్టంగా ఆపరేషన్ థియేటర్లోకి నడిచాడు.

పేషెంటుకు రక్తం కావాలి. వెంట వచ్చినవాళ్ళల్లో ఎవరి గ్రూపు రక్తం కలువలేదు. రెండు వందలిచ్చి కాంపౌండర్‌ను తరిమాడు. ఒక్క బాటిల్ మాత్రమే దొరికింది. ఆపరేషన్ ప్రారంభమయ్యింది.

ఆ రక్తం సరిపోదు. కడుపులో పేగు తెగిపోయింది.

నాగేంద్రం ఆపరేషన్ థియేటర్ బయటకు వచ్చి ఎటూ తోచక మళ్ళీ లోపలికి నడిచాడు. ఇంకా ఒక బాటిల్ రక్తమైనా కావాలి. నాగేంద్రం గ్రూపు కలుస్తుంది. నాగేంద్రం బల్ల మీద పడుకున్నాడు... ఒక బాటిల్ రక్తం తీశారు.

ఆపరేషన్ అయిపోయేసరికి మూడు గంటలయ్యింది. ఆపరేషన్ చేయగల్గారు కాని పేషెంటు పరిస్థితి ప్రమాదంగానే వున్నది.

నాగేంద్రం థియేటర్ నుండి బయటపడే సరికి ఇంటి దగ్గరి నుండి పక్కింటి పిల్లవాడు "సులోచన పిల్లలు వచ్చారని" తాళం చెవి కోసం వచ్చాడు.

నాగేంద్రంకు నీరసంగా ఉన్నది. ఇంటికి వచ్చి

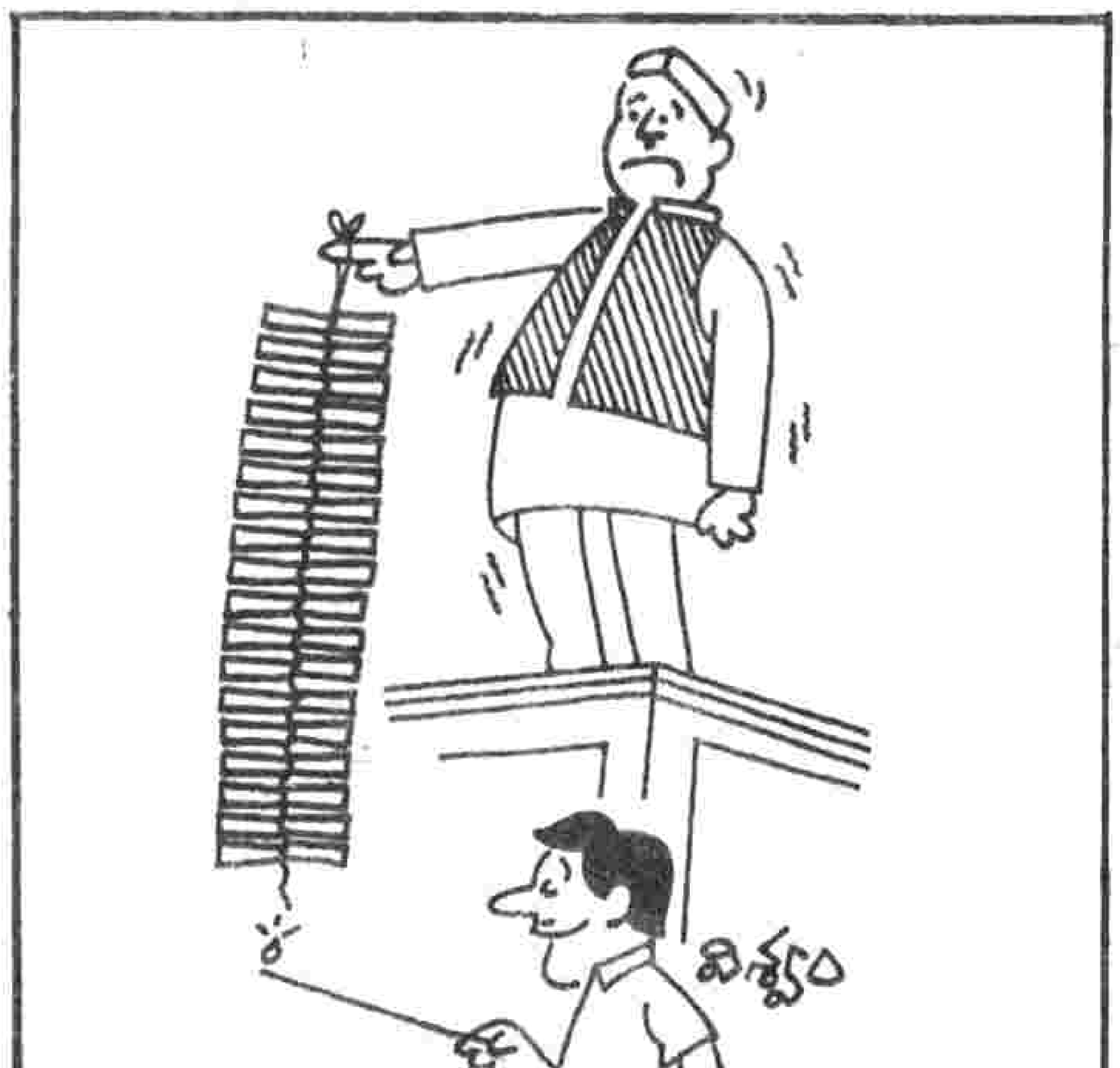

సులోచనతో ఒకటి రెండు పొడి మాటలు మాట్లాడి ముందు గదిలో బల్ల మీద నిదుర్రపోయాడు.

ఎంతసేపు పడుకున్నాడో తెలియదు. ఫోను అదే పనిగా మోగుతోంది.

సులోచన ఫోనెత్తింది.

నర్సింగ్ హోం నుండి సునీల్ చేస్తున్నాడు. నాగేంద్రంను లేపింది. ఆపరేషనయిన పేషెంటు చనిపోయిందన్న వార్త.

నాగేంద్రం నిద్రమత్తు వదిలిపోయింది. నాగేంద్రం ఫోను పెట్టడం కూడా మరిచిపోయాడు.

* * *

నాగేంద్రంకు రెండు రోజులు జ్వరం పట్టుకున్నది. కళ్ళు మూస్తే, తెరిస్తే ఊరు కళ్ళల్లో కన్పిస్తున్నది. బాల్యానికి సంబంధించిన కలలు వెంటాడుతున్నాయి.

తను ఊరికి ఆఖరిసారి వెళ్ళింది - తన పెద్దన్న ఆక్సిడెంటులో చనిపోయినప్పుడు, దినకర్మంకు మాత్రమే.

మూడో నాడు సాయంత్రం ఏడు గంటలు కావస్తున్నది. నాగేంద్రం టి.వి. రొద భరించలేక ముందు గదిలో ఒంటరిగా కూర్చున్నాడు. జ్వరం తగ్గింది కాని ఒంట్లో నలత తగ్గలేదు.

నాగేంద్రం కొడుకు అంబాడుతూ వచ్చి కాళ్ళ దగ్గర తండ్రి ముఖం విచిత్రంగా చూస్తూ కూర్చున్నాడు. నాగేంద్రం కళ్ళు మూసుకున్నాడు. పరామర్శల కోసం వచ్చి పోయేవాళ్ళు దాదాపుగా విసిగించారు.

పిల్లవాడు తనకేసి చూడకపోయేసరికి ఏడుపు లంకించుకున్నాడు.

ఏడుపు విని సులోచన ముందు గదిలోకి వచ్చి "వాడు ఏడుస్తున్నా తీసుకోరేమండి! మీ ధ్యాస మీదే గాని మమ్మల్ని ఏనాడు పట్టించుకోరైతిరి. అందరను కుంటరు - సులోచనకేంది పెద్ద డాక్టరు భార్యని! అన్నీ ఉన్నా......" సులోచన నోరు విప్పిందంటే మాటలకు అంతు వుండదు.

నాగేంద్రం కొడుకును ఎత్తుకోబోయాడు.

సులోచన విసురుగా పిల్లవాన్ని తీసుకొని లోపలికి

పోయింది.

"రోగులు, క్లినిక్, నర్సింగ్ హోం. ఇంటి దగ్గరున్నప్పుడు నోరు మెదపరు. ఇలాంటివాళ్ళు పెళ్ళి చేసుకోకుండా వుండవలసింది." లోపలి నుండి సులోచన - గొంతులో గురగుర.

రానురాను ఒకే కప్పు కింద బతుకుతున్నా ఇద్దరి ప్రపంచాలు వేరౌతున్నాయి. బహుశా తనకు నటించడం రాదు. మాట్లాడడం కూడా రాదేమో?

"ఈ ఊళ్ళో డాక్టర్లు లేరు. వాళ్ళకు పెళ్ళాం పిల్లలు లేరు! సినిమాలా? షికార్లా! అచ్చటా? ముచ్చటా?"

"సులోచనా?" నాగేంద్రం విస్పష్టంగా పిలిచాడు.

టి.వి. హోరులో ఆ పిలుపు ఆమెను చేరనేలేదు. ఈ మాటలన్నిటికన్నా మిన్నగా పిల్లవాడు బెదిరిపోయి ఏడుస్తున్నాడు.

తన బాధేమిటో? తనెక్కడ తచ్చాడుతున్నాడో సులోచనకు తెలియదు. తెలిసే అవకాశము కల్పించడం లేదు. ఆమె ప్రపంచం నాలుగు గోడల మధ్య. ఆ నాలుగు గోడల మధ్యకు టి.వి. తెచ్చే తలకిందుల సంస్కృతి. ఐ లవ్ యూ, యూ లవ్ మీ అంటే తప్ప ప్రేమ తెలియదు. రానురానూ మానవ జీవితాలు గాలిలో ఎందుకు వేలాడుతున్నాయి? తను మాత్రమే ఎందుకు క్షోభ పడుతున్నాడు? అందరి దాంపత్యాలూ ఇంచుమించు ఇంతేనా?

బట్టలు వేసుకొని మాట్లాడకుండా బయటకు నడిచాడు. స్కూటరు తియ్యలేదు. ఎటు వెళ్ళాలి? ఎక్కడికి పోయినా, ఏ మిత్రుడి దగ్గరికి వెళ్ళినా డబ్బు, హోదా వాసన వేసే మాటలు. అసలు తనకు నిజమైన మిత్రులంటూ ఉన్నారా?

తనెప్పుడో మెడికల్ కాన్ఫరెన్సుకి కలకత్తా వెళ్ళినప్పుడు అక్కడ ఒక హిందీ నాటకం చూశాడు. అందులో ఒక పాటను తనిప్పటికీ మరిచిపోలేదు. ఆ పాట చరణాలు జ్ఞాపకం వచ్చాయి.

ఒక పల్లె - పల్లెలో మర్రి నీడలో ఆశల ఇల్లు, వాగు పక్క గెంతిన బాల్యం, చేలల్లో మొగ్గ తొడిగిన యవ్వనం

- అప్పుడు ఏది చేసినా అది ఒక కథ. కాని పట్టణంలో మందిలో తప్పిపోయానిప్పుడు. బీహారీ జానపద బాణీలో తంబూరాలాంటి దేదో వాయిద్యం మీటుతూ కంఠనరాలుబ్బుతుండగా ఒక బక్కపలుచని వ్యక్తి అదో విధమైన మైమరిపించే కంఠస్వరంతో పాడాడు. అది పాటగా కాకుండా తన జీవన సారం పిండిన అనుభవంగా- దురదృష్టం కొద్దీ ఒక మహా తుపానులో చిక్కుకుపోయిన కోయిల్లా పాడాడు. పాట అయిపోయేసరికి తను కన్నీళ్ళతో తడిసి ముద్దైపోయాడు.

పాట మైకంలో డాక్టరు నాగేంద్రం ఎరిగిన మనుషులను, వాళ్ళ నమస్తేలను తప్పించుకుంటూ చాలాసేపు ఒంటరిగా తిరిగాడు. నేషనల్ హైవే పక్కనే ఊరు చివరన గల ఒక హోటల్ గుడిసెలో టీ తాగాడు. హోటల్ యజమాని తాగి వున్నాడు. పైగా చాలా లారీలు ఆగివుండి సందడిగా ఉండటం వల్ల నాగేంద్రంను గుర్తు పట్టలేదు. గుడ్లు, మాంసం వేపుడు వాసనల మధ్య పంజాబీ లారీ డ్రైవర్లు నులక మంచాల మీద కూర్చుండి లోకంలో ఏ చీకూ చింతా లేనట్టు తింటూ, లొడ లొడ మాట్లాడుతున్నారు.

నాగేంద్రంకు ఏదో కొత్త ప్రపంచంలోకి అడుగు పెట్టినట్టున్నది.

ఇంటికి వచ్చేసరికి తొమ్మిదిన్నర అయ్యింది.

విశాలమైన డైనింగ్ టేబులు మీద కురియనున్న మేఘంలాటి ముఖంతో సులోచన వడ్డించింది.

"సులోచనా? నేను నాలుగు రోజులు మా ఇంటికి పోయి వస్తా" ఆత్మీయమైన గొంతుతో నాగేంద్రం.

సులోచన మాట్లాడలేదు.

"మన ఇల్లు కూలిపోయిందట - చెరువు తెగి పొలంలో ఇసుక మేట వేసిందట."

"మీరు ఇసుక తొలగిస్తారా? ఇంటికి గోడలు కడతారా?"

నాగేంద్రం జవాబు చెప్పకుండా సులోచన ముఖంలోకి చూశాడు.

"నేను వద్దంటే మాత్రం ఊరుకుంటారా? మీ ఇల్లు, మీ ఊరు మీ యిష్టం. నా మాట ఎప్పుడన్నా విన్నారు గనుకనా? ఇల్లు కట్టే మనకు చాలా డబ్బు ఖర్చయ్యింది. నేను మా అమ్మ వాళ్ళింటికి పోతనంటే నా వెంట రావడానికి మీకు తీరిక లేదు. ఒక్కదాన్ని పంపించారు. అప్పుడు మీ రోగులు, క్లినిక్కు అడ్డొచ్చారు. నా వెంటన ఎక్కడికి మీరు రాలేరు - నామోషీ కద - నేను డాక్టరును కాదుగదా! ఎండాకాలం మీ తమ్ముడు వచ్చి వ్యవసాయానికి కావాలని రెండువేలు తీసుకు పోయాడు. మొత్తం భూమి తనే దున్నుకొని పంట అనుభవిస్తున్నాడు"

"సులోచనా! వాడు మట్టిలో మన్నై నన్ను చదివించాడు. నేను మోయవలసిన ఇంటి బాధ్యతను ఎప్పటి నుంచో వాడు మోస్తున్నాడు. మా అన్న తినీ తినక నా చదువుకు డబ్బు పంపి...... ఇవ్వాళ మనం ఇట్లా బతుకుతున్నామంటే...... నీకు అర్థం కాదు సులోచనా......"

"నాకెందుకు అర్థమౌతుందండీ - మీ సంపాదన మొత్తం తీసుకువెళ్ళి వాళ్ళకే పెట్టండి."

"సులోచనా?" నాగేంద్రం దాదాపు అరిచాడు.

సులోచన ఏడుస్తూ పడక గదిలోకి వెళ్ళిపోయింది.

నాగేంద్రం అన్నంలో చెయ్యి కడిగి ముందుగదిలో బల్లమీద వెల్లకిలా పడుకున్నాడు.

బెడ్‌రూంలో నుండి వెక్కిళ్ళు విన్పిస్తూనే ఉన్నాయి.

తను ఎవరి దుఃఖాలు మాత్రం తీర్చగలిగాడని - రాను రానూ తను ఇంత చేతకాని వాడిలాగా. ఎందుకు

ఓ మహాశూన్యంలోంచి

ఇక్కడే కదా ఇందాకా
నించొనున్నది నేను
నాకు నేనే కనపడనేమిటి నామేను

ఇపుడే కదా అందాకా
తీగలు సాగుతూన్న మేనులో
ఇంతలోనే ఎంతకూ అందకుండా ఏమిటి

ఎపుడూ ఇలానే వుంటుందా ఏమిటి
ఈలోకంలో హమేషా తమాషా

అందం నిరానందంగా
వేరుదారుల చీలికలవుతాయా

ఛా! రాలి,
దొరికిన ఒక్క నక్షత్రాన్నీ నమ్ముకుని
మొత్తం విశ్వాన్నే అమ్ముకున్నానా

- 'మో'

తయారౌతున్నట్టు? తన పల్లె నుండీ, కన్న తల్లి నుండీ తనను దూరం చేసిందెవరు? సులోచనకూ, తనకూ మధ్య నిలిచిన అడ్డు గోడేమిటి? తలపోటు ప్రారంభ మయ్యింది.

నర్సింగ్ హోంకు ఫోన్ చేసి "అర్జెంటు పని మీద నేను ఊరు వెడుతున్నాను నాలుగు రోజులు మానేజ్ చెయ్యండి" అని డ్యూటీలో ఉన్న డాక్టరుకు చెప్పాడు.

రాత్రి గడుస్తోంది. నాగేంద్రం నిద్ర రాక పొర్లు తున్నాడు.

* * *

కల్వర్టు మీద ఇద్దరు పిల్లలు చీమిడి ఎగపీలుస్తూ గాలాలు వేస్తున్నారు. ఒక పిల్లవాడు తండ్రిదో మరెవ్వరిదో గానీ మోకాళ్ళ దాకా వేలాడే అంగీ వేసుకున్నాడు.

ఇంకో పిల్లవానికి నిక్కరు తప్ప అంగీ లేదు.

నాగేంద్రం నడక అలవాటు లేక అలిసిపోయాడు. మెయిన్ రోడ్డు దిగి మూడు కిలోమీటర్లు నడవాలి.

పడమటి వేపు కొండ మీద పొద్దు వేలాడుతోంది. కొండ వాలులో ఎక్కడిదాకనో వ్యాపించిన తాళ్ల కొసలు ఎర్ర డాలులో మెరుస్తున్నాయి. తన ఇల్లు చేరుకోవాలంటే కనీసం ఇంకా మైలు దూరం నడవాలి.

రోడ్డుకు ఆ పక్క, ఈ పక్క పెసరు చెలుకలు పచ్చగా నవనవలాడుతున్నాయి.

ఆ ఇద్దరు పిల్లలనూ వాళ్ల గాలాలనూ చూస్తే మరిచి పోయిన బాల్యం గుర్తొచ్చింది. కాసేపు పిల్లల దగ్గర ఆగాడు. పిల్లలిద్దరూ అనుమానంగా నాగేంద్రంను చూశారు.

"ఎందుకట్లా చూస్తున్నారు?" నాగేంద్రం.

ఈసారి పిల్లలు ఒకరి ముఖం ఒకరు చూసుకున్నారు.

నాగేంద్రం కల్వర్టు మీదికెక్కి తుంగతో నిండి ఉన్న నీళ్ళ మడుగులో గాలం బెండు మునగా తేల సయ్యాట లాడటం చూశాడు.

"జాగని గాలం చేపలు ఎండ పూట పడుతాయి గదా!" నాగేంద్రం నీళ్ల మీద ఎగిరే కొడిపె చేపలు చూస్తూ అడిగాడు.

"మాల పంకిడి గాళ్ళు, మార్పులు (ఒక రకమైన చేపలు) ఎండపూట చిత్తుబొత్తుకాంగ పడుతాయి. జెల్ల కొయ్యలు, కొడిపెలు మాపటి పూటనే పడ్తాయి." ఒక పిల్లవాడు ఓస్ గంత పెద్దోనికి గీ సంగతి తెలియదా? అన్నట్టు చెప్పి గాలం లాగాడు. లివ్వర లివ్వర కొట్టు కుంటూ తెల్లగా మెరిసే జెల్లకొయ్య గాలంతోపాటు బయటకు వచ్చింది. ఆ చేపను గాలం నుండి ఊడదీసి సంచిలో వేసుకుని, ఎర్ర సరిచేసి దాని మీద ఉమ్మి, గాలం మళ్ళీ నీళ్ళల్లో వేశాడు.

"మీరెవలు?" రెండో పిల్లవాడు.

'ఎవరని చెప్పాలి?' నాగేంద్రం తికమకపడ్డాడు.

"నేను నాగేంద్రంను" నాగేంద్రం తడబడుతూ.

పిల్లలిద్దరికీ తెలియలేదు. వాళ్ళ కెట్లా చెప్పాలో నాగేంద్రంకు తెలియలేదు. ఆ ఊరికీ, తనకున్న సంబంధం ఎట్లా చెప్పాలి?

"లసుమవ్వ నడిపి కొడుకును. లచ్చింరాజాం అన్నను." నాగేంద్రం.

"ఓహో డాకుతారి పంతె నువ్వేనా?" లొడలొడ అంగీ పిల్లవాడు.

"దెహి మనూల్లె శంకరయ్య డాకుతా నేనుకుంట న్నవా? పేద్ద డాకుతారి" రెండోవాడు.

నాగేంద్రం ముందుకు నడిచాడు. మనసులో అనేక రకాల చేపలు మెదిలాయి. 'బొమ్మెలు, గండెలు, బురద మొట్టలు, పొసెర్లు, సొలెకొర్రమట్టలు, వాలుగలు, తీగ దారు పొదల్లో కూర్చుండి తన గుండె కొట్టుకోవడం తనకే విన్పించగా చెరువు అలుగుల్లో గాలాలు వేయడం, ఆ ఏకాగ్రత...' వంద గజాల దూరం నడిస్తే అడ్డదారి. అడ్డ దాటి కటూ ఇటూ వాయిలి పొదలు బాగా పెరిగి వున్నాయి. వావిలి పొదల మీదుగా తూర్పున చెరువు కట్ట - దూరంగా ముస్లిం సమాధులు తెల్లగా కనిపిస్తు న్నాయి. సమాధుల కావల మామిడి తోట - తోట పైభాగంలో 'లాల్సావుల' గుట్టబోరు. పీరీల పండుగకు ఆ గుట్ట మీది నుండి తల్లి పీరిని తెస్తారు. అగ్గిగుండం- "ఆశన్న ఊశన్న అన్నదమ్ములు" పదాలు. వావిలాకు వాసన గుప్పు మన్నది. "వావిలి కట్టెకు వంగది గుర్రం, తుంగ పోసకు దూగది గుర్రం" ఎండాకాలం కాముని పున్నానికి ఆడే జాజిరాట. వావిలి చెట్ల కావల అందరూ పొలాలు నాట్లేశారు. మిట్టలు బీడు పడే ఉన్నాయి. అప్పుడు జ్ఞాపకం వచ్చింది - తమ్ముడు చెరువు తెగి పోయినట్టు రాసిన సంగతి.

మరికొంత దూరం నడిచేసరికి కర్ర ఇరుసు కుయ్యో మొర్రో అంటుండగా పెద్ద బండి ఎదురయింది. బండ్ల బాట ఇరుగ్గా ఉన్నది. నాగేంద్రం వాయిలి పొదలకు వొదిగాడు.

బండిలో ఇంకా పదహారు సంవత్సరాల వయసు నిండని యువతి పురిటి నొప్పులు పడుతోంది. ఆమె పక్క ఆ యువతి తల్లి కూర్చుండి "ఓర్సుకో" మంటు న్నది. నొగల మీద మాగిన కుండలాంటి శరీరం గల మొండయ్య కూర్చున్నాడు.

"ఎవలాల్లు" మొండయ్య.

"నేనేనే మామ." నాగేంద్రం.

మొండయ్య ఎగాదిగా చూసి "నువ్వా - ఎవలో అనుకున్న" అని, నాలిక కరుచుకొని "ఎప్పుడు బస్సు దిగినవయ్యా!" అన్నాడు. అంతకన్నా "ఎప్పుడు దిగిన వుర నాగయ్య" అంటేనే బావుండు ననిపించింది నాగేంద్రకు.

"తొలుసూరు కానుపు డాకుతరి కాడికి తీసుకు పోతన్న" మొండయ్య ఏమనాలో తోచక.

"జెర బండాపవయ్యా" బండిలో స్త్రీ.

బండాగింది. "జెర మరదలి నైయ్యి నూడు." అన్నది.

నాగేంద్రంను చూసి ఆ పిల్ల సిగ్గు పడ్డది. కొండి

జెడ చీమిడి ముక్కుతో వూరంతా తనేనన్నట్టు ఎగిరే పద్మ - వయసు చాలా చిన్నది. ఒంట్లో బలం లేనట్టు న్నది. నాగేంద్రం చెయ్యి పట్టి నాడీ చూశాడు. "నొప్పులు ఎప్పుడు మొదలైనయ్?"

"ఇయ్యేల్ల పద్దవంగ సెరువు గండి కాడికి మట్టిపనికి బోయింది ఎసలాల్లకు కుసకుస మన్నది." ఆ స్త్రీ.

ఇంకా నెలలు నిండనట్లే ఉన్నది. బలహీనంగా ఉన్నది. చెంపల మీద ఎముకలు తేలాయి. మాల్ న్యూట్రిషన్. ముఖంలో గాభరా తప్ప ఇంకా నొప్పులు ప్రారంభం కాలేదు. తన దగ్గరేమీ లేదు.

"ఏమీ కాదు. రెస్టు కావాలె - మందులు వాడాలె - డాక్టరు దగ్గరికి తీసుకపొండి." నాగేంద్రం.

"నువ్వే పెద్ద డాక్టరువైతివి" అన్నట్టున్నాయి పద్మ చూపులు.

"నేను అనుకోకుండా బయలెల్లిన - నా దగ్గర ఏమీ లేవు..."

చిన్న కాగితం చెతకి మందులు రాసి యిచ్చి నాగేంద్రం తల వంచుకొని ముందుకు నడిచాడు.

బండి ఇరుసు రాగం దూరమైపోతున్నది. పద్మ ముఖంలోని సిగ్గు కొత్తగా, వింతగా ఉన్నది. నాగేంద్రంకు స్పష్టంకాని ఎప్పటివో జ్ఞాపకాలు బుసబుస పొంగాయి. దారికి రెండు పక్కలా ఈత పొదలు వచ్చాయి. ఈత పొదల్లో అప్పుడే చిమ్మెట్లు పలుకుతున్నాయి. ఎక్కడో పూరేదుపిట్ట కుర్రుమంటోంది. పొలాల మీదుగా బురద వాసనతో వెచ్చటి గాలి. తనకు సరిగ్గా జ్ఞాపకం

రావడం లేదు గానీ యువ్వనం, చెమట కలిసిన ఆడవాసన - పద్మ ముఖం లాంటి ముఖమే - నవ్వితే సొట్టలు పడే పచ్చటి ముఖం - గాలిలో పరుగెత్తే చురుకుదనం, పైర గాలి మోతలాంటి కంఠం... గంగ...

నాగేంద్రంకు గంగ జ్ఞాపకం శరీరమంతా పాకింది. గుండె దడదడ కొట్టుకున్నది. గంగ మొండయ్య అన్న కూతురు.

పడమటి తాడిచెట్లు స్పష్టంగా కనిపిస్తున్నాయి. సూర్యుడు కుంకాడు.

ఊరి చివర హరిజన వాడ- హరిజన వాడలో చాలా ఇండ్లు గూన పెంకలేశారు. రంగు రంగుల గుడ్డల వాళ్లు ఆదర బాదరగా తిరుగుతున్నారు. పిల్లలు గిలేటి పెళ్లేలు దప్పులు కొడుతున్నారు. ఎవరో వేగంగా తాడు పేను తున్నారు.

నాగేంద్రం ఊరు జొరడం పశువుల మంద రావడం ఒక్కసారే జరిగాయి. పశువుల కాలిగిట్టల చప్పుడు, గొడ్ల వాసన - అరుపులు - తల్లి ఆవు కోసం తల్లడిల్లుతూ ఒర్లే లేగలు. గొడ్ల మంద వెనుక అలసి పోయి కాళ్లీడుస్తూ గొడ్ల బోయిల్లు- 'తిరుమని' చేతి కట్టెలు, సుట్టల కోసం ఆకులడిగేవాళ్లు- అడవిల దొరికన నెమలి ఈకల కోసం వెంటబడుతున్న పిల్లలు- గొడ్ల మంద పోయేదాకా ఒక చూరు కింద నిలబడ్డాడు నాగేంద్రం. తన బట్టలు జూసి గొడ్లు బెదిరి బెదిరి పక్కగా పోయినయ్.

చింతల కింద పనులకు పోయి వచ్చిన వాళ్లు బరిబాత పెయ్యిలను చారికలు బడ గోక్కుంటూ ముచ్చట్లు బెడుతున్నారు. స్త్రీలునిప్పు కోసం గూన పెంకలు తీసుకొని తిరుగుతున్నారు. కొన్ని ఇండ్ల మీదుగా పొగ బద్దకంగా లేస్తోంది. పిల్లలు 'మొలక వడ్లు' దంచిన అటు కులు బుక్కుతూ పరుగెత్తుతున్నారు.

సగం మంది గుర్తు పట్టనే లేదు. చాలా మంది తాగి వున్నట్టుగానే కనిపిస్తున్నారు. గాలి వాటం మాటలు- కళలేని నవ్వులు చూస్తే నాగేంద్రంకు అట్లా అనిపించింది.

ప్రసవ వేదన

కళ్ళు నామమాత్రంగా
కాగితం వేపో కలంవేపో చూస్తుంటాయ్ గాని
అవి అంతర్గతంగా అతీశాకాన్ని సందర్శిస్తుంటాయ్!
విశ్వాన్ని అణువులుగా విడమర్చి
ఒక్కో అణువునే శాంతంగా శోధిస్తుంటాయ్!
విద్రిస్తున్నప్పుడు...
నుదుటిమీద ఏర్పరచుకున్న కొలనులో
ఈదులాడిన కలల చేపలు
ఆశ్చర్యంగా అక్షరాలు కాజూస్తాయ్...
ఒలికిన సిరాచుక్క సైతం
పలుకని భాషై తికమక పెడ్తుంది!
ఆసక్తిని అణచుకోలేక కలం గిరికీలు కొడుతుంటే
మేను వెనక్కివాలి భావాల పొదై గగుర్పొడుస్తుంది!
ఏకాంతాన్ని మన్నించినదై
కాలం ఉలుకూ పలుకూ లేనిదై చురుకుదవుతుంది!
ఒక్కో అక్షరం
అంతర్మథన ప్రతీకై గంభీరంగా నడుస్తున్నప్పుడు
తృప్తిగా నవ్వజూస్తున్న పెదవిని
మునిపంట నొక్కిపట్టి...
నన్ను నేను సంభాళించుకుంటాను!

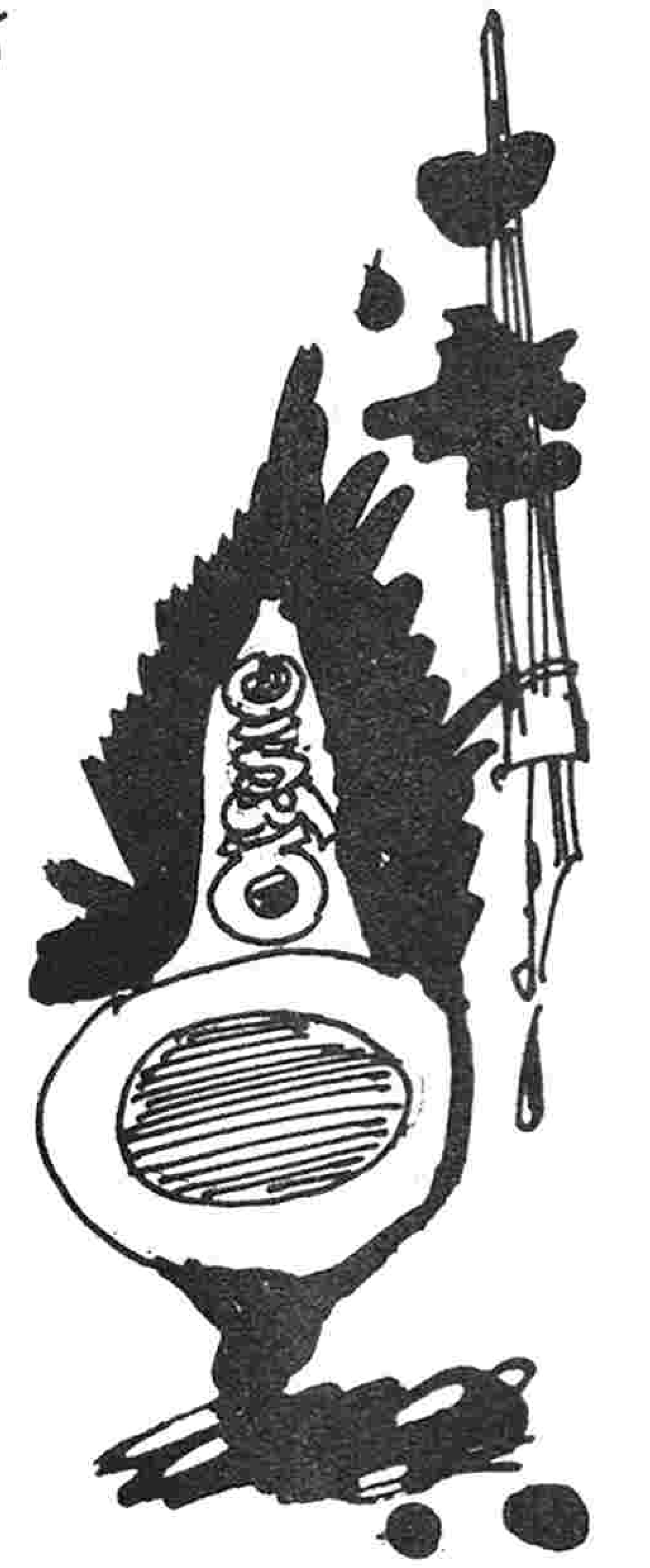

—పసునూరు శ్రీధర్ బాబు

గుర్తుపట్టిన వాళ్ళు "నువ్వా పిలడా?" అలవాటు ప్రకారంగా వరుసలు గట్టి ఏదో అనబోయి- అలవాటు గాని గౌరవం అడ్డురాగా తికమక పడుతున్నారు.

చాకలివాడ: కాబోలు కుక్కలు అదే పనిగ మొరుగుతున్నాయి. గొడ్ల మెడల్లోని బొనుగలు ఇంకా ఊగుగున్నాయి.

నాగేంద్రం వేషం జూసి ఊరికేదో ఉపద్రవం రాబోతున్నదన్నంత కోపంగా నల్లకుక్క ఒకటి జంయిన లేచింది.

"అడీ... పంటె లేవ సాతగాదు" దాన్నిదూరం గొట్టి ఎంబడోల్ల వెంకటనర్సు "నువ్వా కొడుకా? సానొద్దులాయె. సదువుకున్న మారాజులు. కానరాని దేశాలల్ల కాలు మీద కాలేసుకొని బతుకుతరు. ఎక్కడెవలు దిక్కులేకపోతే అక్క మొగడే దిక్కంట- సచ్చినా బతికినా మేం గీ ఊరొదులం... కోప్పడకు కొడుకా? అసుము వదినెది మొదటి నుంచి మొదటి దాక కట్టువుటుకు. గీ ముసలితనానికన్న నీ ఎంట తీసుకపోరాదు" అనుకుంటూ ముందుకు నడిచి- మళ్ళీ ఆగి "మారె అది బెంగటేలిసత్తది. సదువుకున్నోల్లంటే ఏడనైన ఒక్క సిత్తం జేసుకొని బతుకుతరు. మా అసొంటోల్లు గీ ఊరిడిసి పెడితె బెక్కన బెంగటేలి సత్తం" అనుకుంటూనే మూల మలుపు తిరిగాడు.

నాగేంద్రంకు అనేక జ్ఞాపకాలు పోటెత్తుతుండగా ఎగుడు దిగుడు వీథిలో నడుస్తున్నాడు. ఏడ్చి ఏడ్చి తల్లి ఎత్తుకోగానే పులకించిపోయి ఏడుపు మరిచిన పసిపిల్ల వానిలాగా ఊరు నాగేంద్రంను అక్కున చేర్చుకున్నట్టుగా వున్నది. ఈ వీథుల్లో ఈ మట్టిలో తను నడక నేర్చుకున్నాడు. ముఖాలు గుర్తుపట్టడం, ఆట,పాట, మాట నేర్చుకున్నాడు. ఏడ్చాడు, నవ్వాడు. ఈ ఊరిలో తను గడిపిన ప్రతి అనుభవం ఒక కథ.

కుమ్మరి సాయిలు చింత కింద ఎవరు లేరు. కుడి

చెయ్యి కేసి వున్న కుమ్మరి సాయిలు పెంకుటిల్లు పాడుబడి వున్నది. దాని ముందు 'ఆవం' కూలిపోయి శిథిలమైన కోట గోడ లాగా వున్నది. నాగేంద్రం తనకు తెలియకుండానే అక్కడ నిలబడిపోయాడు. గోలీలు, సిర్రగోనే- వెన్నెల రాత్రుల్లో ఈ చింత మొదట్లో ఒక జట్టు- అవతల అప్పని రామచంద్రం కొట్టంలో ఒక జట్టు- పూర్తిగా గుడ్డలుకప్పి చెరొక పిల్లవాన్ని తెచ్చేవాళ్ళు- అచ్చం కోడి పుంజుల్లాగే గూసేవాళ్ళు. కూత విని గుర్తు పట్టి ఈ గుడ్డల కింది వాళ్ల పేర్లు చెప్పాలి. గంగ తను ముందే కూడబలుక్కుని తెలిసేటట్టుగా గూసేవాళ్లు. ఇద్దరు ఒకే జట్టులో అట్లా చేరిపోయేవాళ్లు.

ఇదే చింత కింద చిరుతల రామాయణం- ఆడుగులు, వేషాలు- చిందిమాదుగుల భాగోతం, గోత్రాలోల్ల అల్లి రాణి, మాటోల్ల పాడవల కథ, చుక్కలుజెగజెగలాడే రాత్రిలో బుడుగు జంగం రాయుమల్లు తీగలాంటి రాగం, ఆరుగురు మరాఠీలు, బాలనాగమ్మా- గంగ వాళ్ల చెవుడు నాయినమ్మ ఒళ్ళో నుండి తప్పించుకొని తన పిర్ర గిచ్చేది. బాలనాగమ్మలో బాలవద్ది రాజు తనే అనుకునేవాడు. "అవ్వా అవ్వా ఏడేడు సముద్రాలు దాటి" ఎన్నటికైనా అవ్వకు ముకం కలిగిత్తననుకునే వాడు. అవ్వ ఆ మాట అందరికీ చెప్పకొని మురిసి పోయేది. ఏవీ ఆ కలలు, ఏవీ ఆ మాటలు గంగ... చెరువులో తేటనీటి లాంటి గంగ- అడివిలో గలగలపారే పెంకలవాగు లాంటి గంగ- ఇన్ని రోజులుగా తనకు అనేక విషయాలు జ్ఞాపకం వచ్చినా గంగ మాత్రం జ్ఞాపకం రాలేదు. ఎందుచేతనో?

తనకన్నా నాలుగేండ్లు మాత్రమే చిన్న. బహుశా ఇప్పుడు ఒంట్లో మెరుపుతగ్గి ముసలి రూపం పడి వుంటుంది. తల్లి గారింటికి బతుకమ్మ పండుక్కు వస్తున్నదో లేదో? ఎందరు పిల్లలో? గంగకు నేను మతి కున్నానా?

ఇలాంటి జ్ఞాపకాలతో మందలిచ్చిన వాళ్లకేదో చెప్పతూ నాగేంద్రం ఇంటికి చేరుకున్నాడు.

ఇంటిముందు గల బొడ్డుమల్లె చెట్టు గాలివానకు వేర్లతో సహా కూలిపోయినట్టున్నది. దాని కాండం నరికేశారు. తనలాగే కొమ్మలు నరికిన మొదలు వేర్లతో సహా పడి వున్నది.

పెంకుటిల్లు బజారు వేపు గోడ కూలి పోయి వున్నది. కూలిన దగ్గర పాత సంచి బొంతలు కట్టారు.

ఇంటిముందు రోటి కాడ మరదలు లక్ష్మి కారం నూరుతోంది. ఇంటి ముందుగల గడ్డి కొట్టంలో లసుమవ్వ ఏడిచే పసిపిల్ల వాన్ని సముదాయించలేక సతమతమవుతున్నది.

భ్భామి పొరల్లో నుండి మొలుచుక వచ్చిన వానిలాగా నాగేంద్రం వాకిట్లో నిలుచున్నాడు.

లక్ష్మి చూసి మొదట విస్తుపోయి గాభరాగా "అత్తా బావచ్చిండు" బొడ్లో దోపుకున్న కొంగు తీసి భుజం మీద కప్పుకుంటూ-

నాగేంద్రం కళ్లల్లో గుబగుబ నీళ్ళు. కీకారణ్యంలో తప్పిపోయిన లేగ దూడ తల్లి అవును చూసినట్టుగా...

"ఏ బావే?" అన్నది లసుమవ్వ కండ్లు కన్పించక-

లక్ష్మి అత్త చేతుల్లోని పిల్లవాన్ని ఎత్తుకొని ఏదో గుసగుస చెప్పింది.

"నాగన్న. మువ్వార కొడుకా!" లసుమవ్వ లేచి నిల బడుతూ-

నాగేంద్రం మాట్లాడుతే ఏడువగలననే శంకతో తల్లికెదురు నడిచాడు. లసుమవ్వ ఆవు లేగదూడను ఒళ్ళంతా నాకినట్లుగా, పేలవమైన చేతులతో నాగేంద్రం ఒళ్లంతా పునికింది. లసుమవ్వ చేతులు వనుకుతున్నాయి. నాగేంద్రం ఒళ్లంతా కరిగి కరిగి భూమిలోకి ఇంకి పోయినట్లనిపించింది. మరదలున్నదనే ధ్యాస మరిచి నాగేంద్రం చప్పుడు కాకుండా కనలి కనలి ఏడ్చాడు.

"కొడుకో- కొడక- మీనాయిన నిన్ను సూసుకోక పాయె కొడుక- మీ కట్టం సూడకపోయె కొడుక- మీ సుకం సూడకపోయె కొడుక" లసుమవ్వ తనూ ఏడ్చింది. ఏదో మతి కొచ్చిన దానిలాగా ఏడుపు ఆపేసింది.

అంటే అవ్వ కూడా తనను మామూలు కొడుకు లాగా చూడడం లేదన్న మాట- చదువుకున్న వానిలాగా ప్రత్యేకంగా చూస్తున్నదన్న మాట.

లక్ష్మి పెద్ద కొడుకును పిలచింది. నాగేంద్రం మెడిసిన్ మూడో సంవత్సరంలో వుండగానే తమ్ముడు పెళ్లి చేసుకున్నాడు. ఇప్పుడు తొమ్మిదేండ్ల కొడుకు- ఆ తరువాత బిడ్డ- మళ్లీ నాలుగేండ్ల ఎడం తరువాత మళ్లీ కొడుకు.

లక్ష్మి రాజం పెద్ద కొడుకు పేరు తండ్రి పేరు పోశాలు పెట్టుకున్నాడు.

"ఏందే నీయవ్వ" నేలకేసి కాళ్ళు బాదుతూ పోశాలు పరుగెత్తుకొచ్చాడు.

"మీ పెదనాయిన్న వచ్చిండురా?"

"ఏ పెదనాయిన్నే?"

పిల్లవాడు నల్లగా వున్నాడు. తమ్ముని పోలికలే- బెదురు బెదురుగా పందిరి గుంజ పట్టుకొని నిలుచున్నాడు.

లక్ష్మి ఇంటి వెనుక నుండి కంచు ముంతలో నీళ్ల తెచ్చి పోశాలు చేతికిచ్చి 'పెదనాయిన్న కియ్యిరా' అన్నది.

నాగేంద్రం 'పైంటు' ఎత్తుకొని కాళ్ళు కడుక్కున్నాడు. లక్ష్మి ఇంట్లో నుండి నవారుమంచం తెచ్చి పందిరి కింద వేసింది.

"రారా నాయిన" నాగేంద్రంకు అప్పుడు జ్ఞాపకం వచ్చింది. పిల్లలకేమి తేలేదని మనసంతా నీళ్లయిపోయింది.

"మా నాయినవు కాదుర" నాగేంద్రం గొంతు ముద్దగా.

పోశాలు బెదురు బెదురుగానే మంచం దగ్గరికి వచ్చి నిలుచున్నాడు. నాగేంద్రం ఒళ్ళోకి తీసుకున్నాడు. తన కన్న తండ్రి ఒడి లాగే నాగేంద్రంకు పోశాలు శరీరం వెచ్చగా అన్పించింది.

లక్ష్మి ఇంట్లో నుండి ఉతికిన ధోవతి తెచ్చింది.

నాగేంద్రం బ్రీఫ్ కేసులో నుండి లుంగీ తీసి కట్టుకున్నాడు.

"పెల్లెటు బోయిందిరా?" నాగేంద్రం.

"నీల వాళ్ళ ఇంటికాడ 'సరిబద్దు'లాడుతుంది పెద నాన్న" పోశాలు

"ఇంటికాడ కోడలు కొడుకు మంచి గున్నారా నాగన్న" లసుమవ్వ.

"ఆ బాగనే వున్నరే?"

"పేరేం బెట్టిండ్లురా?" లసుమవ్వ

నాగేంద్రంకు కొడుకు పుట్టినప్పుడు పిళ్ళను పిలవనందుకు సిగ్గేసింది. "కార్తీక" అన్నాడు.

"అదేం పేరుర?"

"సీకెరుక లేదత్తా" లక్ష్మి.

లక్ష్మి చేతుల్లోని పిల్లవాడు నాగేంద్రం దగ్గరికి వస్తానని గింజుకుంటున్నాడు.

"పోశన్న తమ్ముని తీసుకరార" నాగేంద్రంకు చిన్న పిల్లవాడి పేరు తెలియదు.

చిన్న పిల్లవాడు కేరింతలు కొడుతున్నాడు.

లక్ష్మి దీపం ముట్టించి గూట్లో పెట్టింది. "మీబాపె క్కడున్నడో తీసుకురాపోరా! శంకరయ్య మామింటి కాడ సూడు. ఆడ లేకపోతే సారయ్య చిన్నాయినెదగ్గ రుంటాడు" లక్ష్మి.

పోశాలు పరుగెత్తాడు.

"గిప్పడే సెరువు కాన్నుంచి వచ్చి తానంజేసి అట్ల ఊళ్ళెకుబోయిండు. సర్కారుకేమొ పట్టిలేదు. ఊ అంటే ఊళ్ళ మీదబడి కొట్టుడు. పట్టుకపోయి కేసులు బెట్టుడుగని - సెరువులు కుంటలు జూసేటట్టున్నదా? నాగన్న, ముమపటి తీరగాలేదు. ఈడంత అడ్లు పెరుగు కల్సినట్టున్నది. అడుగకపోతే గతిలేదు, అడుగుతె కోపాలు! - సెరువుగండి ఊరోల్లే పోసుకునుడంటె మాటలా?" లసుమవ్వ.

నాగేంద్రం వింటున్నాడు. ఇంతలోనే ఆరేండ్ల నిర్మల పరుగెత్తుకొచ్చింది చక్రాల్లాంటి కళ్ళు - తల్లి పోలికలు. వాకిట్లో కొత్త వ్యక్తిని చూసి బెదిరి పోయింది.

ఆ పిల్ల పేరు నాగేంద్రంకు జ్ఞాపకం వున్నది. తనే పెట్టాడు. "నిర్మా నేనేనే - మీ పెద్ద బాపును" నాగేంద్రం.

తల్లి దగ్గరికురికి కొంగు కప్పుకున్నది. "పోవే, మీ పెద్ద బాపు" లక్ష్మి నిర్మలకు గౌను సరిచేసి పంపింది.

నిర్మల సంశయపడుతూనే నాగేంద్రం దగ్గరికి వచ్చింది.

"ఏం చదువుతున్నవవ్వా?"

"ఒకటో తరగతి"

"అన్నయ్యో"

"మూడో తరగతి"

"ఏం సదువులురా? పంతుల్లు ఈ ఊళ్ళె వుండరు. రోజు రావాలె, మనసుకత్తె వత్తరు లేకపోతే లేదు" లసుమవ్వ నాగేంద్రం చదువుకున్న రోజులు జ్ఞాపకం తెచ్చుకుంటూ.

నిర్మల నాగేంద్రం ఒడిలో ఒదిగిపోయింది.

7

పోశాలు ముందు నడుస్తున్నాడు. సూర్య కిరణాలు కళ్ళల్లో గుచ్చుకుంటున్నాయి. ఆ పక్క ఈ పక్కన గల మైదాకు చెట్ల దళ్ళు దాటి మందోట మీదికి వచ్చారు. దొరగారి బాతులను పాలేరు చెరువుకేసి తోలుతున్నాడు. బాతుల ముందు రెండు తెల్లకానులు నడుస్తున్నాయి. పోశాలు పరిసరాలు మరిచిపోయి కానుల వెంటబడి - వాటిలాగే అరుస్తూ - వాటి వెంట పరుగెత్తుతున్నాడు. పనాసోల్ల ఎత్తు కాలువ దాటి ఈత చెట్లల్లో నుండి చెరువు కట్ట మీదికి పరుగెత్తి తూము మీద కూర్చున్నాడు పోశాలు - నాగేంద్రం కట్ట ఎక్కేసరికి పిచ్చుక గూళ్ళకోసం పోశాలు తిరుగుతున్నాడు.

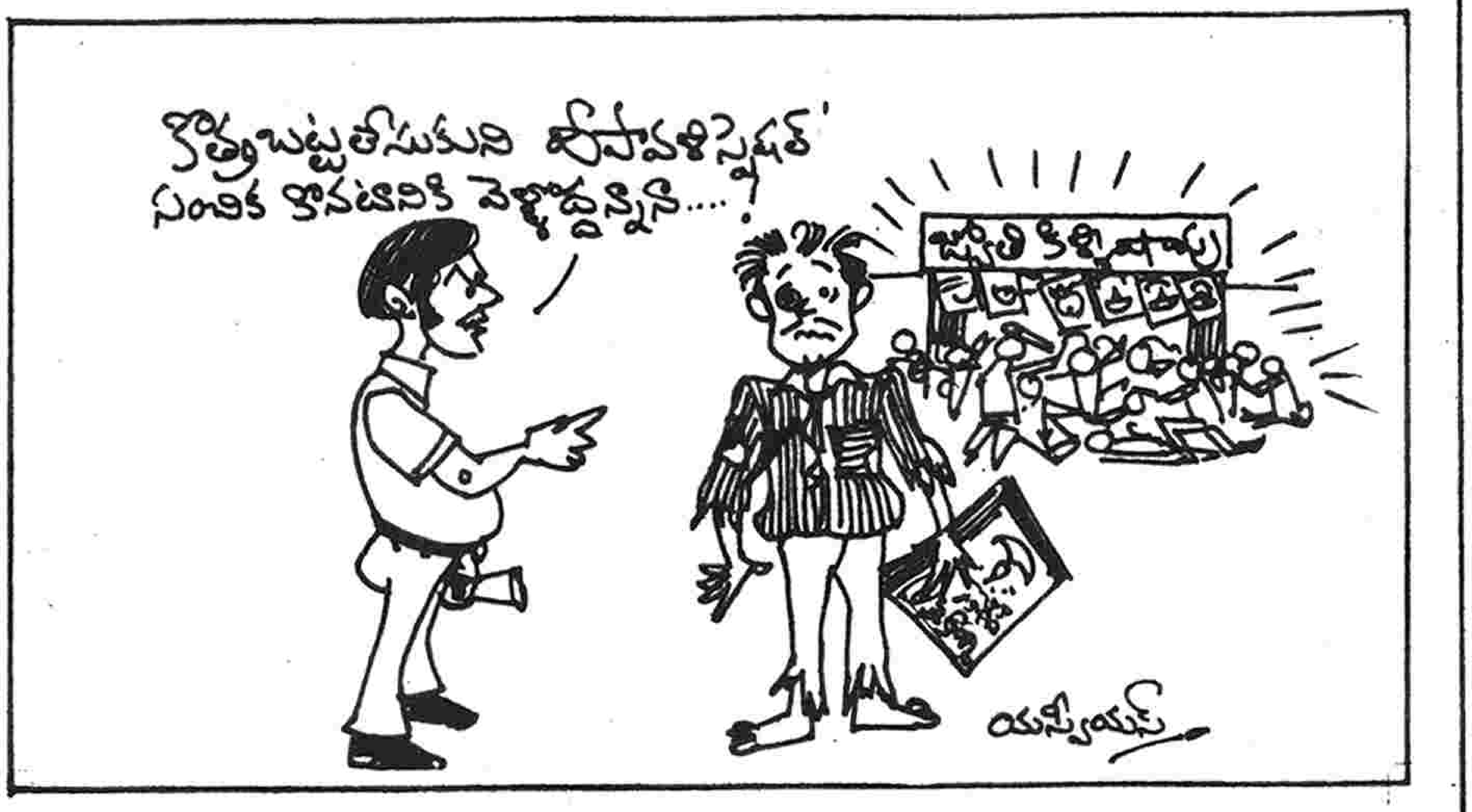

కట్టకింద గల పెద్ద ఊడల మర్రి ఎండిపోయి వున్నది. మర్రి కింది నుండి వెళ్ళే బండ్ల బాట మీద ఎవరిదో సవారి బండి పరుగెత్తుతోంది. నాగేంద్రంకు ఎన్నో జ్ఞాపకాలు చుట్టుముట్టాయి. పోశాలు చాకిరేవుల కాడ తెల్ల బట్టలకు వేసే సిరిమందు కోసం వెతుకు తున్నాడు.

మర్రి కొమ్మల్లో కూర్చుండి తను నాగార్జునుడి ... కట్టే కట్టేవాడు. సుభద్రా చౌహాన్ హిందీ ... కంఠస్థం చేసేవాడు.

మర్రి కావలగల విస్తారమైన పంట భూముల్లో ట్రాక్టరు టుకటుక శబ్దం చేస్తూ దున్నుతోంది.

"పెదనాన్న గీమర్రి నిరుడే ఎండి పోయిందే" పోశాలు. చెరువులో నీళ్ళులేక చాకిరేవుల దగ్గర చాకలి వాళ్ళు బట్టలుతికిన దాఖలాలు లేవు. కుండ పొయ్యిలు చాలావరకు కూలిపోయి వున్నాయి. తూములో నీళ్ళు రావడలేదు. బొమ్మిడి చెట్లల్లో నీళ్ళు గలగల లేదు. తూము మీద తురక సాయెబు గాలాలు వేయుడం లేదు. చెరువు ఈ కాలంలో నెలలు నిండిన నిండు ముత్తైదువలాగా వుండేది. చెరువులో ఆవలి పక్క అల్లిపూలు, తామర పూలు విచ్చుకొని వుండేవి. బుడు వుంగలు, జిలుమలు వందలకు వందలే ఈదులాడేవి.

జిలుమ గుడ్ల కోసం తుంగలో పొద్దంతా గాలించే వాళ్ళు. దొరికిన గుడ్లకు పేడరాసి కాల్చుక తినేవాళ్ళు - దుంప గడ్డలు పీకి వాటిని ఉడుక బెట్టుక తినేవాళ్ళు.

చెరువు కట్టమీద నిటారుగా నిలుచున్న తాడి చెట్లు గాలికి విచిత్రంగా మోగుతున్నాయి. చెరువు కట్ట వెంట గల ఈత పొదల్లో బొల్లి కోడి కువకువ లాడుతోంది.

"ఓ పెద నాయిన నీకు ఈతత్తదానే" నాగేంద్రం ముఖంలోకి చూస్తూ పోశాలు.

"రాదుర" ఏమంటాడోనని.

"అయ్యో - మా బాపుకు బాగత్తది. నాకు కొద్దిగనే అత్తది. రాఘవులు గాడైతే ఎల్లుకల కూడ ఈతగొడ్తడు" పోశాలు.

నాగేంద్రం జవాబు చెప్పకుండా ముందు నడుస్తున్నాడు.

కట్ట మధ్యలో దొంగ చింత - చింత మీద గువ్వొకటి గుగ్గూగూ అని కూస్తోంది. పొద్దు పొలాల మీద దోబూచులాడుతోంది. ఎండ పొడకు అందరు పొలాలు పచ్చగా మెరుస్తున్నాయి. పొలాలల్లో గల విప్ప చెట్టు పైభాగంలో గద్దొకటి గిరికీలు కొడుతోంది. దూరంగా నాటు పెట్టని మిట్ట పొలాలల్లో పశువులు మేస్తున్నాయి. మరి కొంచెం దూరం నడిచారు. కట్ట మీద రెండు పక్కల పోలుపుగా నిలుచున్న హరిజన మాలిల్లాగా తుమ్మ చెట్లు.

కట్ట పొంట సద్ది మూటలు గట్టుకొని చాలా మంది కూలీలు వస్తారు. అందులో కొందరు కూలీలు నాగేంద్రంను గుర్తుపట్టి దండాలు పెట్టారు. కొంత మంది నాగేంద్రం రాకను ఊహించని వాళ్ళు విస్తుపోయారు "ఎక్కడుంటున్నావ్? పిల్లలెంత మంది?" లాంటి పొడి మాటలు.

తను ఈ ఊరికి కొత్తవాడు. ఈ ఊరి కష్ట నష్టాలతో, సుఖదుఃఖాలతో ప్రమేయం లేని వాడు. ఈ మట్టిలో ఈ చెరువు కట్ట మీదనే తన బాల్యం గడిచింది. ఈ చెరువు ఊరివాళ్ళందరి బతుకులో ఒక భాగం. ఇప్పుడో తను ఈ చెరువుకు కొత్తవాడే - పరాయివాడే.

మరి కొంత దూరం నడిచేసరికి కట్ట గండి పడిన చోటు వచ్చింది. గండి దగ్గర చాలా మందితో పాటు లక్ష్మిం రాజం కూడా పని చేస్తున్నాడు.

లక్ష్మి రాజం కూలీలకు ఏదో చెప్పి నాగేంద్రం వెంటే బయలుదేరాడు. పోశాలు బడికి పోవాలని వెనుదిరిగి వెళ్ళిపోయాడు.

ఇద్దరు కట్టదిగి పొలాలల్లో నడుస్తున్నారు. నాగేంద్రం లుంగీ ఎగగట్టి తమ్ముడి వెనుకే నడుస్తున్నాడు. నాగేంద్రంకు ఒడ్ల మీద నడవడం చేతకావడం లేదు. ఎడం వేపు ఇంకా నాట్లు వేయని మిట్ట పొలాలు. కుడివేపు అందరు పొలాలు నాట్లు వేశారుగానీ - అవి పండే నమ్మకలేదు. సకాలంలో గండి పూడ్చగలిగితే వెనుకకు పడే వర్షాలకు చెరువులో నీళ్ళు చేరితే పండినట్టు లేకపోతే ఎండినట్లే. మిట్ట పొలాలల్లో నార్లు పెరిగిపోయి వున్నాయి. ఆశ చావని రైతులు చాలా మంది ఇంకా పొలాలు దున్నుతున్నారు.

తమ రెండెకరాల పొలం చేరుకున్నారు. చెరువు గండికి సూటిగా వున్నది. చెరువు నీటి ప్రవాహంకు ఒడ్లు పూర్తిగా తెగిపోయాయి. చాలాభాగం కోసింది. కొంత భాగం ఇసుక మేట వేసింది. దాదాపు అరెకరం పొలం, పొలం వాలకమే లేకుండా పోయింది.

మిగతా పొలం రెండు సాల్లు దున్ని వున్నది కాని నీళ్ళు లేక దుక్కి ఎండిపోయి వున్నది. నారు మోకాలు మంటి పెరిగి వున్నది.

"ఇయ్యేడు అడ్ల పంట ఆశలేదు. మేమేం దివాలె. వదివెతేం పంపాలె" లక్ష్మిం రాజం.

"పోసి ఇసుక తీయించి, ఒడ్లు పెట్టిస్తే - గండి మూస్తే అగస్టు ఆఖర్లో కురిసే వర్షాలకన్నా" నాగేంద్రం.

"ఊరోల్లమే కష్ట పడుతున్నాం" లక్ష్మి రాజం ఏదో అన్నాడు.

ఇయ్యేటి పంట అట్లా వుండనియ్యి. ఈ పొలాన్ని రేవుకు తేవాలంటే కనీసం మూడు వేలన్నా కావాలి. అంతడబ్బు తన దగ్గర లేదు. రెండెకరాల పెరదు మీదే ఆశ. పునాస పెసరు. అధిక వర్షాలకు జాలు పట్టి పోయింది. ఇక మక్క పెరదు పళ్ళదేది ఎంతో పండని దెంతో! లక్ష్మి రాజం మనసులో "ఇయ్యేదు అడివిల పొద్దు గూకినట్టున్నదే?" పైకి.

నాగేంద్రం ఒడ్డు మీద ముంగాళ్ళ మీద కూర్చున్నాడు. కలం, కాయిదం సిరంజి పెట్టుకొని బతుకుదు కాదు రైతు బతుకు. తమ్ముని ముఖంలోకి చూశాడు. ఎముకలు తేలి తనకన్న పదేండ్లు పెద్ద వాడుగా కన్పిస్తున్నాడు. వాడు పదో తరగతి చదివి ఆగిపోయాడు. తలలో వెండ్రుకలు నరుస్తున్నాయి.

లక్ష్మి రాజం పొలం దొయ్యదొయ్య తిరిగి చూశాడు. అది కనీసం ఏనూరో సారో? ఎన్ని రకాలుగా చూసినా ధైర్యం చాలడం లేదు.

లక్ష్మి రాజం పొలమంతా తిరిగి వచ్చి దొయ్యలో కూలబడి ఒక గరిక పోసను తెంపి నోట్లో పెట్టుకొని "అన్నా బతికేది నాలురాలే- పంటలు సూడపోతే గిట్ల - మీదికెల్లి ఊళ్ళల్లలొల్లులు. ఎనుకటి తీర్గలేదు ఊళ్ళె బతుకు - ఎవసాయంల కర్సు పెరిగింది. మందులు మాకులు" గురగుర లాడే గొంతుతో.

"పోనీ నా దగ్గిరికి రారాదురా. మెడికల్ షాపు పెట్టిత్త" నాగేంద్రం.

"మీ మరదలు అదే అంటంది. కని అన్న - మీరంత సదువుకున్నారు. బయటపడ్డరు. నేను ఎటన్న పోదలుసుకుంటే పోదును. నేను ఎటూ పోలేను. ఈ భూమి, ఇల్లు, అవ్వ - నాయిన్న నిలుసున్నా కూసున్నా - ఈ పొలాలల్ల నాతో నాయిన్న మాట్లాడుతున్నట్టే వుంటది. ఈ ఊరు విడిసి రాలేదు. అచ్చి బతుక లేనన్న" లక్ష్మి రాజం ఎందుకనో వెక్కి వెక్కి ఏడిచాడు, కళ్ళ నీళ్ళబెట్టినాడు.

నాగేంద్రంకు గుబగుబ కళ్ళల్లో నీళ్ళూరినాయి. నాగేంద్రంకు గొంతు పెకలలేదు.

లక్ష్మి రాజం తేరుకొని "ఇయ్యల్ల ఊళ్ళోల్లు మంద లాఫీసుకు పోయిండ్లు. అన్నుంచి జిల్లా దాకా సుత

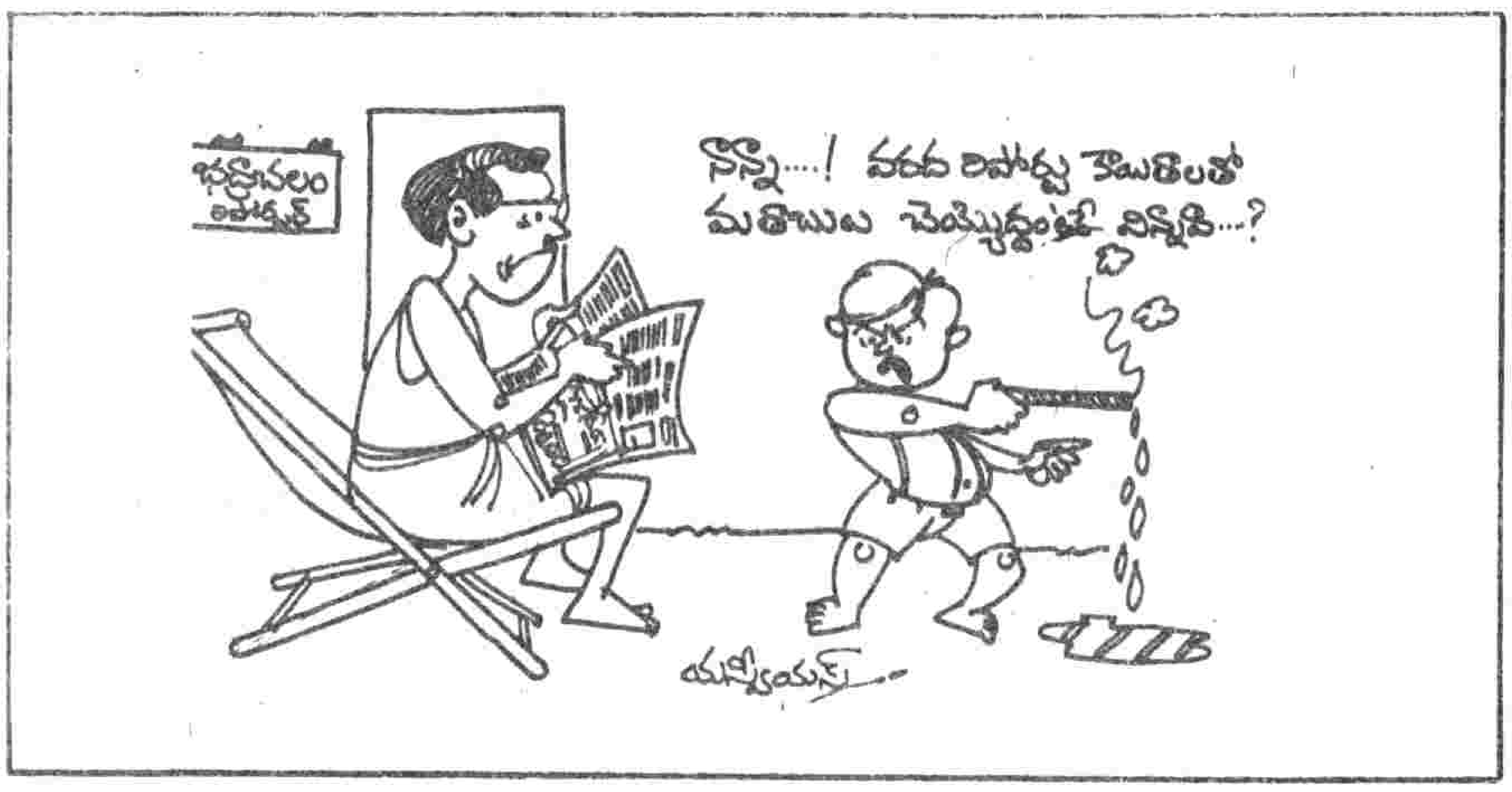

పోతరట - మండలాధ్యేచ్ఛన్ని, 'సెరువు గండి మూసిత్తనా సత్తనా' అంట అడుగుతరట. నేను పోయేదే ఉండే నువ్వు రాకరాక వత్తివని..." లేచి నిలబడి.

ఇద్దరూ ఎవరి ఆలోచనలు వాళ్లు చేస్తూ కట్టెక్కారు.

నాగేంద్రంకు ఆయాసమొచ్చింది.

కట్ట మీది మంచి తనంట్లో తాను మాట్లాడుకుంటూ, ఎర్రగా కమిరిపోయిన మనిషిలాగా వున్న మనిషి నాగలి కొడారేసుకొని రావడం కన్పించింది.

"లాలయ్యమామ" లక్ష్మిరాజం.

నాగేంద్రం నిలబడిపోయాడు.

"లాలు మామా, మా నాగన్నవే" లక్ష్మిరాజం.

ముల్లుకర్ర భుజాలమీద పెట్టుకొని నిట్టనిలువుగా నిలబడి నాగేంద్రంను చూశాడు. లాలయ్య పీక్కుపోయిన దవడలు వనికాయి. చిన్న కండ్లల్లో కోపం. "గేదువియుల సదువుకున్నోళ్లంత లంగలు లేరు" తుపుక్కున ఊంచి వెళ్లిపోయాడు.

నాగేంద్రం తేరుకోలేదు. లక్ష్మీంరాజం "దా అన్నా పోదాం" ముందు దారి తీశాడు.

కొంత దూరం నడిచిన తరువాత "అన్నా గంగు మతికున్నదా?" అని లక్ష్మిరాజం అడిగాడు.

నాగేంద్రం మాట్లాడలేదు. గంగ నాగేంద్రం అనుబంధం లక్ష్మిరాజంకు తెలుసు.

"గంగ ఉరిబెట్టుక సచ్చిపోయింది" లక్ష్మిరాజం.

నాగేంద్రం సలిపిడుగు మీద పడ్డట్లుగా వనికి పోయాడు.

లక్ష్మిరాజం వెనక్కి తిరిగి నాగేంద్రం కళ్లల్లోకి ఒక నిమిషం చూసి తల వంచుకొని "ఔనన్న... ఇంక ఆరం దినాలకు సనిపోతననంగ మనూరికచ్చింది. నా కోసం మనింటికచ్చిందట--నేను లేను. ఆఖరుకు కుమ్మరోల్ల సింతకింద కల్సింది. అయిదేండ్లో పదేండ్లో నాతోని ఎప్పుడూ సరిగ మాట్లాడలే - కోపం గావచ్చు ననుకున్న. 'బాగున్నవ మరిదీ' అన్నది. అన్నా ఆ గొంతు ఎంత ఆప్యాయంగ వున్నదని. నా సంకలున్న చిన్నోన్ని తీసుకొని ఎత్తుకొని ముద్దులాడింది. 'మీ అన్న కెందరు పిల్లలన్నది?' నేను చెప్పిన - 'ఏడున్నడు? ఎంత సంపాయిత్తండు? మీ వదినె ఏం సదువుకున్నది?' అడిగింది. నువున్న ఊరు చెప్పిన - మిగతా నాకు ఎర్కలేదన్న. 'డాక్టరంటివిగదా? బాగానే సంపాయిత్తండు భారియ బాగుంటదా?' అన్నది నేను నేల సూపులు చూసు కుంట మాట్లాడలే - 'పిల్లగా! మా ఈడోల్లందరి బతుకులు కిందికో మీదికో బాగనే వున్నయి. నేను ఏం బతుకు అడుక్కచ్చుకున్ననో?' ఈ మాటతో పాటే బొటబొట కన్నీళ్లు కారినయ్. కొంగుతోని కండ్లు తుడుచుకొని 'అందరికి పైసలు గావాలె-మనుషులక్కర లేదు. మీ అన్నకు గంతే-మీ అన్నేంది సదువుకున్నోళ్లంత గంతే' సానసేపు పెద్దక్క తీర్గ మాట్లాడింది. చిన్ననాటి సంగతులు చెప్పకచ్చింది. నా ఎనుకనే ఇంటికచ్చి అవ్వ దగ్గర కూకుండి 'అత్తా నాకు జనుపతాడుబెట్టి జెడ లెయ్యవానె' అన్నది. అవ్వ పక్కలో కూకుండి సానా సేపు ముచ్చెటబెట్టింది."

సరూపుల పోటీ

లోకంలో ఈ మధ్య కవలల జననాలకి కొదువేమీ లేదు. కవలల ఆకార రూపాలు, స్వభావాలు, కొంత వరకు కలుస్తూనే వుంటాయి: కొందరి కవలలవైతే గుర్తించడం చాలా కష్టంగానే వుంటుంది. అంతే కాకుండా వారి అలవాట్లల్లో కూడా ఎలాంటి తేడాలు కన్పించని కొందరు కవలలు లేక పోలేదు. లోకంలో కవలలగా జన్మించిని వారిలో కూడా, సారూపాలు కలిగిన వారు కొందరు కనబడుతుంటారు. అలాంటి వారిలో ఒకరికి మరొకరు, పరిచితులై వుండొచ్చు. పరిచితం లేని వారు కూడా వుండొచ్చు. 1983లో అమెరికా పత్రిక ఒకటి సరూప వ్యక్తుల పోటీని నిర్వహించగా, అందులో ప్రథమ బహుమతి కొట్టుకుంది. ఓ తల్లీ - కూతుళ్ళు, తల్లి రైవీ జాన్సన్, ఆమె కూతురు హైజల్ విలియమ్స్. వారి ఆకార - రూపాయలే కాకుండా ఎత్తు వగైరాలు కూడా ఒక్కటే. ఎలాంటి తేడా కూడా కనబడదు.

- నల్లబెల్లి రంగయ్య

నాగేంద్రం కళ్లల్లో నీళ్లు. "గంగ మొగుడు ఏడనో పోలీసుల్ల పనిజేత్తడట-రోజు తాగుడేనట, రోజు తన్నుడేనట. పోని కయికిలో కూలో జేసుక బతుకు దామంటె ఏదుంటది? తల్లిగారు లేమిడోల్లేనాయె."

లక్ష్మీంరాజం చెప్పకపోతున్నాడు. కాని నాగేంద్రంలో సంపూర్ణంగా గంగ రూపం జ్ఞాపకాలు నిండిపోయి ఏ మాటా విన్పించడంలేదు.

8

ఎవరిదో ఎడ్ల బండి మీద సాయంకాలం నాగేంద్రం వదిన సావిత్రి, పిల్లలు రమణ, రమేష్ వచ్చారు.

సావిత్రి రాకడతోనే లసుమవ్వ మీద పడి ఏడ్చింది. మనిషి పూర్తిగా ఎండిపోయింది. వడలిపోయి వున్నది. పిల్లల చదువుల కోసం ప్రైవేటు స్కూల్లో నెలకు అయిదు వందల జీతం మీద టీచర్‌గా పని చేస్తున్నది.

రమణ ఇంటర్మీడియట్ మొదటి సంవత్సరం చదువుతోంది. రమేష్ ఎస్.ఎస్.సి. చదువుతున్నాడు. రమణకు ఎట్లాగన్నా పెళ్లి చెయ్యాలన్నదే సావిత్రి దిగులు.

"చిన్నాన్న - అమ్మ చూడు - నాకేమొ నీలాగా డాక్టర్ చదువాలని వున్నది" రమణ.

"మనం ముగ్గురం బతకడమే కష్టం గదే-- నువ్వయినా చెప్పు డాక్టర్ చదవడమంటే మాటలా?" సావిత్రి కొంగుతో కళ్లు తుడుచుకుంటూ.

నాగేంద్రంకు తను ఇంటర్ ఫైనల్ పాసైన రోజు జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఫస్టు క్లాసులో ప్యాసయ్యాడు. చేతిలో నయాపైస లేదు. తండ్రి లేడు. అప్పటికే లక్ష్మిరాజం చదువు మానేసి వ్యవసాయం చేస్తున్నాడు. రమణలాగే అమాయకంగా తను డాక్టర్ చదువుతా ననుకున్నాడు.

లసుమవ్వకు ఆ చదువేమిటో సరిగ్గా తెలియదు. తమ్మునిలాగే ఏదన్న పని చేసుక బతుకుమంటూ తిట్టిపోసింది. ఆ రోజంతా తిండి మానేసి దాదాపు పదిహేను కిలోమీటర్లు నడిచి ఫారెస్టర్‌గా పని చేస్తున్న అన్న దగ్గరికి పోయాడు.

అన్న ఆ దుమ్ము నిండిన కాళ్ళు, ముఖం చూసి కోప్పడి స్నానం చేయమని "అట్లాగే సదువుకునేవు లేరా!" అన్నాడు. తనకు నమ్మకం చిక్కలేదు. తను దిగులుగా వుంటే ఆ రాత్రి గొంతెత్తి "చెల్లియో చెల్లకో" అన్న పద్యం పాడాడు.

నాగేంద్రంకు అన్నయ్య ముఖం జ్ఞాపం వచ్చింది. అన్నయ్య తనకు తాహతుకు మించిన పనైనా తనను చదివించడానికి ఒప్పుకున్నాడు. ఆ రాత్రి తన మూలకంగా అన్న వదినలు కొట్టుకున్నారు.

తనకు మెడిసిన్‌లో సీటొచ్చింది. తన చదువుకు డబ్బు పంపడానికి అన్న పడని కష్టాలు లేవు.

తను డాక్టర్ పట్టా పుచ్చుకొని అన్న దగ్గరికి వచ్చి "అన్న మన కష్టాలు కడతేరినయన్న" అన్నాడు.

"నాగన్న నువ్వు నాకు నా పిల్లలకేదో చేస్తవని నేను చదివించలేదుర. ఆ లెక్కన నేను నీకు పంపిన వందా రెండు వందలు నీ చదువుకే మూలకు సరిపోయినయ్. నువ్వు చాలెంజ్‌గా తీసుకొని డాక్టర్‌వైనావు" అన్నాడు.

ఇప్పుడు తన అన్నకన్నా దాదాపు పది పదిహేను రెట్లు సంపాదిస్తున్నాడు. రోగులను పీక్కుని తినదలిస్తే ఇంకా ఎక్కువే సంపాదించవచ్చు. కాని అన్నలాగా స్వచ్ఛంగా, నిర్మలంగా వుండలేకపోతున్నాడు. అన్న వదినతో కొట్లాడి తనను చదివించాడు. కనీసం చనిపోయిన అన్న పిల్లలిద్దరినైనా తన దగ్గరుంచుకొని చదివించలేకపోతున్నాడు. పిల్లలను చదివించడం ఆర్థికంగా తనకు పెద్ద కష్టమేమి కాదు. కాని తన దగ్గర పిల్లలను వుంచుకోలేదు. అన్న చనిపోయేదాకా తన కిష్టమైన పద్ధతిలో బతికాడు. కాని తను తనకు నచ్చిన పద్ధతిలో బతుకలేదు.

పిల్లల బాగోగులు చూడ నోచుకోనందుకు కాసేపు భర్తను తలుచుకొని - ఇంతమందిని విడిచి పోయినందుకు పెద్ద కొడుకును తలుచుకొని లసుమవ్వ ఏడ్చింది.

అందరు పడుకోవడానికి ఇంట్లో స్థలం లేక నాగేంద్రంకు వాకిట్లో పందిరి కింద మంచం వేశారు. పోశాలు నాగేంద్రం పక్కలో పడుకున్నాడు.

రాత్రి ఊరులుకు మగ్గిపోయింది. ఆకాశంలో చుక్కలు. మధ్యలో చంద్రుడు. దూదిపింజాల్లా చంద

మామతో దోబూచులాడుతూ సాగిపోయే 'మబ్బులు. అలవాటులేని నిశబ్దం. ఆ నిశబ్దంలో నేపధ్యంగా ఎడ తెగని చిమ్మెట్ల రొద-పైగా దోమలు. కప్పుకోవడానికి ఇచ్చిన శద్దరు ముక్క వాసన వేస్తోంది.

ఇంట్లో అందరు పడుకున్నారు. ఎడ్ల కొట్టంలో ఎడ్లు పచ్చిగడ్డి నములుతున్నాయి.

నాగేంద్రంకు నిదుర రావడంలేదు. పక్కలో వెచ్చగా పోశాలు శరీరం. నిదురలోనే 'కాసుల' నమక రిస్తూ "క్రార్" అంటున్నాడు.

పోశాలు మీద శద్దర్ కప్పి వాకిట్లో పచారు చేయ సాగిండు. కలగా పులగమైన జ్ఞాపకాలు ఒకటొకటే విచ్చుకుంటున్నది.

ఎండాకాలం ఇండ్లకు దూరంగా వేసే కొడార్లు, పుచ్చపువ్వు లాంటి వెన్నెల రాత్రులు, కోలాటం. 'అదుజై శివ శివ మూర్తి వయ్య గణనాథా, నువ్వు శివుని కుమారుడావు గణనాథా -' 'పిల్లాకు బొయ్యేటి ఓ నీలవేణిరో? నిలుచుండవే గొల్లభామా? నీ తోని పని గలిగేలేమా? 'పని పని యూని నన్ను...' పాట ఆగి పోయింది. కోలల చప్పుడు నిలిచిపోయింది. తెల్ల జొన్న కర్రలు పైరగాలికి ఊగుతుండగా మంచె మీద గంగ. తను నిచ్చెన మీద.

గంగ పెళ్ళైపోయింది. అత్తగారింటికి తీసుకపోవడా నికి మామ బండి కట్టుకొని వచ్చిండు. రేపే ప్రయాణం.

"గంగా..." తను.

"నీను పోను బావా? నన్ను నీతోని తీసుకపోతవా?" గంగ వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తూ అభ్యర్థిస్తున్నది.

"ఏడువకు గంగా!" నాగేంద్రం మంచె మీదికి ఎక్కాడు.

గంగ నాగేంద్రం మీదబడి కుమిలి కుమిలి ఏడ్చింది.

"గంగా! నాకింక రెండేండ్ల సదువున్నది. నేనే ఓ పూట తిని, తినక సదువుతున్న"

"అప్పటికి నీ గంగ ఇద్దరు బిడ్డల తల్లైతది" గంగ నాగేంద్రంను దూరంగా తోసి.

నాగేంద్రం ముఖం ముద్చుకొని మంచె దిగి చేనులో కోపంగా నడుస్తున్నాడు.

వెనుక గంగ అడుగుల చప్పుడు. నాగేంద్రంను ఆపి "మనిద్దరం కూడుకున్నమని ఊరు కోడైకూస్తంది."

తను గంగ ముఖంలోకి చూడలేదు. గంగ కన్నీళ్ళ తుడవలేదు.

"నీకు మనుషులద్దు-నీకు సదువు గావాలె- పెద్ద పదివిగావాలె పైసలు గావాలె" ఏడుస్తూ కూలబడి పోయింది.

నాగేంద్రం ఆ జ్ఞాపకాలను తుడిచివేయడానికి మళ్ళీ పచారు చేశాడు. వాకిట్లో నుంచి వీథిలోకి - వీథిలో చింతకింద నిలుచున్నాడు.

"బావా?" చెవులో గుసగుసగా-

నాగేంద్రం ఆ పిలుపు నుండి తప్పుకోవడానికి మరి కొంత దూరం నడిచాడు. షావుకారిల్లు - కుమ్మరోల్ల చింత చెట్టు - కాటి పాపలోల్లు కడుపుల నుంచి గుండ్లు తియ్యడం - పెద్ద బొమ్మగూ పడం-గారిడివాని డోలు చప్పుడు-పెద్దమ్మలదిడోలుగీరడం-గంగెడ్లవాని సన్నాయి పీకా పోటెత్తాయి...

నాగేంద్రం చింత మొదట్లో కూలబడి పోయాడు. కుక్కలు ఎక్కన్నో చాలా బలహీనంగా మొరుగు తున్నాయి. మేర ముసలవ్వ గొంతెత్తి పాడే వాన దేవుని పాట వినిపిస్తున్నట్టుగానే వున్నది. నాగేంద్రం గంగ జ్ఞాపకాలు పారదోలడానికి - గంగ నుంచి దూరంగా పరుగెత్తుతున్నాడు.

వానకాలం గుర్తుకు తెచ్చుకున్నాడు. ఎండకాలం గాడుపుదుమారాలు - బండ మీద ఎరువు జారగొట్టడం - బాజా బజంత్రీలు - పెండ్లిల్లు పెండ్లి కోసం ఎడ్ల బండ్లు- పై బట్టడం - జిపజిప వానలు కురుస్తుంటే తడవడం - ఆరుద్ర పురుగులు, ఊపిల్లు - మడికట్లు పాలాలు దున్నడం - వరిదొయ్యల్లో ఎండ్రి కాయలవేట - డిబడిబలాడే చెరువులు అడివిలో చిగురు టేకుటాకుల మీద వాన మోత-

వానలు తగ్గగానే బీరపూల పసుపుదనం - బొడ్డెమ్మ ఆట, ఒక్కేసి పువ్వేసి సందమారు ఒక్క జాములాయె సందమామ. అవ్వ బతుకమ్మకు దూరంగా నిలబడి పాడేది. ఆ పాటకు మొదలెక్కడో ఆఖరెక్కడో తనకు తెలిసేదికాదు. దసరా పండుగ, కొత్త బట్టలు సద్దుల

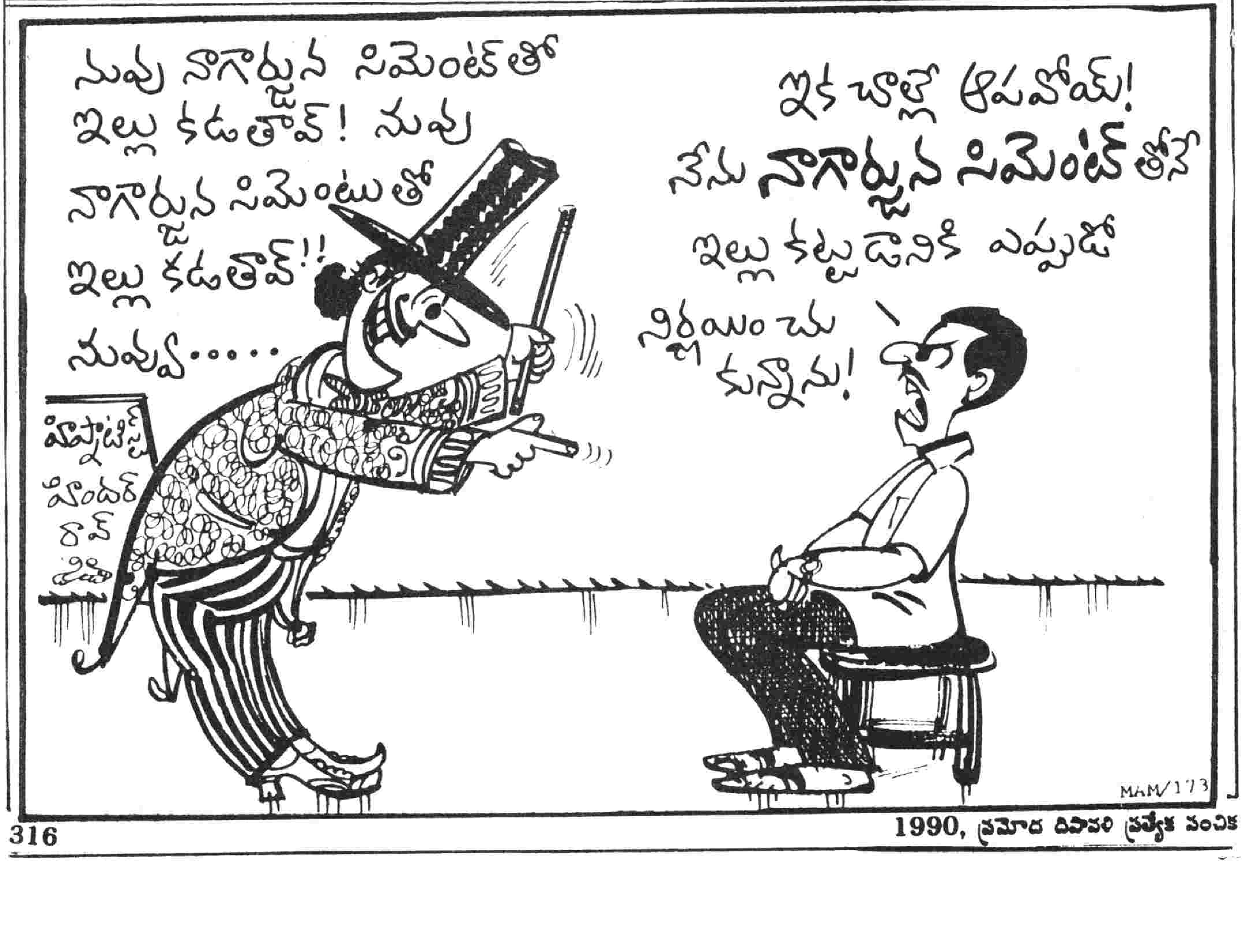

బతుకమ్మ కోసం అర్ధరాత్రి గుమ్మడి, తంగేడు పూల వేట-రెడ్డోరి కొట్టాం దగ్గర విశాలమైన మైదానంలో బతుకమ్మ ఆట.

సత్తు ముద్దులు. 'పాపిడి కాయలు' కంక గొట్టాల్లో వేసి ఆడోల్లను కొట్టడం వాళ్ల ముది గారువంగా తిట్టడం. దసరకు జంబికి పోవడం. జంబిదగ్గర మేక పిల్లను నరుకుడు. జంబాకు ఊరోల్లందరికి పెట్టి కాళ్ల మొక్కడం. గరత్మంతుడు పాల పిట్ట. నల్ల పిట్టను చూడడం.

దీపావళికి కోమటోల్లు కాల్చే పటాసులు, చిచ్చు బుడ్లు-వాకిట్లో రోకలి మీద పెట్టిన గండసిలుక దీపం. అది అటు ఇటూ ఊగుతుంటే అవ్వ కొంగు కింద దాక్కోవడం. వరి కోతలు, బంతులు చల్లికాలం అరి కంట్లాలు. చలి నెగల్లు, నెగడి కాడ నిదురరాని ముసలి వాళ్ల చెప్పే రాజుల రాణుల కథలు - బంగారు లాటి ఎండపొడ.

ఇట్లా అనేక జ్ఞాపకాలు పోటెత్తాయి. తను ఒక సామూహిక జీవన సంరంభంలో బతికిన బతుకది. ఊరందరికి వరసలే. ఏ కులం వాళ్లయినా? ఊరి కష్ట సుఖాలు అందరివి. అందరి కష్ట సుఖాలు ఊరివి.

తను ఇప్పుడు నాగేంద్రం ఎం.డి. పెద్ద డాక్టరే. రోగులు, మందులు, ఆపరేషన్లు, ఏడుపులు, పెడ బొబ్బలు... వీటన్నిటితో తనకు ఏలాంటి సంబంధ మున్నది? తను డాక్టరు వృత్తిలో ఒంటరే- ఏ డాక్టరు ఏ రోగాన్ని తగ్గించలేదు. తగ్గించగలనన్నట్టు నటిస్తాడంతే - అనేక రోగాల మూలాలు రోగి శరీరంలో మాత్రమే లేవు. అవి చాలా వరకు సామాజికమైనవి.

మొత్తంగా ఈ ఊరి శబ్ద ప్రపంచంలో నుంచి - బీర తీగలా అల్లుక పోయిన సంబంధాల నుంచి విడి పోయాడు. ఈ ఊళ్లో పాత తరం గౌరవించినట్లు మాట వరసకు పలుకరించింది. కొత్త తరం గుర్తే పట్టలేదు. ఈ ఊరికి తను పరాయివాడు. ఎవరికి ఏమి కాదు?

మళ్లీ గంగ జ్ఞాపకం వచ్చింది. గంగ తన బతుకు వెడగొట్టుకున్నది. తను వెడగొట్టలేదా? గంగను చంపింది ఎవరు? తనేనా?

నాగేంద్రం లేచి నిలుచున్నాడు. కాళ్లు వణికాయి... అవ్వకు, తమ్మునికి, పిల్లలకు తనేమి కాదు. వాళ్ల గురించి ఏ రిస్కు తీసుకోలేదు.

స్పష్టంగా ఏదో తేలి పోయినట్లనిపించింది. ఈ మట్టి వాసనల నుంచి తల్లి వేరు బంధాల నుంచి వేరు చేసిందెవరు? చదువే...

లుకలుకలాడే పాత ఇల్లు భల్లున కూలి పోయినట్లని పించింది. చదువు మీద కసి లేకుంటే - కసి నుంచి పుట్టిన విశ్వాసం లాంటిదేదో లేకుంటే ఇంతదాకా రాక పోవును. ఒక విషాలాగా కమ్మేసిందది.

తను డాక్టరు కోర్సులో మూడవ సంవత్సరం చదువుతుండగానే తన కాళ్ళ కింద నేల గురించి ఆలోచించడం ప్రారంభమైంది. రెండు ఎదురు బొదురు ప్రపంచాల గురించి తెలుసుకున్న దక్కడే. తను ఉచ్చులో చిక్కుకొని పరాయీకరణ చెందుతున్న ట్లుగా అస్పష్టంగా అర్థమవసాగింది. ఈ ఉచ్చు బలీయ మైనదని గుర్తించిన వాళ్ళు చాలా మంది మానవ రిలేషన్ వెతుక్కుంటూ వెళ్ళిపోయారు. అప్పుడు ఈ ఉచ్చు అంత బలీయమైంది కాదని తను వాదించాడు. డాక్టరై సేవలు చేద్దామనుకున్నాడు. డాక్టరుకు, ప్రజలతో కలిసి పోవడానికి ఎలాంటి సంబంధం లేదని స్పష్టంగానే అర్థమయ్యింది. డాక్టర్ వృత్తి వ్యాపారానికి సేవ ముద్దు పేరని అర్థమయ్యింది. కాని తనలో ఇంత లోతుగా తొలుచుక పోయిందని మాత్రం తెలియదు. నిన్నటి దాకా తనింకా తన వాళ్ళతో పల్లెతో మమేకమై వున్నాననుకున్నాడు. అది వాస్తవం కాదని తన్ను తాను మభ్య పెట్టుకుంటున్నాడని తేలిపోయింది.

నాగేంద్రంకు తన స్థితేమిటో సంపూర్ణంగా అర్థమై పోయింది. తిరిగి వచ్చి పోశాలు పక్కలో పడుకున్నాడు. హౌజ్ సర్జన్ చేస్తూ చుట్టుపక్క గ్రామాలల్లో ప్రజలను కలుస్తున్నాడని వాళ్ళకు బతకడం బోధిస్తున్నాడని పట్టుక పోయి వెన్నెముక విరిగేదాక చిత్రహింసలు పెట్టినా కూడా ధైర్యంగా వున్న డేవిడ్ - ఎం.డి.లో సీటొచ్చినా వొదిలిపెట్టి ఏటో వెళ్ళిపోయిన శ్రీనివాస్ - తను డాక్టరై వుండి గుండె జబ్బుకు వైద్యం లేక ఎక్కడో కుగ్రామంలో చనిపోయిన బాబు జ్ఞాపకం వచ్చారు.

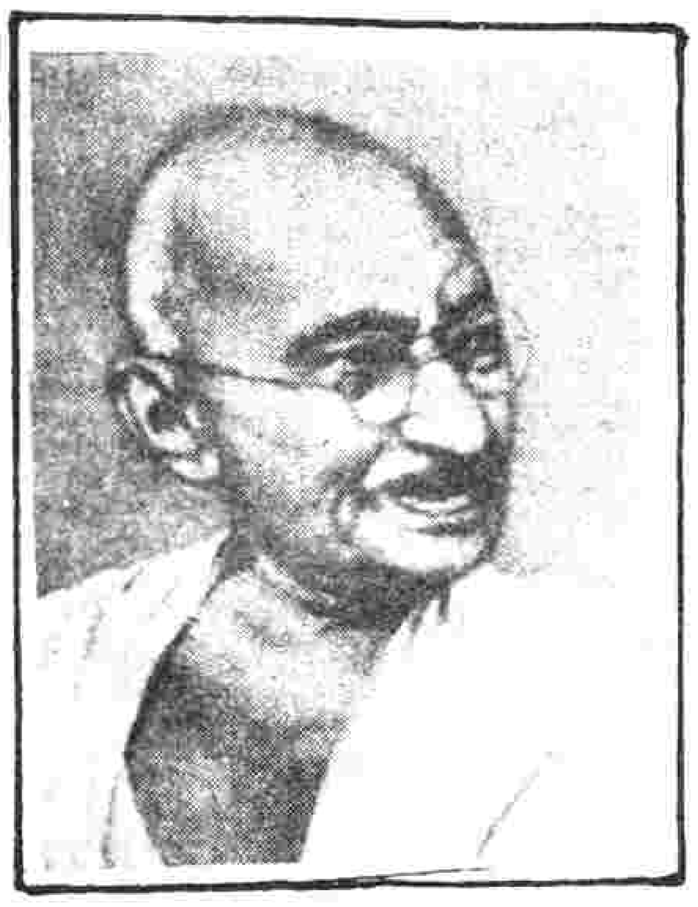

హింస - పరిష్కారం కానేరదు.
సాంఘిక - ఆర్థిక సమస్యలకు

"క్రోధం - అసూయ - ద్వేషరాహిత్యంతో, అందరియెడ సమాన ప్రేమ కలిగి యుండుటమే నిజమైన అహింస అనిపించుకుంటుంది"

మహాత్మాగాంధి

హింస సమస్యలకు పరిష్కారం కాకపోగా, మరెన్నో సమస్యలు సృష్టిస్తుంది. శాంతి యుత వాతావరణంలోనే పీడిత ప్రజల అభివృద్ధి సాధ్యమవుతుంది. హింసాయుత మైన ఆందోళనా వైఖరికి బదులు శాంతియుత మార్గాల ద్వారా జాతీయ సాంఘిక ప్రజాస్వామ్య జనజీవన స్రవంతులలో కలిసి అన్నివర్గాల ప్రజల సౌభాగ్యానికి కృషి చేద్దాము.

డాక్టర్ మర్రి చెన్నారెడ్డి
ఆంధ్రప్రదేశ్ ముఖ్యమంత్రి

ప్రజాస్వామ్యం స్వరూపం బాలెట్ ద్వారా మాత్రమే ఏర్పడుతుంది - బుల్లెట్ ద్వారా కాదు.

"ఛప్ ... వూరుక పోయింది వాస్తవమే. బయట పడే మార్గం లేదా? రిస్కు వుంటుంది? రిస్కు తీసుకోవాలి? జరుగబోయే బతుకులో తను నిలబడాలి?" ఈ ఆలోచన కొత్తగా వింతగా తోచింది.

గాలి విసురుకు మబ్బులన్నీ విడిపోయినట్లుగా జ్ఞాపకాలన్నీ తొలిగి పోయినట్లుగా అన్పించింది.

"ఏదన్నాగాని అవ్వను తీసుకపోతా" అనుకున్నాడు. నాగేంద్రంకు అప్పుడు నిదుర పట్టింది.

* * *

తొలికోడి కూసింది. నాగేంద్రంకు హఠాత్తుగా మెలుకవ వచ్చింది. నల్ల పిట్టలు పీచుపీచు మంటున్నాయి.

మరదలు లేచి బరుకూ బరుకున వాకిలి ఊడ్వ సాగింది.

నాగేంద్రం మంచంలో లేచి కూర్చున్నాడు. అప్పటికే లక్ష్మి రాజం వాకిట్లో కొచ్చాడు.

"నేను వెళ్ళిపోతరా తమ్మీ!" నాగేంద్రం.

"అప్పుడే వానే - మూడు దినాలు వుంటనంటివి గాదే" లక్ష్మిరాజం.

"ఉందామనే వచ్చినరా? ఇప్పుడుండ లేను. నా మెదడంతా కోళ్లు దన్నిన పెంటైపోయింది. నఘుర్‌క నాఘాట్‌క" నాగేంద్రం కంఠం పూడుక పోయింది.

మరదలు అందరిని లేపింది. రమణ కళ్ళు నలుపుకుంటూ వచ్చి నాగేంద్రం పక్కనే కూర్చున్నది. సావిత్రి దూరంగా నిలుచున్నది. లసుమవ్వ మంచంకు ఎదురుగా కొట్టంలో కూర్చున్నది.

నాగేంద్రం రమణ తల నిమురుతూ "అవ్వా! మీ నాయిన అష్టకష్టాలు పడి నను చదివిచ్చిండే రమణా! నేను నిన్ను చదివియ్యలేను. ఆ చదువు నువ్వు అనుకున్నంత గొప్పదిగాదు. అవ్వా! నన్ను మన్నించు" అన్నాడు.

"అయ్యో మాటలు పెండా!" సావిత్రి కదిలిపోయి.

"వదినా! మీకు ఎవరికి అర్థం కాదు వదినా? మీరంతా ఒకరితో ఒకరికి అందరికి ఊరితో పేగు సంబంధం తెగిపోనోల్లు. ఎందుకంటే మీరు నాతీర్గ పెద్ద చదువులు చదువలేదు. తమ్మి రమణకు మంచి సంబంధం చూడండ్లి - పెళ్ళి ఖర్చు నేను పెడత"

పోశాలును, రమేష్‌ను చెరో చంకలోకి తీసుకొని మాటలు రాక తలలు నిమిరిండు.

బ్రీఫ్ కేసు తెచ్చిండు. మరదలు దీపం ముట్టించింది.

నాగేంద్రం మూడు వేల రూపాయలు తీసి లక్ష్మి రాజంకిచ్చి "మొదలు పొలం బాగు చేయించు. తర్వాత మరికొంత పంపుతా"

లసుమవ్వ ఆగలేక పోయింది. పుసుక్కుంట నాగేంద్రం దగ్గరికి వచ్చింది.

"అవ్వా! నువ్వు తయారు కా - నాతో పాటు తీసుకపోతా"

ఆ మాటకు లసుమవ్వ కదిలిపోయింది. లసుమవ్వకు ఎక్కడో గుర్రు వుండేది. ఆ మాటతో తల్లి మనసు కరిగి పోయింది.

"నాయిన నాగేంద్ర - మా వత్తరా? నీకేం కష్టం కలుగుతందిరా నాకు చెప్పరా?" అన్నది ఏడుపు గొంతుతో.

నాగేంద్రంకు బుసబుస దుఃఖం పొంగింది. ఆ దుఃఖం ఎన్నేండ్ల నుండి ఘనీభవించిందో జాతరలో తప్పిపోయిన పిల్లవాడు హఠాత్తుగా తల్లిని చూసినట్లుగా తల్లి మీద పడి వెక్కి వెక్కి ఏడ్చాడు.

లసుమవ్వ తనూ ఏడుస్తూ తన జిగినచ్చిన చేతులతో ఒళ్ళంతా వునికింది. "కానరాని దేశంలుంటివి బిడ్డా! నీ కష్టం తెలువకపాయె. సుకం తెలువక పాయె బిడ్డా!" లసుమవ్వ.

నాగేంద్రం చాలా సేపు ఏడ్చి బరువంతా తీరిపోయి కళ్ళు తుడుచుకున్నాడు. అప్పటికి పిల్లలు, వదినె, మరదలు, తమ్ముడు అందరు ఏడుస్తున్నారు.

"ఎందుకేడుత్తుండ్లురా? అవ్వన్నా బండితేపో - మీరందర్నీ తీసుకపోత - సెలవులకు వచ్చేరు. అవ్వా! నువ్వు తయారుగావే" అన్నాడు ఏమి ఎరుగనట్లే - చిన్న పిల్లగాన్ని తీసుకొని ముద్దులాడాడు.

లసుమవ్వ తేరుకొని "నాగన్న నువ్వు బాగుంటే అదే పది వేలు. నాయినా! కోడలును ఏమనకు. మల్ల నెలకు రాండ్లి. నేను సుతమీ ఎంటత్త - ఇప్పుడు పసులదెవుసం - సెరువల్ల వున్నది. బిడ్డా! నాగన్న నేను నీకాడికి రాపోతే ఏడికి పోతరా?" అన్నది.

"వదినా! మల్లచ్చినప్పుడు సెలవులు చూసుకొని అందరు రావాలె" నాగేంద్రం.

"మా వస్తం" సావిత్రి.

"నేనత్త చిన్నాయిన" రమణ.

"సరే నడువే"

"వద్దే. దసరా సెలవులకు పోయేవు. నీ చదువో?" సావిత్రి.

"సరేనమ్మా దసర సెలవులకు నేను వచ్చి తీసుక పోతకదా!" నాగేంద్రం.

లక్ష్మి రాజం బండి కట్టుక వచ్చాడు.

పోశాలు అందరికన్నా ముందే బండెక్కి కూర్చున్నాడు.

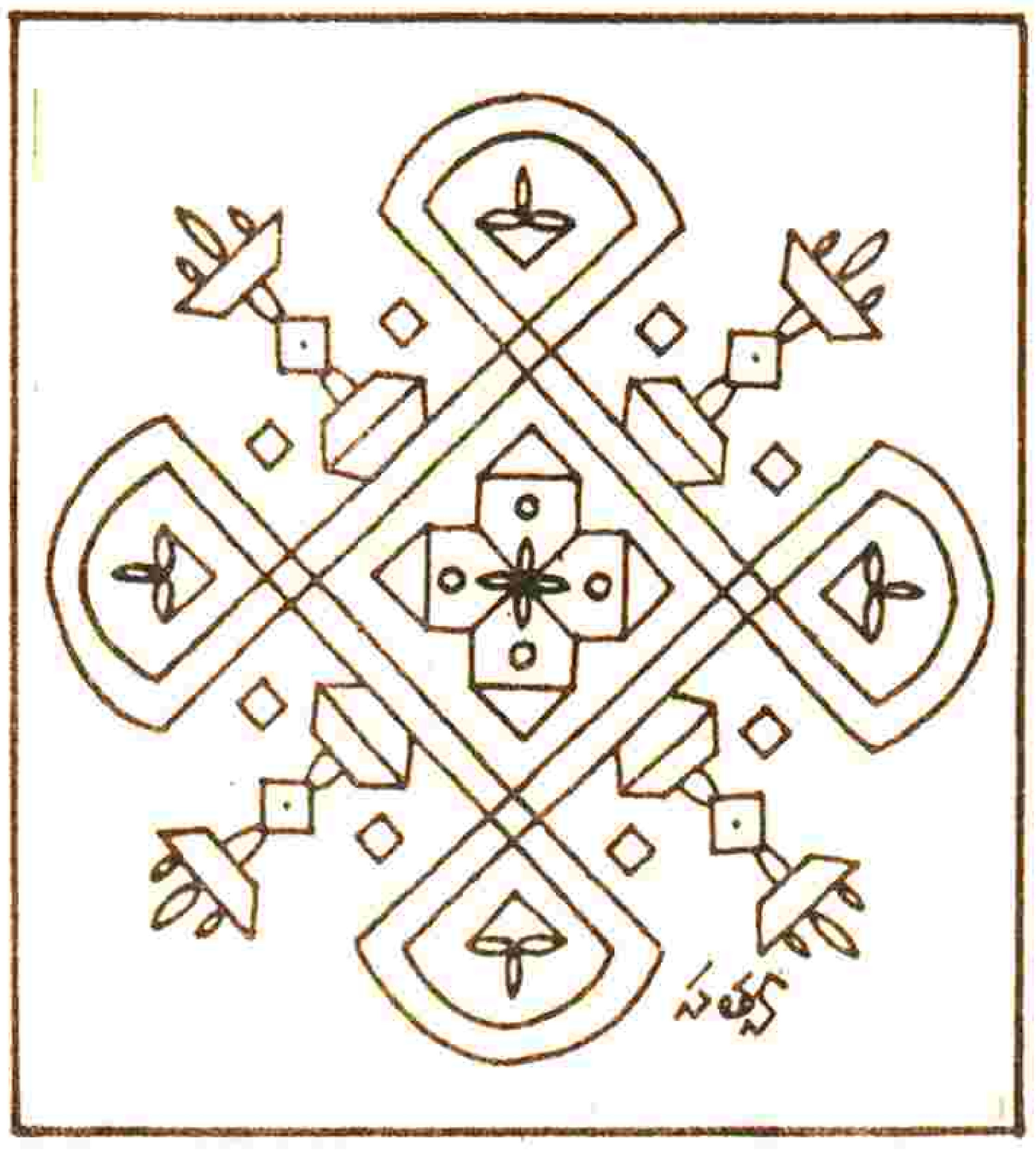

వాడి తల్లి వచ్చి "పసులదెవుసం - నాయిన్న సెరువు పనికి పోతే ఎడ్లు ఎవలుకాయాలెరా? అక్క పోయి వచ్చుడు పోయేవు"

పోశాలు కాళ్ళు నేలకేసి కొడుతూ ఏడుస్తున్నాడు. నాగేంద్రం బండెక్కాడు. నడి ఊళ్ళెదాక అందరు సాగనంపుతూ వచ్చారు. అందరి దగ్గర సెలవు తీసుకున్నాడు.

బండి ఊరి బయటకొచ్చింది. తూర్పు దిక్కు ఏగిలి వారుతోంది. బండి గిరెలు కర కరలాడు తున్నాయి. బండి ముందు ఎవరో పరుగెత్తుతున్నారు. కొంత దూరం పోయిన తర్వాత తెలిసింది. పరుగెత్తేది పోశాలని.

"ఓరి నీ కడుపున అంబలి బొయ్య" లక్ష్మి రాజం.

"పోశన్న రారా! బండెక్కు" నాగేంద్రం.

పోశాలు బండి మీద కెక్కాడు. "మీ అవ్వ పరిషానైతదిరా?" లక్ష్మి రాజం.

"పోనీయ్‌రా? నేను బస్సు ఎక్కే కాడికి వస్తడు. ఎవరన్న కలిస్తే ఇంటికి చెప్పి పంపుదాం" నాగేంద్రం.

బండి నడుస్తుండగా "అన్నా! నేను నీకు చెప్పేటోన్ని కాదు. నువ్వు పల్లె సర్గమనుకుంటన్నవ్. కాని ఈడ పల్లెలు మునుపటి తీర్గలేవ్" లక్ష్మి రాజం.

"లెవ్వు నిజమే"

"సత్తె నాశినం అయిపోయినయ్. నువ్వు గది చూడలే?"

"లచ్చన్నా అది సత్తె నాశినం కాదు. సెనుగులాట - పోనీ నువ్వు నా దగ్గరికి రా! మందుల దుకాణం పెడుదాం" నాగేంద్రం.

లక్ష్మి రాజం తత్తరపడ్డాడు.

"నువ్వు రావు. నువ్వే కాదు. ఏ రైతుమెడలు బట్టి దొబ్బేదాక ఊరు విడువలేదు. నువ్వు నాలాగా పెద్ద చదువులు చదువుకోలేదు. చదువు మంచిదని - చదువుకుంటె సర్వం తెలుస్తదని చెప్పతరు. నాకు అర్థమైనంత వరకు నేను అనుభవించినంత వరకు చదువంటే సృష్టికర్తలైన మనుషుల నుండి కొంత మందిని వేరు చేసి శిక్షణ ఇవ్వడం. అప్పుడు రైతు బిడ్డడు, కార్మికుని కొడుకు తల్లి పేగు సంబంధం తెంపుకొని ప్రభుత్వంగ మారతాడు. తన తండ్రి మీదికే తన బంధువుల మీదికే అధికారిగా వస్తాడు. మాయ జేస్తాడు. చదువు చెప్పే పంతులుగా మందులిచ్చే డాక్టర్‌గా, తగువులు పెంచే వకీలుగా, జడ్జిగా, పోలీసాఫీసర్‌గా, మంత్రిగా, ఎం.ఎల్.ఏ.గా ఎన్నయినా అవుతాడు. మనలాంటి దేశాలల్లోనైతే సకల అధికారాలకు, దోపిడికి ఈ చదువుకున్న వాళ్ళే మధ్యవర్తులు. గవర్నమెంటు భాషలో చెప్పాలంటే వీళ్ళే యంత్రాంగం" నాగేంద్రంకు ఇంకా బాగా చెప్ప రావడం లేదు.

బండి నడుస్తోంది. పోశాలుకు వీళ్ళిద్దరేం మాట్లాడుతున్నారో తెలియడం లేదు. అతనికి పెదనాన్నతో పాటు ఊరికి పోతనని ఉత్సాహంగా వున్నది.

తూర్పున సూర్యోదయాన్ని తెలుపుతూ ఎర్ర దొలు ఆకాశమంతా పాకుతున్నది.